

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Інститут філології

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ

Галузь знань: 0203 “Гуманітарні науки”

Напрямок підготовки (для ОКР “Бакалавр”) -
6.020303 Філологія. Польська мова і література

Зміст

I. Організаційна структура Інституту філології

Інститут філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, гуманітарний корпус, 3-й поєрх.

Адреса: м. Івано-Франківськ, вул.Шевченка, 57.

Телефони:

Дирекція: (0342)59-60-42; факс (034-22)-3-15-74.

Заступники директора: (0342)59-60-78.

Методист заочного відділення: (0342)59-60-78.

E-mail: dekanat_filolog@pu.if.ua

Керівництво Інституту філології:

Директор Інституту — доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Роман Богданович Голод

Заступники директора:

кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янських мов Ольга

Миколаївна Лазарович

викладач кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства

Данило Олексійович Рега

Телефони кафедр Інституту філології:

кафедра української мови	59-60-08
кафедра української літератури	59-60-74
кафедра загального і германського мовознавства	59-60-10
кафедра світової літератури та порівняльного літературознавства	59-61-44
кафедра слов'янських мов	59-60-63
кафедра журналістики	

Кафедра української мови Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

76025, вул.Шевченка, 57,

ауд.310 (3-й поверх), гуманітарний корпус, м. Івано-Франківськ.

тел. (0342)596008; (0342)596002

email: kaf.ukr.mov.pu@mail.ru

Викладацький склад:

Завідувач кафедри - доктор філологічних наук, професор Василь Васильович Грещук.

Доктор філологічних наук, професор Марія Іванівна Голянич

Доктор філологічних наук, доцент Володимир Михайлович Барчук

Кандидат філологічних наук, доцент Надія Яківна Тишківська

Кандидат філологічних наук, доцент Гафія Ярославівна Василевич

Кандидат філологічних наук, доцент Михайло Васильович Бігусяк

Кандидат філологічних наук, доцент Оксана Дмитрівна Ципердюк

Кандидат філологічних наук, доцент Іван Михайлович Думчак

Кандидат філологічних наук, доцент Ірина Федорівна Джочка

Кандидат філологічних наук, доцент Марія Петрівна Брус

Кандидат філологічних наук, доцент Роксолана Іванівна Стефурак

Кандидат філологічних наук, доцент Василь Іванович Пітель

Кандидат філологічних наук, доцент Роман Омелянович Бачкур

Кандидат філологічних наук, доцент Оксана Антонівна Семенюк

Кандидат філологічних наук, доцент Наталія Михайлівна Пославська

Кандидат філологічних наук, доцент Валентина Василівна Грещук

Кандидат філологічних наук, доцент Наталія Ярославівна Іванишин

Кандидат філологічних наук, доцент Ірина Орестівна Бабій

Кандидат філологічних наук, доцент Віра Мирославівна Пітель

Кандидат філологічних наук, викладач Мар'яна Володимирівна Барчук
Старший лаборант Леся Ігорівна Матейчук

Кафедра української літератури Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

76025, вул.Шевченка, 57,

ауд. 303 (3 поверх), гуманітарний корпус, м. Івано-Франківськ.

тел. (0342) 59-60-74

email: kaf.lit@ukr.net

Викладацький склад:

Завідувач кафедри - доктор філологічних наук, професор Степан Іванович Хороб

доктор філологічних наук, професор Роман Богданович Голод

доктор філологічних наук, професор Світлана Миколаївна Луцак

доктор філологічних наук, професор Наталія Василівна Мафтин

доктор філологічних наук, професор Роман Володимирович Піхманець

Кандидат філологічних наук, професор Степан Григорович Пушик

Кандидат філологічних наук, професор Ольга Володимирівна Слоньовська

Кандидат філологічних наук, доцент Євген Михайлович Баран

Кандидат філологічних наук, доцент Наталія Михайлівна Вівчарик

Кандидат філологічних наук, доцент Ганна Іванівна Марчук

Кандидат філологічних наук, доцент Любов Несторівна Ободянська

Кандидат філологічних наук, доцент Олег Мусійович Пилип'юк

Кандидат філологічних наук, доцент Наталія Степанівна Плетенчук

Кандидат філологічних наук, доцент Любов Богданівна Процюк

Кандидат філологічних наук, доцент Степан Васильович Процюк

Кандидат філологічних наук, доцент Олександр Маркіянович Солецький

Кандидат філологічних наук, доцент Марта Богданівна Хороб

Кандидат філологічних наук, доцент Вікторія Ярославівна Чобанюк
Кандидат філологічних наук, доцент Лариса Тарасівна Шевчук
Кандидат філологічних наук, доцент Залевська Оксана Михайлівна
Лаборант Касіян Злата Любомирівна

**Кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства Інституту
філології Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника**

76025, вул. Шевченка, 57.

ауд. 405 (4-й поверх), гуманітарний корпус, м.Івано-Франківськ.

тел. (0342) 59-61-44

email:

svitlit@yandex.ru

ksl@pu.if.ua

Викладацький склад:

Завідувач кафедри - доктор філологічних наук, професор Ігор Володимирович

Козлик

Кандидат філологічних наук, доцент Світлана Іванівна Коршунова

Кандидат філологічних наук, доцент Іванна Василівна Девдюк

Кандидат філологічних наук, доцент Наталія Яремівна Яцків

Кандидат педагогічних наук, доцент Алла Михайлівна Мартинець

Кандидат філологічних наук, доцент Олена Володимирівна Тереховська

Кандидат філологічних наук, доцент Тамара Олексіївна Ткачук

Кандидат філологічних наук, викладач Ірина Миколаївна Спатар

Доктор філологічних наук, професор Лідія Вікторівна Дербеньова

Викладач Данило Олексійович Рега

Викладач Наталія Михайлівна Ботнаренко

Асистент Анна Борисівна Мурейко

Лаборант Іван Любомирович Пастернак

Кафедра слов'янських мов Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

76025, вул. Шевченка, 57.

ауд. 402 (4-й поверх), гуманітарний корпус, м.Івано-Франківськ.

тел. (0342) 59-60-63

email: ksm@pu.if.ua

Викладацький склад:

Завідувач кафедри - доктор філологічних наук, професор Микола Петрович

Лесюк

Кандидат філологічних наук, старший викладач Інна Георгіївна Беляєва

Кандидат філологічних наук, доцент Тетяна Іванівна Берегова

Кандидат філологічних наук, доцент Ольга Миколаївна Лазарович

Кандидат філологічних наук, доцент Олена Миколаївна Пелехата

Кандидат філологічних наук, доцент Уляна Григорівна Рис-Вікерс

Кандидат філологічних наук, викладач Уляна Богданівна Андрусів

Кандидат філологічних наук, викладач Дарина Миронівна Мицан

Кандидат філологічних наук, викладач Наталія Омелянівна Дорогович

Асистент Ольга Іванівна Лебедєва

Асистент Галина Дмитрівна Ліщинська

Старший викладач Віра Ігорівна Дерев'янку

Викладач Миколай Берловський

**Кафедра загального та германського мовознавства Інституту філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника**

76025, вул. Шевченка, 57.

ауд. 408 (4-й поверх), гуманітарний корпус, м.Івано-Франківськ.

тел. (0342) 59-60-10

email: kzpm@pu.if.ua

Викладацький склад:

Завідувач кафедри - доктор філологічних наук, професор Віталій Іванович

Кононенко

Кандидат філологічних наук, доцент Петро Петрович Дрогомирецький

Кандидат філологічних наук, професор Ярослав Григорович Мельник

Кандидат філологічних наук, доцент Уляна Любомирівна Паньків

Кандидат філологічних наук, доцент Марта Йосипівна Петришин

Старший викладач Оксана Юріївна Дяків

Викладач Лариса Данилівна Шипайло

Лаборант Галина Михайлівна Перегінець

II. Перелік напрямів і спеціальностей з підготовки фахівців у Інституті філології

Інститут філології готує бакалаврів за напрямками підготовки "українська мова та література", "російська мова та література", "польська мова та література", "чеська мова та література", "журналістика".

Ліцензійний обсяг, терміни навчання, опалата за навчання:

Бакалавр

Галузі знань		Напрями підготовки		Ліцензовані обсяги			Нормативні терміни навчання			Вартість одного року навчання, грн. *		
Код	Назва	Код	Назва	Денна форма навчання	Вечірня форма навчання	Заочна форма навчання	Денна форма навчання	Вечірня форма навчання	Заочна форма навчання	Денна форма навчання	Вечірня форма навчання	Заочна форма навчання
Інститут філології												
0203	Гумантарні науки	6.020303	філологія чеська мова та література*	20	0	0	4р			7500.00		
0203	Гумантарні науки	6.020303	філологія польська мова та література*	40	0	0	4р			8080.00		
0203	Гумантарні науки	6.020303	філологія російська мова та література*	15	0	0	4р			6735.00		
0203	Гумантарні науки	6.020303	філологія українська мова та література*	85	0	115	4р		4р	6735.00		4640.00
0303	Журналістика та інформація	6.030301	журналістика	60	0	0	4р			8900.00		

III. Умови навчання

Інститут філології створений у липні 2004 року на базі філологічного факультету – одного з найстаріших факультетів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. У 2010 році факультет відсвяткував своє 70-річчя, підготувавши за цей період біля 15 тисяч висококваліфікованих фахівців-філологів. Серед випускників факультету є чимало науковців – докторів та кандидатів наук, державних та політичних діячів, журналістів, письменників тощо. В Інституті успішно функціонують спеціалізовані ради із захисту кандидатських дисертацій з української мови та української літератури, на засіданнях яких захистили свої дисертації понад 100 осіб. На кафедрах української мови, української літератури, загального та порівняльного мовознавства, світової літератури і порівняльного літературознавства працюють аспірантури, на кафедрі української мови та кафедрі української літератури відкриті докторанти.

Інститут філології готує спеціалістів та магістрів філології за спеціальностями "українська мова та література", "російська мова та література", "польська мова та література", "чеська мова та література", "журналістика". Навчальний процес в Інституті філології забезпечують кафедри української мови (завідувач - доктор філологічних наук, професор Грещук Василь Васильович), української літератури (завідувач - доктор філологічних наук, професор Хороб Степан Іванович), загального та германського мовознавства (завідувач - доктор філологічних наук, професор, академік АПН України Кононенко Віталій Іванович), світової літератури і порівняльного літературознавства (завідувач - доктор філологічних наук, професор Козлик Ігор Володимирович), слов'янських мов (завідувач — доктор філологічних наук, професор Лесюк Микола Петрович).

Викладачі фахових кафедр досліджують різні теми в галузі української та іноземної філології, актуальні проблеми мовознавства та літературознавства. На кафедрі української мови досліджуються словотвірна система української мови, внутрішня структура слова, мова творів українських письменників, українські діалекти тощо. Кафедра української літератури досліджує

різноманітні аспекти літературного процесу в Україні, кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства вивчає творчість зарубіжних письменників та їх зв'язки з українською літературою, на кафедрі слов'янських мов та на кафедрі загального та германського мовознавства розробляється тема міжслов'янських мовних паралелей.

На кафедрі світової літератури і порівняльного літературознавства діє методологічна лабораторія з історії літератури, теорії літератури і компаративістики. Окрім того, в Інституті філології функціонує польськомовна бібліотека та фільмотека. У планах — відкриття чеськомовної бібліотеки та фільмотеки. У межах Інституту філології також діє Інститут українознавства.

Інститут філології підтримує зв'язки з багатьма навчальними закладами та науковими установами інших країн. Зокрема, укладені угоди про співпрацю з Варшавським, Ягеллонським, Гданським, Жешовським університетами, університетом імені кардинала С. Вишинського у Варшаві, університетом у Гожові Великопольському, Вищою професійною школою в Ціханові (Польща), Карловим університетом (м. Прага, Чеська Республіка), Університет Палацького (м. Оломоуц, Чеська Республіка). Інститут філології співпрацює з багатьма іншими університетами. Викладачі філологічних кафедр беруть участь у різноманітних міжнародних наукових конференціях та конгресах у Польщі, Чехії, Німеччині, Австрії, Росії. Почесними докторами Інституту філології є іноземні академіки НАН України Леонід Рудницький (США), Стефан Козак (Польща), а також Герої України, поети і громадські діячі Дмитро Павличко та Іван Драч. Щороку (протягом навчального року, а також у літній період) студенти проходять стажування, а також літню практику в університетах Польщі, Чехії і інших країн.

Матеріально технічна база Інституту філології:

Інститут філології у своєму розпорядженні має 45 аудиторій, із них 30 — навчальні, 15 — адміністративні. На базі Інституту філології функціонують дві мультимедійні аудиторії, польськомовна бібліотека, фільмотека, методологічна

лабораторія з історії літератури, теорії літератури і компаративістики, кабінет методики викладання літератури імені Ю. Султанова, аудиторія із театральною сценою, читальний зал-бібліотека імені Володимира Полека, діалектологічний кабінет.

IV. Основні методи навчання, що використовуються в навчальному процесі, способи оцінювання знань

1. лекції (слово викладача);
2. діалог (дискусія);
3. інтерактивна форма викладання;
4. використання ТСН;
5. “занурення” в мовне середовище;
6. проблемне викладання дисциплін;
7. аналіз та синтез (тексту, мовних явищ);
8. робота з першоджерелами;
9. використання наочності;
10. алгоритмізація.
11. способи оцінювання знань:
12. тестова форма
13. усне опитування
14. письмове опитування
15. колоквіум
16. у відповідності до шкали оцінювання;

за сумарною кількістю балів (за 100-бальною системою).

V. Графік освітнього процесу

I рік навчання: 1 семестр — 17 тижнів; 2 семестр — 18 тижнів.

II рік навчання: 1 семестр — 17 тижнів; 2 семестр — 18 тижнів.

III рік навчання: 1 семестр — 17 тижнів; 2 семестр — 18 тижнів.

IV рік навчання: 1 семестр — 17 тижнів; 2 семестр — 11 тижнів.

Затверджую

Проректор _____

"___" _____ 2015 р.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

на 2015 - 2016 навчальний рік

Напрям підготовки **6.020303 Філологія (Польська мова і література)**

ОКР: *бакалавр*

Форма навчання: *денна*

Курс *четвертий*

Графік навчального процесу

Бюджет часу

Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Теор. навч.	Сесія	Атестація	Навч. практ.	Вироб. практ.	Кант. робота	Канікули	Всього																		
Номер тижня																			28	4	2	0	6	0	3												43

T	Теоретичне навчання			C	Екзаменаційна сесія			ВП	Виробнича практика			K	Канікули			A	Атестація		
---	---------------------	--	--	---	---------------------	--	--	----	--------------------	--	--	---	----------	--	--	---	-----------	--	--

№	Навчальна дисципліна	форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на:											форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на:											Кафедра, яка забезпечує читання дисципліни																
		екзамен	залік	курсова		семестр					тиждень					екзамен	залік	курсова	семестр					тиждень																								
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33																
Перший семестр (17 тижнів)																																	Другий семестр (11 тижнів)															
1	Політологія	*			2,0	60	26	16	10	0	0	34	1,0	0,5																			політології															
2	Правознавство																*		1,0	30	18	10	8	0		12	1,0	0,5				теорія і історія держави і права																
3	Інформатика																*		1,5	45	22	10	12			23	1,0	1,0				інформаційних технологій																
4	Безпека життєдіяльності та цивільний захист	*			3,0	90	30	14	16	0	0	60	1,0	1,0					0,0	0	0	0	0	0	0	0						безпеки життєдіяльності																
5	Світова література	*			2,5	75	34	18	16	0	0	41	1,0	1,0			*		1,0	30	18	10	8	0		12	1,0	0,5				світової літ. і порівн. літ.-зн.																
6	Сучасна польська мова	*			3,5	105	68	34	34	0	0	37	2,0	2,0																		слов'янських мов																
7	Історія польської літ.-ри	*			3,0	90	60	28	32	0	0	30	1,5	2,0			*		2,5	75	44	22	22	0		31	2,0	2,0				світової літ. і порівн. літ.-зн.																
8	Метод. виклад. пол. мови	*			2,0	60	34	18	16	0	0	26	1,0	1,0					0,0	0	0	0	0	0	0	0						слов'янських мов																
9	СУЛМ	*			3,0	90	60	26	34			30	2,0	1,5			*		2,0	60	34	18	16			26	1,5	1,5				української мови																
10	Історія укр. літератури	*			2,5	75	34	18	16	0	0	41	1,0	1,0			*		2,0	60	34	18	16	0		26	1,5	1,5				української літератури																
11	Метод. виклад. пол. літ.																*		2,0	60	34	18	16	0		26	1,5	1,5				світової літ. і порівн. літ.-зн.																
12	Стилістика пол. мови																*		2,0	60	32	18	14	0		28	1,5	1,5				слов'янських мов																
13	Метод. виклад. укр. мови	*			3,0	90	34	18	16			56	1,0	1,0					0,0	0	0	0	0	0	0	0						української мови																
14	Метод. виклад. укр. літ.																*		1,5	45	22	10	12	0		23	1,0	1,0				української літератури																
15	Мово / Розмовний практикум пол. мови	*			2,0	60	26		26			34		1,5					0,0	0	0	0	0	0	0	0						іноземних мов / слов'ян. мов																
16	Блок В. Дисципліни спеціалізації	*			3,0	90	34	18	16	0	0	56	1,0	1,0			*		1,5	45	22	10	12	0		23	1,0	1,0				слов'ян. мов / світової літ.-ри																
17	Курсова робота з історії польської літератури		*		1,5	45	0	0	0	0	0	45							0,0	0	0	0	0	0	0	0						світової літ. і порівн. літ.-зн.																
18	Виробнича практика				0,0	0	0	0	0	0	0	0					*		9,0	270	0	0	0	0	0	270						слов'янських мов																
19	Атестація				0,0	0	0	0	0	0	0	0							3,0	90	0	0	0	0	0	90						слов'ян. мов / світової літ.-ри																
Всього		4	7	1	31,0	930	440	208	232	0	0	490	12,5	13,5	0,0	0,0	4	7	0	29,0	870	280	144	136	0	590	13,0	12,0	0,0	0,0																		

Практика

№ з/п	Назва практики	Кількість тижнів	Кількість годин	Форма контролю
1	Виробнича (навчально-виховна педагогічна) практика	6	270	залік

Атестація

Назва	Семестр
Комплексний державний іспит <i>Польська мова та література з методиками викладання або бакалаврська робота</i>	8
Комплексний державний іспит <i>Українська мова та література</i>	8

Директор _____ (Голод Р.Б.) Дата _____

Начальник навчально-методичного управління _____ (Чупровська М.Я.) Дата _____

VII. Анотації навчальних дисциплін

ЛАТИНСЬКА МОВА

Мета викладання дисципліни полягає у підготовці майбутніх філологів на основі вивчення латинської мови до сприйняття спеціальних лінгвістичних курсів, розуміння і свідомого користування лінгвістичними термінами, розширення світогляду студентів, розвитку у них граматичного мислення, вироблення наукового підходу, в першу чергу до української мови, ефективнішого засвоєння сучасної європейської мови, що вивчається, отримання інформації з історії культури античного світу, з'ясування місця латинської мови в історії світової культури, читання в оригіналі уривків з творів античних авторів.

Вимоги до знань та умінь

Студент повинен **знати**

- короткі відомості з історії розвитку латинської мови;
- фонетику, графіку, лексикологію, словотвір, морфологію, синтаксис латинської мови та основи латинської метрики;
- правила морфологічного аналізу та синтаксичного аналізу речень;
- наукову термінологію латинського походження;
- знати латинські фразеологізми та сентенції (100-120 одиниць);
- уривки з текстів римських авторів;
- основи перекладу латинських текстів українською мовою;
- лексикографічні джерела.

Студент повинен уміти **уміти**

- читати і писати латинською мовою;
- перекладати фрази і тексти міфологічного й історичного змісту;
- володіти лексичним і граматичним мінімумом;
- використовувати знання з латинської мови в галузі українського

мовознавства та літературознавства;

- користуватися науковою термінологією латинського походження;
- виявляти лінгвальні та екстралінгвальні факти латинського походження,

що мають місце в українській мові;

- доречно використовувати у мовленні латинські фразеологізми та сентенції;
- декламувати уривки з історично значущих текстів римських авторів.

Нормативна дисципліна, 1-й рік навчання, I - II семестр, залік.

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Вступ до мовознавства – початковий, пропедевтичний (вступний) курс загального мовознавства. Він містить загальні відомості з теорії мови, пояснює основні лінгвістичні поняття і терміни, без яких неможливо вивчити жодну лінгвістичну дисципліну. Його мета – подати найважливіші теоретичні відомості з лінгвістики, виробити вміння самостійно аналізувати мовний матеріал, підготувати першокурсників до наукового вивчення інших лінгвістичних та гуманітарних дисциплін.

Вимоги до знань та умінь

Студент повинен **знати**

- короткі відомості з історії становлення та розвитку загального мовознавства як гуманітарної науки;
- основні гіпотези про виникнення людства та, відповідно, його мови;
- підходи різних лінгвістичних напрямів та шкіл до проблеми про природу

і сутність мови;

- шляхи і методи вивчення мовного матеріалу;
- основні етапи розвитку письма;
- закономірності розвитку мов (вплив зовнішніх історичних, суспільних, культурних чинників на мовні зміни та їх взаємодія з інтралінгвальними факторами);
- основні лінгвістичні терміни та поняття, необхідні при вивченні як рідної, так й іноземних мов та інших лінгвістичних дисциплін.

Студент повинен уміти *уміти*

- використовувати наукове розуміння сутності мови як суспільного явища, що виникло, розвивається і функціонує за специфічними законами;
- характеризувати зв'язки мовознавства з іншими науками (гуманітарними і природничими);
- застосовувати теоретичні відомості з мовознавства при вивченні інших гуманітарних дисциплін (історії, філософії, культурології, етнології);
- самостійно давати характеристику мовному матеріалу;
- класифікувати мови за їх генетичною спорідненістю, будовою та ступенем суспільного використання;
- користуватися основними лінгвістичними термінами і поняттями для вивчення конкретної мови.

Нормативна дисципліна, I-й рік навчання, I семестр, екзамен.

Назва дисципліни Вступ до літературознавства.

Статус нормативна.

Рік/семестр 1-й рік навчання / 1-й семестр.

Мета ввести студентів у коло основних (загальних і прикладних) теоретико-

літературних питань, підготувати їх до спеціального вивчення наступного курсу „Теорія літератури”; забезпечити різносторонність філологічної освіти та загалом сприяти підвищенню інтелектуально-культурного рівня студентів.

Завдання розглянути основний масив теоретичних і методичних знань з літературознавства, необхідних для засвоєння історико-літературних курсів.

Зміст дисципліни Змістовий модуль 1. Загальна характеристика науки про літературу:

Тема 1. Літературознавство як наука: визначення, структура, характеристика базових літературознавчих дисциплін.

Тема 2. Проблема статусу літературознавства в системі наук і умови її зняття.

Тема 3. Структура сучасної науки про літературу.

Тема 4. Літературознавство й інші гуманітарні науки: взаємозв'язки і взаємостосунки.

Тема 5. Специфіка літературознавчого знання.

Тема 6. Основні літературознавчі видання України і Росії.

Тема 7. Школа практичної компаративістики кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Змістовий модуль 2. Літературно-художній образ:

Тема 8. Походження мистецтва.

Тема 9. Мистецтво як буттєве явище і основний вихідний постулат його сучасного наукового вивчення.

Тема 10. Поліфункціональність словесного мистецтва.

Тема 11. Літературно-художній образ: дефініція, структура, елементарна модель, основоположні риси.

Тема 12. Найзагальніші класифікації літературно-художніх образів.

Тема 13. Специфіка художнього слова і мовлення. Слово як образотворчий матеріал у світлі вчення О. О. Потебні.

Тема 14. Основні способи і засоби створення художньої образності.

Змістовий модуль 3. Літературно-художній твір:

Тема 15. Літературний твір як художня система. Тріада: художній текст –

мистецький твір – художній світ. Теорія цілісності літературного твору М. М. Гіршмана

Тема 16. Художнє мовлення як перший елемент художньої системи твору. Специфіка художнього мовлення. Мовлення прозове і віршове: спільне і відмінне.

Тема 17. Риторичні фігури та їх класифікація. Понятійний апарат опису лексичного, синтаксичного та фонічного рівнів художнього тексту.

Тема 18. Основний понятійний апарат опису лексичного та синтаксичного рівнів системи поетичного твору.

Тема 19. Основний понятійний апарат опису фонічного та версифікаційного рівнів системи поетичного твору.

Тема 20. Системи віршування: основне. поняття, критерії диференціації.

Тема 21. Сюжет як другий елемент художньої системи твору. Проблема розрізнення сюжету і фабули.

Тема 22. Хронотоп в сюжетному розгортанні твору.

Тема 23. Композиція і архітектоніка в аспекті двоїстості природи твору як мистецького феномена.

Тема 24. Розрізнення композиції та архітектоніки у М. М. Бахтіна.

Тема 25. Стиль як завершальний чинник художньої системи літературного твору. Теорія літературного стилю О. В. Чичеріна.

Тема 26. Проблеми родо-жанрової класифікації літературно-художніх творів (її критерії, призначення, внутрішня проблемність).

Тема 27. Основні родові характеристики образу в епосі.

Тема 28. Основні родові характеристики образу в ліриці.

Тема 29. Основні родові характеристики образу в драмі.

Тема 30. Основні родові характеристики образу в синтетичних творах.

Тема 31. Форми вираження авторської свідомості в літературно-художньому творі. Теорія Б. О. Кормана.

Тема 32. Проблема автора в художній літературі. Позиції В. В. Виноградова, М. М. Бахтіна

Тема 33. Критерії оцінки літературно-художніх творів як факту мистецтва.

Поняття про художність.

Змістовий модуль 4. Літературний процес:

Тема 34. Літературний процес: проблеми теорії і методології.

Тема 35. Літературний процес: визначення, основні чинники та специфіка закономірностей розвитку.

Тема 36. Загальна диференціація (періодизація) літературного процесу: покоління, століття, період, доба, стадія (етап = ера = глобальна епоха).

Тема 37. Категорії літературного напрямку, школи, творчого методу та стилю в аналізі літературного процесу.

Тема 38. Художній твір – літературний процес – читач.

Тривалість- 1 семестр

Оцінювання – *екзамен*.

Назва дисципліни Історія зарубіжної літератури (античність)

Статус нормативна

Рік/семестр 1 рік навчання / 1 семестр

Мета закласти фундамент для вивчення подальшого матеріалу, який у великій мірі базується на знанні реалій античності, сюжетів основних творів, використанні образів міфології як літературних архетипів, оскільки антична література посідає особливе місце в історії світової і є колыскою європейської цивілізації. Безперечно, метою курсу також є прищепити студентам любов до предмету, навчити осягати закони розвитку художнього мислення.

Завдання отримати необхідні знання з історії античності, періодизації літературного процесу, окремих персоналій письменників та загальних закономірностей розвитку літератури того часу. Оскільки античність заклала основи філологічної науки, необхідно прослідкувати генезу походження основних літературознавчих термінів, родів та жанрів літератури

Зміст дисципліни. Дефініції античності, періодизація, географічні та адміністративні межі Давньої Греції. Міф та міфології. Періодизація міфології,

класи міфів, цикли міфів. Героїчний епос.. Догомерівська поезія. Тема, ідея, сюжет, художні особливості поем Гомера. Види грецької лірики. Байка Езопа. Античний театр та драма. Творчість Есхіла, Софокла, Еврипіда. Комедії Аристофана. Характеристика доби еллінізму. Новоаттична комедія Менандра. Александрійська школа вірша і її представники. Поява роману: Лонг «Дафніс і Хлоя» та ін. Плутарх як автор жанру біографії. Римська література, її риси, відмінність від грецької. Література докласичної доби: комедії Плавта і Теренція, поема Лукреція «Про природу речей». Поезія «неотериків» як нове слово в літературі. Літературна діяльність Ціцерона. Література доби принципату, літературні гуртки. Творчість та основні художні надбання Вергілія Марона. Основні мотиви та теми поезії Горація Флакка. Естетико-літературне новаторство творчості Овідія Назона, Тібулла, Проперція, Сенеки. Утвердження сатири в творчості Ювенала та Петронія. Пізній еллінізм – еротико-авантюрний, містико-дидактичний роман Апулея.

Тривалість 1 семестр.

Оцінювання екзамен, залік.

Назва дисципліни Історія зарубіжної літератури (Середні Віки, Відродження)

Статус нормативна

Рік/семестр 1 рік навчання / 2 семестр

Мета розглянути основні закономірності еволюції світової літератури межі III / IV – початку XVII століть у взаємозв'язку філософсько-естетичних і внутрішньо-літературних (жанрових, стильових) факторів.

Завдання опрацювати базові для світової літератури західно-європейської культурної зони літературно-художні та літературознавчі джерела.

Зміст дисципліни. Змістовий модуль 1. Загальні особливості й умови розвитку літератури в умовах історико-літературної доби Середньовіччя.

Тема 1. Середньовіччя як історико-літературна доба: її основні особливості та проблеми вивчення.

Тема 2. Синтез античності та християнства як базове джерело європейської

культурної традиції.

Тема 3. «Картина світу» середньовічної людини і її відображення в середньовічній словесній спадщині.

Змістовий модуль 2. Склад і естетико-поетикальні особливості середньовічної літератури.

Тема 4. Специфіка і склад середньовічної літератури.

Тема 5. Жанрова система в середньовічній літературі.

Тема 6. Особливості кельтського епосу. Характеристика саги.

Тема 7. Давньогерманська епічна традиція (на прикладі «Пісні про Хільдебранда», англосаксонської поеми «Беовульф»).

Тема 8. Давньоскандинавська література: «Старша Едда», поезія скальдів.

Тема 9. Клерикальна література як специфічний середньовічний літературний напрям: загальні особливості, жанри (на прикладі Біблії, «Сповіді» Аврелія Августина, «Історії моїх страждань» П'єра Абеляра).

Тема 10. Куртуазна літератури як специфічний середньовічний літературний напрям: загальні особливості, жанри (на прикладі «Пісні про Роланда», «Пісні про Сіда», «Пісні про Нібелунгів», романів про Трістана й Ізольду, романів Кретьєна де Труа, роману В. фон Ешенбаха «Парцифаль», роману Т. Мелорі «Смерть Артура», творчості труверів та поезії міннезангу).

Тема 11. Лірика провансальських трубадурів як явище куртуазної літератури.

Тема 12. Міська літератури як специфічний середньовічний літературний напрям: загальні особливості, жанри (на прикладі «Роману про Лиса», «Роман про Троянду», поема В. Ленгленда «Видіння про Петра-Орача», творчості Рютбефа, спадщини мейстерзангу та балад про Робін Гуда, фарсу «Адвокат Патлен»).

Тема 13. Своєрідність і новаторство творчості вагантів.

Змістовий модуль 3. Загальні особливості й умови розвитку літератури в

умовах історико-літературної епохи Відродження.

Тема 14. Європейське Відродження як історико-літературна епоха: основні чинники.

Тема 15. Ренесансний культурний простір та його основні тенденції. Європейське Відродження у його стосунках з Античністю та культурами Сходу.

Тема 16. Особливості і вектори «картини світу» доби європейського Відродження.

Тема 17. Естетика Відродження: амплітуда ідей.

Тема 18. Поетика Відродження: уявлення про природу художньої творчості, принцип наслідування, статус мистецтва, особливості на мовленнєвому, сюжетно-фабульному та жанровому рівнях; взаємодія зі східною поетичною традицією.

Змістовий модуль 4. Склад і естетико-поетикальні особливості літературної еволюції за умов європейського Відродження.

Тема 19. Особливості та періодизація літературного процесу доби Відродження в Італії. Передвідродження (школа «солодкого нового стилю», Г. Гвінцеллі, Г. Кавальканті).

Тема 20. Творчість Данте як синтез Середньовіччя і перший сконденсоване оприявлення Відродження («Про народне красномовство», «Бенкет», «Нове життя», «Божественна комедія»).

Тема 21. Творча спадщина Ф.Петрарки та новаторство його лірики.

Тема 22. Новаторство творчості Д. Боккаччо («Елегія мадонни Ф'яметти» як перша психологічна повість і знамення виникнення нового типу художньої прози в європейській літературі; «Декамерон» як взірць нової новелістичної прози в європейській літературі).

Тема 23. Гуманістична латина (Л. Валла), література на вольгаре, органічне поєднання у літературному розвитку національної й античної традицій (Л.-Б. Альберті, А. Поліціано), активізація і трансформація жанру лицарської поеми (Л. Пульчі «Великий Моргант», М. Боярдо «Закоханий Орландо»).

Тема 24. Пізнє Відродження в Італії: поема Л. Аріосто «Шалений

Орландо», новелістики, розвиток драматургії і театру (комедія Н. Макіавеллі «Мандрагора»), поема Т. Тассо «Звільнений Єрусалим».

Тема 25. Особливості літератури доби Відродження в Нідерландах. Творчість риторів. Філологічна діяльність та ідейні засади «християнського гуманізму» Еразма Роттердамського («Книга антиварварів», «Зброя християнського воїна», «Похвальне слово Глупоті»).

Тема 26. Особливості ренесансного процесу в німецькій літературі. Кореляція гуманізму і Реформації. Жанри літературної творчості М. Лютера. Переклад Біблії як початок розвитку німецької мови і фактор сприяння утвердженню її літературних норм.

Тема 27. «Листи темних людей» як явище німецької гуманістичної літератури. Літературна творчість У. фон Гуттена. Сатирико-дидактичний твір С. Бранта «Корабель дурнів».

Тема 28. Творчість Г. Сакса в історії німецької літератури доби Відродження.

Тема 29. Народна література як органічна складова літературного процесу в Німеччині доби Відродження.

Тема 30. Особливості літературного процесу доби Відродження у Франції. Передвідродження. Поезія Ф. Війона.

Тема 31. Роман Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» і народна сміхова культура.

Тема 32. Французька поезія доби Відродження: Плеяда (на прикладі творчості П'єра де Ронсара і Жоашена Дю Белле), поезія гугенотів (А. д'Обіньє).

Тема 33. Філософсько-моралістичний твір М. де Монтеня «Проби».

Тема 34. Особливості літературного процесу в Англії доби Відродження. Передвідродження. «Кентерберійські оповідання» Дж. Чосера.

Тема 35. Раннє Відродження в Англії («Утопія» Т. Мора).

Тема 36. Англійська поезія доби Відродження: творчість Т. Уайєта та Г. Серрея. Реформа англійської поезії в творчості Е. Спенсера. Лірика

В. Шекспіра.

Тема 37. Англійський театр і драма доби Зрілого і Пізнього Відродження. Новаторство драматургії К. Марло («Тамерлан Великий», «Трагічна історія доктора Фауста»).

Тема 38. Новаторство драматургії В. Шекспіра («Річард III», «Генріх IV», «Сон літньої ночі», «Дванадцята ніч», «Венеціанський купець»).

Тема 39. Трагедії В. Шекспіра («Ромео і Джульєтта», «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Макбет»).

Тема 40. П'єса «Буря» як підсумок творчості В.Шекспіра.

Тема 41. Особливості Відродження в Іспанії. Іспанський ренесансний лицарський роман («Амадіс Гальський») Шахрайський роман (на прикладі «Життя Ласарильйо з Тормеса»).

Тема 42. Своєрідність іспанської поезії доби Відродження (поетична творчість Ф. де Еррери, Л. де Леона, Х. де ла Круса).

Тема 43. «Зруйнування Нумансії» Сервантеса як започаткування жанру національно-героїчної трагедії в іспанській драматургії.

Тема 44. Поетика нової малої прозової форми у збірці Сервантеса «Повчальні новели».

Тема 45. Новаторство роману Сервантеса «Дон Кіхот». Роман М. де Сервантеса «Дон Кіхот» як синтетичний роман.

Тема 46. Драматургічна спадщина Лопе де Веги як явище іспанської національної драми (естетика і практика).

Тема 47. Ренесансний процес в португальській літературі. Лірика та епічна поема Л. В. ді Камоенса «Лузіади».

Тривалість 1 семестр.

Оцінювання залік.

Історія польської літератури. Середньовіччя. Відродження.

Статус - нормативна

Рік/семестр 1 рік, 2 семестр

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: навчити студентів сприймати цілісно увесь літературний процес у сукупності з культурними та історичними подіями, у нерозривній єдності творчої постаті з окремим періодом, вплив на неї.

Завдання: дати студентам літературну освіту, сформувати навички самостійної роботи, вміння аналізувати складні літературні явища, дослідити творчу лабораторію письменника, випрацювати науковий і методичний підходи у вивченні художньої структури творів різних жанрово-видових форм.

Зміст і принципи побудови навчального процесу передбачають: читання лекцій, проведення практичних занять, індивідуальних занять (співбесіди за прочитаними текстами), керівництво самостійною роботою (у процесі самостійної роботи студенти знайомляться з визначеними художніми текстами польської літератури, а також критичною літературою, виконують завдання з аналізу художнього тексту). Під час викладання курсу «Історія польської літератури» викладач здійснює міжпредметні зв'язки, звертаючись до країнознавства, історії культури, філософських, педагогічних, політологічних ідей різних епох і народів.

Вимоги до знань та вмінь:

Студенти повинні знати:

- основні етапи розвитку світової літератури;
- особливості творчого шляху найвизначніших майстрів слова, їхній внесок у розвиток світової літератури;
- принципи й методи аналізу художнього тексту;
- провідні тенденції розвитку світової літератури;
- часові, просторові обрії та основні періоди розвитку літератури;
- особливості образного мислення, характерного для різних періодів та їхні прояви у художніх творах;
- літературно-художній контекст минулого, що забезпечує входження в сучасне літературне життя;
- основні тенденції розвитку польської літератури епохи Середньовіччя і

Відродження;

–теоретичні та естетичні принципи напрямів та течій у літературному процесі даних періодів;

–Творчість представників та специфіку особливостей їхніх творів;

–Теоретичні засади даних періодів.

Студенти повинні вміти:

– орієнтуватись у світовому літературному процесі;

– визначати основні риси кожного літературного напрямку та його відмінності від попереднього та наступного;

– визначати основні традицію та новаторство митців, творчість яких вивчається згідно програмових вимог;

– здійснювати аналіз художнього твору на імаго логічному, жанрово-композиційному рівнях;

– аналізувати художні тексти, розглядаючи їх як культурний універсум.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Особливості літературного процесу доби Середньовіччя.

Тема1.Універсалізм і характер епохи польського середньовіччя. Польські назви, письмо. **Тема 2.**»Хроніка Галла Аноніма». «Булла Гнезненська». «Книга Генрика». «Богородиця» як перша польська молитва-гімн. «Страждання Матері Божої під хрестом».

Тема3.»Флоріанський псалтир». «Казання Гнезненські». «Розмова майстра Полікарпа зі смертю». Образ danse macabre. «Хроніка Вінцента Кадлубека». «Душа з тіла вилетіла», «Душа вмираючого».

Тема4.»Хроніка Яна Длугоша» як перша спроба створення історії Польщі. Містерії. Історія про славне воскресіння Христове як перша драма польської літератури.

Змістовий модуль 2. Естетика і поетика доби Відродження.

Тема1.Відродження в Європі та Польщі. Золоте століття польської літератури.

Микола Рей.-батько польського письменства. Критика шляхти і духовенства у «Короткій розмові...», «Звіринець» і місце у ньому фігліків.

Тема2. Ян Кохановський як ідеал Ренесансного гуманіста. Тематичне різноманіття фрашок. Філософія «Пісень», «Псалтиря Давидового». «Трени» як вираження кризи ренесансного світогляду.

Тема 3. «Відправлення послів» як алегоричний твір політичного змісту. Фрич-Моджевський як відомий митець польського гуманізму. «Сеймові проповіді» П. Скарги.

Тема4. Творчість Шимоновіца. І А. Гурницького.

Тема5. Кінець «золотого віку» польського Відродження. Семп-Шажинський як зачинатель барокових новацій.

Тривалість – 1 семестр.

Оцінювання залік

Назва дисципліни Історія зарубіжної літератури (XVII-XVIII ст.)

Статус нормативна

Рік/семестр 2 рік навчання / 3 семестр

Мета. Познайомити студентів з історією літератури, що визначається хронологічним проміжком XVII-XVIII століття і отримала назву як література бароко, класицизму та просвітницького класицизму та сентименталізму. Постежити загально світоглядні зрушення. На тлі досягнень філософської й суспільної думки, вкладення у ній типологічних, національно-своєрідних та індивідуально-авторських рис, традицій і новаторств.

Завдання. «Світова література» є знайомство з основними етапами формування та розвитку літератури XVII-XVIII століття у всьому розмаїтті напрямів, течій, шкіл та угруповань; знайомство з найвагомішими постатями визначеного періоду із зазначення найважливіших новаторств та впливів на творчість митців інших століть; визначення характерних ознак художніх текстів, що вважаються номінативними у національних літературах визначеного хронологічними рамками періоду; визначення основних літературознавчих понять та

міжлітературних та культурних зв'язки літератур що вивчаються; з'ясування інформації про українських перекладачів творів світової літератури XVII-XVIII століття.

Зміст дисципліни.

Тема 1. Вступ. XVII століття як культурно-історична епоха.

Тема 2. Іспанська література XVII століття.

Тема 3. Французька література XVII століття.

Тема 4. Англійська німецька літератури XVII століття.

Тема 5. Німецька літератури XVII століття.

Тема 5. Епоха Просвітництва.

Тема 6. Англійська література періоду просвітницького класицизму.

Тема 7. Німецька література XVIII століття.

Тема 8. Французька література XVIII століття.

Тривалість 1 семестр.

Оцінювання екзамен.

Історія польської літератури. Бароко. Просвітництво.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Статус - нормативна

Рік/семестр 2 рік, 3 семестр

Мета: навчити студентів сприймати цілісно увесь літературний процес у сукупності з культурними та історичними подіями, у нерозривній єдності творчої постаті з окремим періодом, вплив на неї.

Завдання: дати студентам літературну освіту, сформувати навички самостійної роботи, вміння аналізувати складні літературні явища, дослідити творчу лабораторію письменника, випрацювати науковий і методичний підходи у вивченні художньої структури творів різних жанрово-видових форм.

Зміст і принципи побудови навчального процесу передбачають: читання лекцій, проведення практичних занять, індивідуальних занять (співбесіди за

прочитаними текстами), керівництво самостійною роботою (у процесі самостійної роботи студенти знайомляться з визначеними художніми текстами польської літератури, а також критичною літературою, виконують завдання з аналізу художнього тексту). Під час викладання курсу «Історія польської літератури» викладач здійснює міжпредметні зв'язки, звертаючись до країнознавства, історії культури, філософських, педагогічних, політологічних ідей різних епох і народів.

Вимоги до знань та вмінь:

Студенти повинні знати:

- основні етапи розвитку світової літератури;
- особливості творчого шляху найвизначніших майстрів слова, їхній внесок у розвиток світової літератури;
- принципи й методи аналізу художнього тексту;
- провідні тенденції розвитку світової літератури;
- часові, просторові обрії та основні періоди розвитку літератури;
- особливості образного мислення, характерного для різних періодів та їхні прояви у художніх творах;
- літературно-художній контекст минулого, що забезпечує входження в сучасне літературне життя;
- основні тенденції розвитку польської літератури епохи Середньовіччя і Відродження;
- теоретичні та естетичні принципи напрямів та течій у літературному процесі даних періодів;
- Творчість представників та специфіку особливостей їхніх творів;
- Теоретичні засади даних періодів.

Студенти повинні вміти:

- орієнтуватись у світовому літературному процесі;
- визначати основні риси кожного літературного напрямку та його відмінності від попереднього та наступного;
- визначати основні традиції та новаторство митців, творчість яких

вивчається згідно програмових вимог;

– здійснювати аналіз художнього твору на імаго логічному, жанрово-композиційному рівнях;

– аналізувати художні тексти, розглядаючи їх як культурний універсум.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Епоха Бароко у Польщі.

Тема 1. Бароко. Характеристика епохи. Контрреформація

Тема 2 . Напрями польського бароко. Дворський напрям, Сарматизм як важлива складова епохи польського бароко.

Тема3. Маринізм і концептизм. Творчість Я. А. Морштина. Філософський зміст поезій Д. Наборовського.

Тема4. Творчість В. Потоцького. «Патріотичний характер «Хотинської війни». Тв. Я. Х. Пасека.» «Пам'ятники».

Тема5. Латиномовна література польського бароко. М. Сарбевський. Українська тематика у творчості Ш. Зиморовича і Ю. Б. Зиморовича. «Роксолянки». Епоха Просвітництва у Польщі та її характерні риси.

Змістовий модуль 2. Епоха Просвітництва у Польщі та її характерні риси.

Тема1. Перша пол. XVIII ст. у Польщі. «Noc saska-czasy saskie». Поезія Е. Дружбацької і К. Беніславської. Е. Дружбацької і К. Беніславської. Зачинателі культурних змін: Ст. Конарський, С. Лещинський, Фр. Богомолець, Я. А. Залуський.

Тема2. Просвітництво. Роль розуму в формуванні картини світу. Межі епохи, раціоналізм та емпіризм. Інститути польського Просвітництва. (Colegium nobile, obrady czwartkowe, szkola rycerska).

Тема3. Творчість І. Красицького. «Байки», «Сатири», «Монахомахія», «Мишеїда», «Миколи Досвядчинського випадки» як перший польський роман.

Тема4. «Монахомахія», «Миколи Досвядчинського випадки»-алюзії до «Робінзона Крузо» Дефо.

Тема5. Театр і драма Просвітництва. «Монітор». Т. Заблоцький «Фірцек у зальотах». В. Богуславський-батько професійного польського театру.

Ю. Немцевич «Повернення посла» як політична комедія.

Змістовий модуль 2. Епоха Просвітництва у Польщі та її характерні риси.

Тема6. Творчість А. Нарушевича. «Історія польського народу»-друга спроба

Тема7. Епікурійські мотиви і тема України у «Софіївці» Трембецького. Т. Венгерський, Я. Ясінський.

Тема8. Публіцистика Просвітництва. С. Сташиц., Г. Коллонтай. Реформатори.

Тема9. Сентименталізм у Європі та Польщі. Ф. Карпінський і його зв'язок із Україною і Станіславовом. Інтимна, релігійна і патріотична лірика поета.

Тема10. Князьнін-патріотична і сентиментальна лірика. Байки та їх проблематика. Творчість польської еміграції «Пісня польських легіонів» Й. Вибіцького.

Тема11. Класицизм і псевдокласицизм. Преромантизм у Польщі і його теоретична основа.

Тема12. Дискусія романтиків із класиками. Підсумки.

Тривалість – 1 семестр.

Оцінювання екзамен

Назва дисципліни «Історія польської літератури (Романтизм)»

Статус нормативна

Рік/семестр 2 рік навчання / 4 семестр

Мета ознайомити студентів з історичним і культурним тлом епохи та своєрідністю польського літературного процесу 1822-1863 років, зокрема з творчістю польських письменників означеної доби.

Завдання – охарактеризувати історичні, політичні, соціальні особливості періоду та окреслити, як такі умови позначилися на розвиткові літературного процесу краю; викласти ідейно-естетичну специфіку зазначеного літературного періоду, визначити основні художні явища та жанрові різновиди творчості письменників, зокрема, ознайомити студентів зі змістовим, проблемно-ідейним та поети каліним рівнями на прикладі провідних творів; удосконалювати навички самостійної роботи з літературно-критичними джерелами: статтями,

монографіями, підручниками, посібниками, енциклопедіями тощо.

Зміст дисципліни Загальна характеристика розвитку польської літератури 1822-1863 років, особливості розвитку польського романтизму до 1830 року та після повстання; ідейно-філософські основи польського романтизму. Польський романтизм і його засновник Адам Міцкевич: періодизація творчості поета, своєрідність збірки «Балади і романси»; тематика і проблематика драматичної поеми «Дзяди»; проблемно-тематичні та поетикальні особливості «Кримських сонетів»; творчість письменника в еміграції: епопея «Пан Тадеуш»; рецепція творчості А. Міцкевича в Україні. «Українська школа в польському романтизмі» - своєрідність творчості А. Мальчевського, Б. Залеського, С. Гоцинського, Тимка Падури та ін. Доробок Уліуша Словацького: складні питання біографії, періодизація творчості, драматургічна творчість письменника, ліричний доробок автора, Словацький і Україна. Творчість З. Красинського: періодизація, художні пошуки письменника, своєрідність змісту і форми драм «Не-Божественна комедія» та «Іридйон». Демократичні тенденції у творчості Каміля Ципріна Норвіда у поезії та прозі, новаторство у драматургії; особливості творчості: філософські узагальнення, впровадження білого вірша. Творчість М. Романовського, Т. Ленартовича.

Тривалість: 1 семестр

Оцінювання залік.

Історія зарубіжної літератури ХІХ ст. Романтизм.

Статус - нормативна

Рік/семестр 2 рік, 4 семестр

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета . Ознайомити студентів із особливостями літературної епохи романтизму, вказавши на новаторство, основні тенденції його розвитку в Європейських країнах та США. Розвивати естетичні смаки, навчати вмінню аналізувати художній твір, аналітизму, відшукувати спільні та відмінні риси у класицистичних та романтичних творах.

1. Дати уявлення про закономірності літературного розвитку від доби античності до поч. XIX ст.
2. Дати поглиблений аналіз найвидатніших творів світової літератури, особливу «вагу приділити творам, які входять до шкільної програми та програми інших середніх навчальних закладів.
3. Під час викладання курсу враховувати специфіку фахової підготовки студентів філологічного факультету, розширити їхню літературну освіту, поглибити розуміння художнього слова, звернути особливу увагу на компаративний аспекти викладання літератури; враховуючи специфіку заочної форми навчання, звернути:собливу увагу на міжпредметні зв'язки і самостійне опрацювання студентами історико-літературного матеріалу.
4. У процесі вивчення курсу виявити українсько-зарубіжні зв'язки на рівні тематичних мотивів, образів.
5. Надавати інформацію про переклади творів зарубіжних письменників українською мовою.

Завдання: дати студентам літературну освіту, сформувати навички самостійної роботи, вміння аналізувати складні літературні явища, дослідити творчу лабораторію письменника, випрацювати науковий і методичний підходи у вивченні художньої структури творів різних жанрово-видових форм.

Зміст і принципи побудови навчального процесу передбачають: читання лекцій, проведення практичних занять, індивідуальних занять (співбесіди за прочитаними текстами), керівництво самостійною роботою (у процесі самостійної роботи студенти знайомляться з визначеними художніми текстами, а також критичною літературою, виконують завдання з аналізу художнього тексту). Під час викладання курсів викладачі здійснюють міжпредметні зв'язки, звергаючись до країнознавства, історії культури, філософських, педагогічних, політологічних ідей різних епох і народів.

Студенти повинні **оволодіти** навичками аналізу художніх текстів, розуміти особливості художньої мови різних епох, вміти віднаходити риси романтизму у творчості письменників; **знати** художню природу жанрів і стилів,

уміти застосовувати інші літературознавчі терміни і поняття в аналізі художніх явищ.

Вимоги до знань та вмінь:

Студенти повинні знати:

- основні етапи розвитку світової літератури;
- особливості творчого шляху найвизначніших майстрів слова, їхній внесок у розвиток світової літератури;
- принципи й методи аналізу художнього тексту;
- провідні тенденції розвитку світової літератури;
- часові, просторові обрії та основні періоди розвитку літератури;
- особливості образного мислення, характерного для різних періодів та їхні прояви у художніх творах;
- літературно-художній контекст минулого, що забезпечує входження в сучасне літературне життя.

Студенти повинні вміти:

- орієнтуватись у світовому літературному процесі;
- визначати основні риси кожного літературного напрямку та його відмінності від попереднього та наступного;
- визначати основні традиції та новаторство митців, творчість яких вивчається згідно програмових вимог;
- здійснювати аналіз художнього твору на імаго логічному, жанрово-композиційному рівнях;
- аналізувати художні тексти, розглядаючи їх як культурний універсум.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Романтизм як літературний напрям. Поширення романтизму в Англії, Франції й Німеччині. Представники, риси.

Тема 1. Романтизм: генеза терміна, поняття «преромантизму». Романтизм як метод і літературний напрям. Проблема національної своєрідності романтизму в різних країнах Європи. Головні етапи розвитку романтизму.

Тема 2. Англійський романтизм. Історична характеристика періоду. Розвиток і періодизація англійського романтизму. Романтичний тип творчості: У.Блейк, поети «озерної школи» — Шеллі, Кітс. **Творчість Дж.Г.Байрона.** Етапи життя і творчості. Еволюція героя «Паломництво Чайльд-Гарольда». «Східні поеми». Романтична поетика циклу. Творчість Байрона після 1816 р.: поема «Мазепа», драматургія, роман у віршах «Дон Жуан». **Творчість В.Скотта:** поетична діяльність; естетичні принципи; герой і народ у романах. Скотт творець жанру історичного роману.

Тема 3. Французький романтизм. Історична характеристика періоду. Національна своєрідність і головні етапи розвитку. Творчість В.Гюго: передмова до «Кромвеля» – маніфест романтизму.

Тема 4. Драматургія і поезія. Романна творчість В.Гюго: проблематика, образна система, поетика. Місце В.Гюго в літературі ХІХ ст. Жорж Санд: естетичні погляди, етапи творчості. Романна творчість: своєрідність романтичного конфлікту і образу романтичного героя.

Тема 5. Німецький романтизм. Періодизація, головні течії; романтична естетика: літературознавча теорія і творчість Ф. Шлегеля. Єнський гурток. Творчість Ф. Гельдерліна. Гейдельберзький гурток. Творчість Е.Т.А.Гофмана: естетичні погляди. Етапи творчості. Художня своєрідність творів Гофмана: двомірність і принципи її втілення; подвійна функція фантастики; романтична іронія. Політика подвійних стандартів у повісті-казці „Малюк Цахес на прізвисько Циннобер”, гротескність образу головного героя. Ентузіасти та філістери у творі. „Житейська філософія кота Мурра”.

Романтизм як літературний напрям. Поширення напрямку в Англії, Франції й Німеччині. Представники, риси.

Змістовий модуль 2. Особливості романтизму в польській та американській літературах.

Тема 6. Романтизм у Польщі: А.Міцкевич – засновник і теоретик польського романтизму. Періодизація творчості. Збірка «Поезія», поеми «Дзяди», «Гражина», «Конрад Валленрод», «Пан Тадеуш», «Кримські сонети».

Тема 7. Міцкевич і Україна. Балади „Світязь”, „Світязянка”, „Рибка”. Ідеї й образи Ю.Словацького.

Тема 8. Американський романтизм. Хронологія і періодизація, національна своєрідність і представники. Творчість Ф.Купера. Пенталогія про Шкіряну Панчоху. Образ ідеального романтичного героя. Творчість Е.По: проза і поезія. Естетичні принципи, мотиви і образи. Місце творчості Е.По у світовій літературі. Н.Готорн: естетичні погляди, жанрова своєрідність творів, моральний ідеал письменника. Творчість Г.Лонгфелло: міфи американських індіанців і поема «Пісня про Гаявату». Фольклорна основа поеми.

Тривалість – 1 семестр.

Оцінювання залік

Назва дисципліни Основи наукових досліджень

Статус нормативна

Рік/семестр 2 рік навчання / 4 семестр

Мета ознайомити студентів з методологією проведення наукових досліджень,

Завдання викласти студентам понятійний апарат наукового дослідження; методика пошуку, накопичення та обробки наукової інформації; процес наукового дослідження; етапи роботи над дослідженням; загальні положення оформлення наукової роботи.

Зміст дисципліни Предмет і сутність науки як сфери людської діяльності. Процес наукового дослідження, його характеристика та етапи проведення. Науково-дослідницька діяльність студентів. Вибір теми та реалізація наукового дослідження. Методи та техніка наукових досліджень. Курсова, дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист. Загальні положення. Етапи роботи над дослідженням та оформленням наукових робіт. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.

Оцінювання залік

Назва дисципліни: Історія зарубіжної літератури XIX ст. Реалізм.

Для спеціальності «російська мова і література»

Статус - нормативна

Рік/семестр 3 рік навчання / 5 семестр

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

1. Залучити студентів до скарбниці світової мудрості, зацікавити неперевершеними творами світової літератури різних епох.
2. Пробудити бажання прочитати художні твори, осмислити їх, зміцнити основи духовності, моралі.
3. Спонукати до творчості, креативності.
4. Розкрити специфіку романтизму та реалізму як літературних та світоглядних епох
5. Подати характеристику художніх напрямків
6. Проаналізувати етапи літературного розвитку і творчості найвагоміших митців
7. З'ясувати закономірності взаємодії загальних тенденцій, національного й особистого в літературному процесі.
8. Визначити закономірності формування літературних жанрів, еволюції художньої форми.

Студенти повинні **знати**

1. Особливості літературного процесу різних країн Європи XIX ст.
2. Визначення основних літературних понять, термінів,
3. Персоналії, видатні особистості, що сприяли розвиткові літератур
4. Знати художню природу жанрів і стилів
5. Риси літературних напрямів, стилів.

вміти

1. Здійснювати аналіз художніх текстів, розуміти особливості художньої мови даної епохи,
2. Застосовувати інші літературознавчі терміни і поняття в аналізі художніх явищ минулого і сучасного,

3. Використовувати знання із інших наук: країнознавства, історії культури, філософських, педагогічних політологічних ідей різних епох та народів.
4. Проводити типологію літературних явищ, процесів різних народів
5. Володіти творчим підходом до аналізу творів художньої літератури у контексті певної доби,
6. Збагачувати власну духовну культуру через самоосвіту.
7. Визначати риси літературних напрямів, течій, жанрову приналежність художніх творів.
8. Доводити власну думку, використовуючи цитати, аргументуючи фактами з текстів чи то літературознавчих досліджень.

Зміст дисципліни. 1. Зародження реалізму, стильові особливості напрямку. 2. Проблеми людини і суспільства у реалістичній літературі.

Тема1. Реалізм I-ої половини XIX ст. Французький реалізм 30-40-х р.р. Ф. Стендаль. Трактат «Расін і Шекспір», романи «Червоне і чорне», «Пармський монастир».

Тема2. Життя і творчість Проспера Меріме. Козацька тематика у творчості письменника («повість «Богдан Хмельницький», розвідка «Українські козаки та їх останні гетьмани». Новелістика письменника.

Тема3. «Епопея «Людська комедія» О. де Бальзака («Гобсек», «Ежені Гранде». Новаторство Бальзака-реаліста. Проблема скупості, жадоби до наживи.

Тема4. «Батько Горіо» – роман про відносини батьків і дітей Перебування Бальзака в Україні.

Тема5. Англійський реалізм. Чарлз Діккенс. Поети чартисти. Художні особливості роману „Домбі і син”. Система освіти в Англії: заклад Міссіс Піпчін, заклад Блімбера.

Тема6. Взаємовідносини містера Домбі із дітьми: Флоренс і Полем. Причини трагізму Поля. Еволюція містера Домбі.

Тема7. Французький реалізм 50-60 р. р. Шарль Бодлер («Квіти зла»)

Тема8. Флобер «Мадам Боварі». І. Франко про Флобера

Тема 9. Аболіціоністська література США 50-60 р.р. (Гарієд. Бічер-Стоу, Г. Лонгфелло, У. Уїтмен).

Тривалість – 1 семестр.

Оцінювання екзамен

Назва дисципліни Спеціалізація («Еволюція позитивістичного роману у польській літературі другої половини ХІХ століття»).

Статус дисципліна спеціалізації

Рік/семестр 3 рік навчання / 5 семестр

Мета ознайомити студентів з термінологічним апаратом, основними філософськими поняттями й літературними течіями епохи позитивізму; навчити порівнювати образи, проблеми, особливості характеротворення у творах польської та світової літератур; виявляти особливості позитивістичного роману на рівні жанру, тем, стилів, поетики; творчі постаті зокрема та літературний процес загалом вказаного періоду.

Завдання – ознайомити з основними тенденціями літературної епохи позитивізму у польському письменстві, жанровими особливостями роману та його значенням, функцією та еволюцією у польській літературі другої половини ХІХ століття; показати вплив на письменників оточення, ментальності й культури, суспільно-політичної ситуації даного народу; ознайомити з працями науковців, які досліджують питання компаративістики, а також проблем типології, рецепції, перекладознавства, листування.

Зміст дисципліни. Епоха позитивізму у польській літературі: філософське підґрунтя (Герберт Спенсер, Джон Стюарт Мілль, Огюст Комт), тенденції розвитку, основні поняття та терміни. Основні течії позитивізму (реалізм і натуралізм). Зародження і розвиток роману у світовій літературі. Генеза жанру, його еволюція і трансформація. Початки польського реалістичного роману крізь призму доби романтизму. Роман як домінуючий жанр у польському письменстві другої половини ХІХ століття. Зміна тем і форми роману після 1863 року (після січневого повстання). Трактатування роману у критичній спадщині Елізи Ожешко

("Powieść a nowela", "Kilka uwag nad powieścią", "Smiech w literaturze") та Генрика Сенкевича ("O powieści historycznej", "O naturalizmie w powieści"). Тенденційний роман 70-х років Еліза Ожешко ("Marta", "Meir Ezofowicz"). Функціонування історичного роману у польській літературі. Генрик Сенкевич ("Potop"). Болеслав Прус ("Faraon"). Вплив натуралізму на розвиток польського роману. Болеслав Прус ("Placówka"). Панорамний роман 80-х років Еліза Ожешко ("Nad Niemnem"). Болеслав Прус ("Lalka"). Соціальний роман 90-х років. Творчість Адольфа Дигасинського ("Zajac") та Соціальний роман 90-х років. Міхала Балуцького ("Pan z Pipidówki", "Dom otwarty").

Тривалість циклу: 1 семест

Оцінювання залік.

Назва дисципліни «Історія польської літератури (Позитивізм)»

Статус нормативна

Рік/семестр 3 рік навчання / 5 семестр

Мета ознайомити студентів з історичним і культурним тлом епохи та своєрідністю польського літературного процесу 1863-1890 років, термінологічними апаратом, основними філософськими поняттями й літературними течіями епохи позитивізму, творчістю польських письменників означеної доби.; навчити порівнювати образи, проблеми, особливості характеротворення у творах польської літератури; виявляти своєрідність позитивізму на рівні жанру, тем, стилів, поетики.

Завдання – охарактеризувати історичні, політичні, соціальні особливості періоду та окреслити, як такі умови позначилися на розвиткові літературного процесу краю; викласти ідейно-естетичну специфіку зазначеного літературного періоду, визначити основні художні явища та жанрові різновиди творчості письменників, зокрема, ознайомити студентів зі змістовим, проблемно-ідейним та поети калічним рівнями на прикладі провідних творів; удосконалювати навички самостійної роботи з літературно-критичними джерелами: статтями,

монографіями, підручниками, посібниками, енциклопедіями тощо.

Зміст дисципліни. Епоха позитивізму у польській літературі: філософське підґрунтя (Герберт Спенсер, Джон Стюарт Мілль, Огюст Комт), тенденції розвитку, основні поняття та терміни, часові межі, фази позитивізму. Основні течії позитивізму (реалізм і натуралізм). Зародження і розвиток роману у світовій літературі. Генеза жанру, його еволюція і трансформація. Початки польської новелістики у контексті доби позитивізму. Позитивістичний роман та його різновиди у польському письменстві другої половини XIX століття. Творчість Е. Ожешко («Хам», «Над Німаном», мала проза). Місце новели у доробку Болеслава Пруса; романна творчість автора: «Фараон», «Лялька». Критичні відгуки Пруса про історичний роман Г. Сенкевича. Історичні романи Г. Сенкевича: трилогія («Вогнем і мечем», «Потоп», «Пан Володійовський»), «Quo Vadis»; новелістичний доробок автора. Поетична творчість Адама Асника, Марії Конопницької. Зв'язки польських позитивістів з українським письменством.

Тривалість: 1 семестр

Оцінювання екзамен.

Назва дисципліни Дисципліна спеціалізації (порівняльне літературознавство)

Статус за вибором студента

Рік/семестр 4 рік навчання, 3 рік навчання / 7 семестр, 6 семестр

Мета ознайомити з термінологічним апаратом і основними методологічними принципами порівняльного літературознавства; навчити зіставляти еволюційні тенденції і літературні явища національних літератур із метою вивчення безпосередніх і опосередкованих взаємин між ними, їхніх подібностей і відмінностей.

Завдання викласти особливості розвитку порівняльного літературознавства як науки; надати понятійний апарат порівняльного літературознавства; продемонструвати методологію проведення компаративістичних досліджень.

Зміст дисципліни Порівняльне літературознавство як наука. Предмет, об'єкт

компаративістики. Структура, завдання і статус компаративістики. Зв'язок із іншими галузями літературознавства. Еволюція порівняльного літературознавства. Представлення шкіл і теорій у компаративістиці. Порівняльно-історичний (генетично-контактний) підхід. Генетичний метод. Контактологічний метод. Зовнішні та внутрішні зв'язки. Порівняльно-типологічний (зіставний) підхід. Порівняльна поетика. Синхроністична типологія Д. Дюришина. Переклад як форма міжлітературних взаємин. Переклад і його різновиди. Проблеми інтерпретації поетичного тексту. Видатні українські перекладачі. Теорія літератури й компаративістика: літературознавчі та культурологічні виміри. Різновиди критик (структуралізм, постмодернізм, феміністична, постколоніальна). Тематичний рівень компаративістики. Співвідношення між поняттями “мотив” і “сюжет”. Обсяг і глибина тематологічного зіставлення. Типологія стильового напрямку та стилю. Компаративна генологія. Поняття жанру та його дифузія. Порівняльні аспекти національних жанрових систем. Інтертекстуальність крізь призму компаративістики. Категорія інтертекстуальності. Форми інтертекстуальності. Компаративістика в світлі міждисциплінарних відношень. Поняття інтермедіальності. Культуральні студії. Постколоніальні студії. Сучасна роль компаративістики в літературознавстві. Перспективи досліджень.

Оцінювання залік

Назва дисципліни «Світова література кінця XIX – початку XX століття»

Статус нормативна

Рік/семестр 3 рік навчання / 6 семестр

Мета розглянути основні закономірності розвитку світової літератури кінця XIX – початку XX століття, з'ясувати світоглядні та естетичні орієнтири письменників, митців, філософів даного періоду. Ознайомити студентів з ключовими тенденціями розвитку у національних літературах, сповістити про специфіку історико-літературної доби, сутність літературно-художніх напрямків і художніх методів; проблемно-тематичні, жанрові та поетикальні особливості літературних творів межі століть.

Завдання – викласти студентам системні відомості про літературний процес цього часу; відтворити логіку послідовності виникнення стилів, явищ та тяглість літературного процесу; акцентувати увагу на ключових постатях провідних напрямів (життя і творчість); проаналізувати найвизначніші літературні твори епох (звернення до критичної літератури); засвоїти теоретичне підґрунтя (деякі літературознавчі аспекти): жанри, прийоми, літературні методи тощо; розглянути теоретичні праці письменників, що впливали на формування чи декларування стилів, методів, напрямів у подальшій творчості.

Зміст дисципліни. Історико-культурні передумови виникнення модерністських течій у літературі другої половини XIX століття. Вплив філософії Фрідріха Ніцше, Артура Шопенгауера, Анрі Бергсона. Філософські й естетичні засади декадансу. Декаданс і модернізм. Течії раннього модернізму (імпресіонізм, символізм, естетизм, неоромантизм) та їх зв'язок з іншими видами мистецтв. Поняття "fin de siècle" у літературі. Передумови виникнення символізму та роль збірки "Квіти зла" Шарля Бодлера. Концепція "відповідностей". Ідейна і творча спадщина літературного угруповання "Парнас". П. Верлен – реформатор французького вірша. "Поетичне мистецтво". Імпресіонізм і символізм у поезії П. Верлена. Творчість А. Рембо. Романтичні тенденції у поезії А. Рембо, тема Комуни. Творчість С. Малларме та естетичні принципи поезії символізму. Роль Еміля Золя в утвердженні натуралізму та значення його теоретичних праць "Експериментальний роман", "Натуралізм в театрі", "Літературні документи". Співвідношення натуралізму і реалізму у творчому методі Е. Золя.

Реалістичний напрям у французькій літературі (Гі де Мопассан, Анатоль Франс, Ромен Роллан). Розвиток реалізму у французькій реалістичній прозі кінця XIX століття. Жанротворче новаторство новелістики Гі де Мопассана ("Пампушка", "Дядечко Мілон", "Тітонька Соваж", "Мадмуазель Фіфі". Синтез натуралізму, реалізму та імпресіонізму у творчості Г. де Мопассана, символічність деталі.

Реалістичний метод у французькій романістиці. А. Франс як літературний критик. Традиція філософсько-історичної повісті у творчості А. Франса.

Сатиричний образ французької історії в романі "Острів пінгвінів". Особливості ролланівського гуманізму в романі "Жан-Крістоф", жанр твору, концепція героя. Полеміка Р. Роллана з декадансом, образ музики в романі.

Естетизм в англійській літературі. Символізм та імпресіонізм у поезії А. Саймонда, О. Бредлі, В. Пейтера. Прерафаелітівське братство (Х. Россеті, Г. Россеті, Джон Рескін та У. Пейтер. О. Вайльд і прерафаеліти. Естетизм як літературна течія, її реалізація у творчості О. Вайльда. Неоромантизм у літературі Англії (Р. Л. Стівенсон, Дж. Конрад, А. Конан-Дойл, Р. Хаггард). Неоромантизм Дж. Конрада. Протиборство людини і природи у творах Дж. Конрада, тема "перемоги в поразці". Еволюція героя у творчості Дж. Конрада ("Лорд Джим", "Серце темряви", "Тайфун", "Молодість"). Творчість Р. Кіплінга. Неоромантичний герой у творах Артура Конан-Дойля. Роль письменника у розвитку детективного та науково-фантастичного жанру.

Традиція та проблематика творчості В. Теккерея. Естетичні погляди Дж. Голсуорсі. Історія написання епопеї "Сага про Форсайтів". Жанрові особливості, часові рамки, проблематика та система образів твору. Критика вікторіанства. Поняття нонконформізму. Поведінка героя-нонконформіста у романі "Власник". Бернард Шоу та англійська драма к. ХІХ – поч. ХХ ст. Новаторство драматургічного методу Б. Шоу. Роль парадоксу у творчості письменника ("Пігмаліон"). Літературний процес у США на рубежі віків. Трансформація теми "американської мрії". Тема громадянської війни в американській літературі кінця ХІХ ст. Романтизм, реалізм і натуралізм. Полеміка реалізму з "вишуканою традицією". Соціальна спрямованість американської літератури ієжі ХІХ – ХХ століть. Тенденції американської реалістичної прози. Пізній розвиток англійського реалізму. Генрі Джеймс – теоретик літератури ("Мистецтво прози", передмови до романів). Проблема митця в романі "Мартін Іден". Специфіка літературного процесу в Німеччині та Австро-Угорщині на зламі століть. Німецький натуралізм. Творчий метод Г. Гауптмана. Натуралістичні риси раннього Г. Гауптмана . Новаторський характер драми "Ткачі". Неоромантизм у творчості Г. Гауптмана ("Затонулий дзвін").

Модерністське скерування німецької літератури. Символізм, імпресіонізм та неоромантизм у Німеччині та Австро-Угорщині. "Віденський" імпресіонізм Г. фон Гофмансталя. Символізм та неоромантизм у творчості С. Георге. Німецький роман початку ХХ століття. Творчий шлях Г. Манна. Особливості ранньої прози. Специфіка сатири Г. Манна 1900-х рр., роман "Учитель Унрат". Ранньомодерністський характер творчості Кнута Гамсуна. Синтез натуралізму, символізму, імпресіонізму та неоромантизму у творчості К. Гамсуна. Гамсунівські герої-індивідуалісти ("Пан", "Вікторія"). Проблема творчості ("Голод"). Драматургія Генріка Ібсена та А. Стріндберга. Періодизація творчості. Проблема героя в "Бранді", фольклорна традиція в "Пер Гюнті". "Нова драма" Г. Ібсена ("Ляльковий дім"). Зростання психологізму у творах Г. Ібсена ("Дика качка"). Моріс Метерлінк і символістська драма. Періодизація творчого шляху Естетичні засади театру М. Метерлінка ("Скарби смиренних"). "Театр мовчання" й одноактні п'єси-притчі ("Сліпі", "Непрохана"). Неоромантичні п'єси М. Метерлінка ("Монна Ванна"). "Театр спокою" і п'єса "Синій птах". Е. Верхарн. Етапи творчого шляху. Е. Верхарн і символізм. Урбаністичні вірші ("Міста-спрути"). Тема оновлення світу і людини в пізній ліриці Е. Верхарна.

Тривалість циклу: 1 семестр.

Оцінювання залік.

Назва дисципліни Літературне краєзнавство

Статус нормативна

Рік/семестр 3 рік навчання / 6 семестр

Мета ознайомити студентів з творчістю польських письменників Галичини – XV – першої половини ХХ століття, оскільки чимало з митців народилися чи проживали на Прикарпатті, а в їхній польськомовній творчості присутні виразні теми, мотиви, образи пов'язані з Галичиною, зокрема Станіславівщиною.

Завдання – охарактеризувати історичні, політичні, соціальні особливості періоду та окреслити, як такі умови позначилися на розвиткові літературного

процесу краю; викласти ідейно-естетичну специфіку зазначеного літературного періоду, визначити основні художні явища та жанрові різновиди творчості у регіональній літературі Галичини; розкрити ідейно-художню своєрідність творчості польськомовних представників літератури Галичини загалом та Станіславівщини зокрема, ознайомити студентів зі змістовим, проблемно-ідейним та поети кальним рівнями на прикладі їхніх провідних творів; удосконалювати навички самостійної роботи з архівними, газетними, літературно-критичними джерелами: статтями, монографіями, підручниками, посібниками, енциклопедіями тощо.

Зміст дисципліни «Польська література Прикарпаття XV – першої половини XX століття» – це своєрідна галузь науки про література, складова історії літератури, що вирізняється, відповідно до предмета, підбором літературного та критичного матеріалу. Літературне краєзнавство (так само є вагомою частиною краєзнавства – термін «краєзнавство» («мала батьківщина»), передбачає вивчення літератури «краю». У контексті запропонованої дисципліни – край – це Івано-Франківщина, частина Галичина, складова західної України) сприяє формуванню цілісного уявлення про світовий літературний процес, про тісний взаємозв'язок життєпису письменників, їхніх світоглядів, творів, специфіки відображення дійсності у літературних полотнах, художніх образів, пов'язаних з історією та життям.

Особливості розвитку польської регіональної літератури на території Станіславського воєводства XIX-XX ст. Початок книгодрукування у Станіславі і видавнича діяльність Яна Піллера. Перша станіславівська газета Яна Томанека. Літературні часописи («Омнібус Покутський», «Новини Станіславівські», «Кур'єр Станіславівський», «Земля Станіславівська». Творчість Фр. Карпінського, Яна Ляма, Марії Бартусувни, літературно-публіцистична діяльність Станіслава Бобеляка, Юстина Сокульського, Юзефа зелінськог, Стефанії Скварчинської.

Тривалість: 1 семестр

Оцінювання залік.

Назва дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури»

Статус нормативна

Рік/семестр 3 рік навчання / 6 семестр

Мета Познайти студентів з історією виникнення, розвитку та становлення шкільної дисципліни «Зарубіжна література» та методики її викладання. Дати основні базові знання щодо специфіки роботи з учнями різнорівневих вікових груп, а також методичним інструментарієм, покликаним оптимізувати роботу вчителя-словесника та учня. Зосередити увагу студентів на розбіжностях вузівських та шкільних видів аналізу тексту; дидактичних класифікаціях занять та їхній кінцевій меті; значенні фонових знань для сприйняття та розуміння учнями тексту; ролі позакласної та факультативної роботи щодо реалізації кінцевої мети літературної освіти школяра.

Завдання – навчальної дисципліни:

полягають у пропедевтичній підготовці студентів-філологів до роботи у навчальних закладах різних рівнів акредитації (щодо викладання зарубіжної літератури) через призму знайомства з історичною складовою становлення та розвитку навчальної дисципліни; визначенні основних проблем викладання літератури та пошуку шляхів їх подолання.

Зміст дисципліни.

Тема 1. Вступ. Зарубіжна література як навчальний предмет в українських школах.

Тема 2. Зміст і структура курсу зарубіжна література в школі.

Тема 3. Головні принципи викладання літератури.

Тема 4. Методи і прийоми викладання літератури.

Тема 5. Вчитель-словесник та організація його роботи.

Тема 6. Урок літератури.

Тема 7. Основні етапи вивчення літературного твору.

Тема 8. Розвиток мовлення.

Тема 9. Позакласне (додаткове) читання.

Тема 10. Нові підходи в методиці викладання літератури.

Тема 11. Позакласна (позашкільна) робота з літератури.

Тема 12. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальноосвітньої середньої освіти.

Тривалість циклу: 1 семестр

Оцінювання залік.

Назва дисципліни Спеціалізація. («Українсько-польські літературні зв'язки кінця XIX – початку XX століття»)

Статус - за вибором

Рік/семестр 3 рік навчання / 6 семестр

Зміст навчальної дисципліни. Проблеми літературознавчої компаративістики. Імагологічний рівень типологічних досліджень.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 : Ознайомити студентів із особливостями розвитку літературних процесів епохи «зламу віків», розвивати естетичні смаки, навчати вмінню аналізувати художній твір, аналітизму, відшукувати спільні та відмінні риси у модерністських творах.

1. . Дати уявлення про закономірності літературного розвитку від доби античності до кін. XIX ст.

2. Дати поглиблений аналіз найвидатніших творів світової літератури, особливу «вагу приділити творам, які входять до шкільної програми та програми інших середніх навчальних закладів.

3. Під час викладання курсу враховувати специфіку фахової підготовки студентів філологічного факультету, розширити їхню літературну освіту, поглибити розуміння художнього слова, звернути особливу увагу на компаративний аспекти викладання літератури; звернути:собливу увагу на міжпредметні зв'язки і самостійне опрацювання студентами історико-

літературного матеріалу.

4. У процесі вивчення курсу виявити українсько-польські, зарубіжні зв'язки на рівні тематичних мотивів, образів. Надавати інформацію про переклади творів зарубіжних письменників українською мовою.

Завдання: дати студентам літературну освіту, сформувати навички самостійної роботи, вміння аналізувати складні літературні явища, дослідити творчу лабораторію письменника, випрацювати науковий і методичний підходи у вивченні художньої структури творів різних жанрово-видових форм.

Зміст і принципи побудови навчального процесу передбачають: читання лекцій, проведення практичних занять, індивідуальних занять (співбесіди за прочитаними текстами), керівництво самостійною роботою (у процесі самостійної роботи студенти знайомляться з визначеними художніми текстами, а також критичною літературою, виконують завдання з аналізу художнього тексту). Під час викладання курсів викладачі здійснюють міжпредметні зв'язки, звергаючись до країнознавства, історії культури, філософських, педагогічних, політологічних ідей різних епох і народів.

Студенти повинні **оволодіти** навичками аналізу художніх текстів, розуміти особливості художньої мови різних епох, вміти віднаходити риси романтизму у творчості письменників; знати художню природу жанрів і стилів, вміти застосовувати інші літературознавчі терміни і поняття в аналізі художніх явищ.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати

1. – основні етапи розвитку світової літератури;
2. – особливості творчого шляху найвизначніших майстрів слова, їхній внесок у розвиток світової літератури;
3. – принципи й методи аналізу художнього тексту;
4. – провідні тенденції розвитку світової літератури;
5. – часові, просторові обрії та основні періоди розвитку літератури;
6. – особливості образного мислення, характерного для різних періодів та їхні

прояви у художніх творах;

7. – літературно-художній контекст минулого, що забезпечує входження в сучасне літературне життя;

8. – основні тенденції розвитку літератур;

9. – теоретичні та естетичні принципи напрямів та течій у літературному процесі даних періодів;

10. – творчість представників різних літератур та специфіку особливостей їхніх творів;

11. – теоретичні засади даних періодів.

12. **Студенти повинні вміти:**

13. – орієнтуватись у світовому літературному процесі;

14. – визначати основні риси кожного літературного напрямку та його відмінності від попереднього та наступного;

15. – визначати основні традицію та новаторство митців, творчість яких вивчається згідно програмових вимог;

16. – здійснювати аналіз художнього твору на імаго логічному, жанрово-композиційному рівнях;

17. – аналізувати художні тексти, розглядаючи їх як культурний універсум.

Тривалість – 1 семестр.

Оцінювання залік

Назва дисципліни Історія зарубіжної літератури ХХ ст.

Статус нормативна

Рік/семестр 4 рік навчання / 7 семестр

Мета ознайомити студентів з розвитком зарубіжної літератури ХХ ст., сформулювати чіткі уявлення про основні соціокультурні та естетичні особливості світового історико-літературного процесу доби у розмаїтті напрямів, течій, шкіл та постатей, взаємодії конкретно-історичних та загальнолюдських значень.

Завдання викласти студентам системні відомості про перебіг літературного процесу ХХ ст., репрезентувати найважливіші етапи розвитку письменства

цього періоду; ознайомити з традиціями та новаторством у художніх формах та проблематиці; представити особливості літературних напрямів, течій, стилів, їх художню цінність та загальнолюдське значення; визначити спільні та самотні риси літературного процесу в країнах Європи та Америки; з'ясувати інформацію про українських перекладачів творів світової літератури означеного періоду.

Зміст дисципліни Філософсько-естетичні засади зрілого модернізму. Поняття авангардизму. Школа “поточку свідомості”. Новаторство творчості Дж. Джойса. Англійська література I половини ХХ ст. Діяльність В. Вулф. Проза Д. Г. Лоуренса, Р. Олдінгтона, О. Гакслі. Критика «американської мрії» у літературі США початку ХХ ст. Романістика Т. Драйзера та Ф.-С. Фіцджеральда. Творчість Е. Хемінгуея у контексті літератури США ХХ ст. Літературні напрями і течії французького письменства. “У пошуках втраченого часу” М. Пруста як суб’єктивна епопея. Етапи творчого шляху Ф. Моріака. Література Німеччини перших десятиліть ХХ ст. Поняття австрійського феномена. Новелістика С. Цвейга. Прозовий доробок Ф. Кафки. Характеристика творчості Г. Гессе. Екзистенціалізм як літературний напрям. Втілення екзистенціалістських постулатів у прозі Ж.-П. Сартра і А. Камю. Нонконформістські тенденції у письменстві США повоєнного періоду. Творчість Дж. Д. Селінджера, Дж. Апдайка. Драматургія США ХХ ст. (Ю. О.Ніл, Т. Вільямс, А. Міллер). Роман філософської тенденції в англійській літературі 50-х років у прозі А. Мердок, В. Голдінга. Філософсько-інтелектуальний роман Дж. Фаулза. Літературний процес повоєнної Німеччини. Традиції та новаторство творчості Г. Белля.

Тривалість – 1 семестр

Оцінювання іспит.

Назва дисципліни Світова література (Схід)

Статус нормативна.

Рік/семестр 4-й рік навчання / 8 семестр.

Мета розглянути специфіку літературного процесу в еволюції східної художньої словесності найдавнішого і класичного періодів (III тис. до н. е. – I тис. н. е.).

Завдання на базі загальної періодизації світового літературного процесу С. С. Аверинцева та П. О. Грінцера розглянути основні складові та базові змістово-формальні параметри східних літератур давнини.

Зміст дисципліни Змістовий модуль 1. Найдавніші літератури Азії й Африки

Тема 1. Стадіальна характеристика найдавнішої світової словесності.

Тема 2. Література Давнього Єгипту.

Тема 3. Література Давнього Межиріччя (Месопотамії): шумерська література; аккадська (вавилоно-ассирійська) література.

Тема 4. Хеттська література.

Змістовий модуль 2. Класичні літератури Давнини

Тема 5. Давньокитайська література.

Тема 6. Давньоіндійська література.

Тема 7. Давньоіранська література.

Тема 8. Давньоєврейська література.

Змістовий модуль 3. Класичні пам'ятки східних літератур доби Раннього і Зрілого Середньовіччя.

Тема 9. Літератури Сходу в умовах переходу від Давнини до Середньовіччя.

Тема 10. Загальна характеристика санскритської літератури.

Тема 11. Творчість Калідаси як найвидатніше явище класичного періоду індійської літератури.

Тема 12. Лі Бо і Ду Фут як геніальні представники танської поезії Китаю.

Тема 13. Загальна характеристика арабської середньовічної літератури.

Тема 14. Суфійська лірика в історії арабської літератури I тис. н. е.

Тема 15. Епопея Фірдуосі «Шах-наме»: традиція і новаторство на тлі персько-таджикської літератури IX–X ст.

Тема 16. Літератури Кавказу і Закавказзя за доби Середньовіччя.

Тема 17. «Витязь у тигровій шкірі» Шота Руставелі як видатне явище грузинської поезії класичної доби.

Тема 18. Цикл епічних поем Нізамі «Хамса» як центральне явище азербайджанської та близькосхідної літератур XII–XIII ст.

Тривалість – 1 семестр

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни Дисципліна спеціалізації (постколоніальні студії: феномен постколоніального письменства)

Статус нормативна

Рік/семестр 4 рік навчання / 8 семестр

Мета ознайомити студентів з постколоніальною літературою, її розвитком і специфікою існування, з термінологічним апаратом постколоніальних студій; авторами та їхньою художньою і критичною спадщиною, жанровими особливостями творів.

Завдання викласти студентам відомості про постколоніальну літературу; дати студентам уявлення про виникнення, основні етапи, риси і закономірності постколоніальних студій; зацентувати увагу на житті та творчості представників постколоніальної літератури; проаналізувати найвизначніші літературні твори представників постколоніальної літератури.

Зміст дисципліни Поняття постколоніалізму. Постколоніальна теорія і критика. Канадська література. Література ПАР. Творчість С. Рушді. Творчість Надін Гордімер, Чінуа Ачебе, Ханіф Курейши, Ескіа Мфалеле, Ньябуло Ндебеле, Маргарет Етвуд.

Оцінювання залік

Назва дисципліни «Історія сучасної польської літератури (1839-1970 рр.)»

Статус нормативна

Рік/семестр 4 рік навчання / 8 семестр

Мета ознайомити студентів з історичним і культурним тлом епохи та своєрідністю польського літературного процесу 1839-1970 років, зокрема з творчістю польських письменників означеної доби.

Завдання – охарактеризувати історичні, політичні, соціальні особливості періоду та окреслити, як такі умови позначилися на розвиткові літературного процесу краю; викласти ідейно-естетичну специфіку зазначеного літературного періоду, визначити основні художні явища та жанрові різновиди творчості письменників, зокрема, ознайомити студентів зі змістовим, проблемно-ідейним та поети кальним рівнями на прикладі провідних творів; удосконалювати навички самостійної роботи з літературно-критичними джерелами: статтями, монографіями, підручниками, посібниками, енциклопедіями тощо.

Зміст дисципліни. Періодизація сучасної польської літератури. Літературні покоління. Особливості розвитку польської літератури періоду Другої світової війни і окупації. Поезія часів війни: творчість К.К. Бачинського і Т. Гайци. Особливості розвитку польської літератури 1945-1956 рр. : тема війни та концтаборів, історична проза (З Налковська, Т. Боровський, З. Герлінг-Грудзинський. Поетична спадщина А. Слонімського, Л. Стаффа, В. Броневського, К. Галчинського, Ю. Тувіма. Покоління «прищатих». Нові тенденції у сучасній польській поезії: Ч. Мілош, Т. Ружевич. Політична проза Ч. Мілоша («Поневолений розум»). Розвиток драматургії: Л. Кручковський («Німці», «Перший день волі») і Є. Шанявського («Два театри»). Особливості розвитку польської літератури періоду «відлиги». Розвиток польської еміграційної літератури (Я. Івашкевич, Ю. Стрийковський, Я. Парандовський, Т. Конвіцький). Особливості розвитку польської літератури 60-70-х рр. Відхід від теорії соцреалізму. Творчий шлях Є. Анджеєвського («Попіл і діамант», «Брами раю», «Темрява покриває землю». Творчий шлях М. Хласко: новелістика. Творчий шлях Т. Ружевича і Зб. Герберта. Драматичний доробок С. Мрожека. Тема трагічної долі євреїв у сучасній польській літературі (Ю. Стрийковський та Х. Краль).

Тривалість циклу: 1 семестр

Оцінювання залік.

Назва дисципліни «Методика викладання польської літератури»

Статус нормативна

Рік/семестр 4 рік навчання / 8 семестр

Мета Познайти студентів з історією виникнення, розвитку та становлення шкільної дисципліни «Польська література» / «Зарубіжна література», у складі якої є польська література та методики їх викладання. Дати основні базові знання щодо специфіки роботи з учнями різнорівневих вікових груп, а також методичним інструментарієм, покликаним оптимізувати роботу вчителя-словесника та учня. Зосередити увагу студентів на розбіжностях вузівських та шкільних видів аналізу тексту; дидактичних класифікаціях занять та їхній кінцевій меті; значенні фонових знань для сприйняття та розуміння учнями тексту; ролі позакласної та факультативної роботи щодо реалізації кінцевої мети літературної освіти школяра.

Завдання – навчальної дисципліни:

полягають у комплексній підготовці студентів-філологів до роботи у навчальних закладах різних рівнів акредитації через призму знайомства з історичною складовою становлення та розвитку навчальної дисципліни; її специфікою щодо роботи у школах національних меншин (зокрема польський) та загальноосвітній українській школі I-III ступенів акредитації та навчальних освітніх закладах IV рівня акредитації; визначенні основних проблем викладання літератури та пошуку шляхів їх подолання.

Зміст дисципліни.

Тема 1. Вступ. Шкільний курс зарубіжної та польської літератур. Основні етапи розвитку методичної науки.

Тема 2. Загальні питання методики викладання літератури.

Тема 3. Урок літератури. Вчитель-словесник. Організація його роботи.

Тема 4. Основні етапи вивчення літературного твору

Тема 5. Розвиток мовлення. Позакласне (додаткове) читання.

Тема 6. Основні етапи розвитку методичної науки. Методичні ідеї Султанова Ю. І.

Тема 7. Урок літератури.

Тема 8. Основні етапи вивчення літературного твору.

Тема 9. Інтерактивні технології.

Тема 10. Позакласне (додаткове) читання.

Тривалість циклу: 1 семестр

Оцінювання залік.

Польська мова

Польська мова серед інших слов'янських. Українсько-польські мовні контакти: історія і сучасний стан. Визначні польські мовознавці й письменники та літературознавці (презентація імен).

Польська графіка (алфавіт). Звуки і букви у зіставленні з українськими. Основні правила орфографії польської мови. Основні орфоепічні норми польської літературної мови.

Польська лінгвістична термінологія (українсько-польські паралелі); основні граматичні категорії, граматичні значення частин мови. Словозміна іменних частин мови. Дієвідмінювання. Загальна характеристика прислівника, службових частин мови, вигуків.

Особливості польського синтаксису (типи речень, особливості структури членів речення та їх місця в реченні).

Специфіка пунктуації у польській мові (у зіставленні з українською).

Словниковий склад польської мови: загальноживана, побутова, суспільна лексика, лексика фаху студента, міжмовні омоніми (вивчається постійно відповідно до граматичної і розмовної теми, а також за матеріалами виконуваних вправ).

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати

- **звукову систему польської мови і способи та засоби передачі її на письмі;**
- орфографічні та орфоепічні норми сучасної польської мови;
- польські відповідники основних термінів свого фаху, у т. ч. найуживаніші синоніми термінів;
- граматичні норми польської мови у системі відмінювання і дієвідмінювання (зокрема – відмінні від української мови);
- особливості структурування польського речення;
- пунктуаційні норми польської мови.

*Студенти повинні **вміти:***

вільно читати і перекладати тексти з польської мови по-українськи, у першу чергу наукову літературу свого фаху;

визначати граматичні форми слів у тексті і встановлювати їх тотожність (чи відмінність) з такими ж формами рідної мови;

будувати речення відповідно до норм керування, словопорядку тощо польської мови;

правильно наголошувати слова у реченні та вибудовувати інтонацію всього речення;

розпізнавати явища міжмовної лексичної і граматичної омонімії і не сплутувати значення таких слів і форм;

вести діалог на побутову чи тему своєї спеціальності.

уміти ставити ситуативні запитання (на вокзалі, в споживчому магазині, на вулиці, в аптеці, на пошті, в бібліотеці, в книгарні тощо) і вміти на них відповідати;

уміти написати приватний лист і особисті ділова папери (заяву, резюме – Curriculum vitae);

мати елементарні знання з історії, географії та культури Польщі (бодай за текстами, які читають і аналізують на практичних заняттях).

Чеська мова

Основні етапи розвитку чеської мови. Інтердіалект і літературна мова.

Алфавіт. Фонетика і графіка чеської мови. Наголос.

Довгі і короткі голосні, їх роль у чеській мові. Приголосні звуки чеської мови.

Правопис сучасної чеської літературної мови.

Частини мови. Дієслово, граматичні категорії дієслова. Дієвідміни. Часові парадигми.

Нерегулярні дієслова, їх відмінювання та вживання у реченні.

Іменник. Граматичні категорії іменника. Семантична категорія роду “чоловіча істота”.

Типи відмінювання іменників.

Прикметник, його особливості та типи відмінювання.

Займенник. Його особливості, класифікація та відмінювання.

Інші частини мови (прислівник, сполучник, прийменник).

Деякі відомості з лексикографії та лексикології.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

основні особливості морфологічної системи сучасної чеської мови;

норми орфоєпії, орфографії;

лексику і висловлювання в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування;

основні історичні етапи формування і розвитку чеської мови;

специфіку фонетичної і морфологічної систем чеської мови;

норми правопису;

особливості фонетичної і морфологічної систем чеської мови;

алфавіт, правила вимовляння, наголошування;

основні типи словозміни;

правила побудови простих речень

Студенти повинні вміти:

аналізувати фонетичні і морфологічні особливості чеської мови;
вміти порівнювати їх з відповідними категоріями польської, української та російської мов;
правильно читати автентичні чеські тексти середньої складності;
розмовляти чеською мовою на визначені програмою побутові теми;
аналізувати, зіставляти особливості граматичної системи сучасної чеської мови;
правильно вимовляти, писати чеською мовою;
перекладати нескладні чеські тексти українською мовою.

Польська діалектологія

Діалектологія: предмет та завдання. Основні поняття та термінологія діалектології.

Історія розвитку польської діалектології, польська лінгвістична географія. Класифікація польських діалектів та їх територіальне розміщення. Методи діалектологічних досліджень.

Фонетичні особливості польських діалектів.

Особливості та своєрідність лексики у діалектах. Особливості синтаксичної будови діалектних текстів.

Граматичні особливості польських діалектів.

Порівняльна характеристика польських діалектів.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати

1. основні терміни діалектології: діалектологія, діалект, говір, наріччя, діалектизми, діалектна ознака, діалектна особливість, діалектна відмінність, диференційні та конститутивні ознаки. Ізогласа;
2. історію розвитку польської діалектології як науки. Роль варшавської та краківської школи в розвитку польської діалектології;
3. класифікацію польських діалектів, їх територіальне поширення та характеристику.

Студенти повинні вміти:

- читати та аналізувати діалектні тексти;
- знаходити ті чи інші діалектні ознаки;
- характеризувати фонетичні явища, такі як: мазуріння та побічні явища, глуха та дзвінка вимова голосних у кінці слова перед сонорними та голосними, вимова голосних на початку, в середині та в кінці слова, вимова приголосних (губних, задньоязикових, передньоязикових. Середньоязикових), визначати, яким діалектам вони присутні;
- знаходити в тексті граматичні та лексичні діалектні особливості;
- робити порівняльну характеристику діалектів.

Історія польської мови

Історія польської мови. Методи і принципи вивчення історії мови. Джерела вивчення історії мови. Польська мова та інші західнослов'янські мови у відношенні до праслов'янської. Польська мова як представник лехітської групи західнослов'янських мов. Періодизація в історії розвитку польської мови. Перші писемні пам'ятки польської мови. "Трактат про орфографію" Якуба Поркоша. Пам'ятки XIV-XV ст. "Мова золотого часу" (з сер. XVI до сер. XVIIст.): характеристика епохи. Новопольський період в розвитку польської мови. Правопис давньопольських пам'яток.

Фонетика. Фонологічна система давньопольської мови дописемного періоду. Склад голосних фонем польської мови XIII-IX ст. Доісторичні процеси в системі голосних польської мови. Консонантизм польської мови раннього періоду. Основні процеси в системі приголосних: палаталізація приголосних у сполученні з j та перед голосними переднього ряду. Сполучення gv, kv у польській мові. Групи приголосних dl, tl. Фонологічна система давньопольської мови XIV-XV ст. Розвиток довгих голосних у польській мові. Дифтонгічні

сполучення or, ol, er, el.or, ol на початку слова. Перехід ir, irz >er, erz..Вокалізм та консонантизм середньопольського періоду. Деназалізація ę у кінці слова. Депалаталізація шиплячих ž,š,ć. Вібрант ǫ. Зміна у вимові твердого ł. Розвиток фонологічної системи в новопольському періоді. Основні тенденції історичного розвитку фонологічної системи польської мови.

Морфологія. Частини мови у польській мові в історичному огляді. Іменник, його граматичні категорії та основні тенденції розвитку системи відмінювання іменників у польській мові. Класифікація іменних закінчень. Займенник як частина мови. Особові та зворотні займенники та їх історія. Родові займенники. Основні тенденції розвитку прикметників у польській мові. Історія коротких і повних форм. Категорія істоти-неістоти та чоловічої особи у прикметників. Степені порівняння прикметників. Основні тенденції та історія формування кількісних числівників. Процес формування лексико-граматичної категорії “числівник”. Новоутворення у відмінюванні числівників. Збірні числівники, дробові числівники. Дієслово, граматичні категорії дієслів. Історія часових форм. Основні тенденції зміни теперішнього часу. Історія форм майбутнього часу. Основні тенденції в історії системи минулих часів. Форми умовного та наказового способів. Історія форм інфінітиву.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- періодизацію розвитку польської мови, характеризувати різні періоди її розвитку;
- основні закономірності розвитку фонетичної, морфологічної та лексичної систем польської мови;
- основні фонетичні процеси польської мови;
- морфологічні зміни польської мови;
- морфологічні зміни польської мови та їх розвиток від найдавніших часів і до наших днів;
- історію розвитку лексичної системи польської мови.
- читати та аналізувати давньопольські тексти, визначати тип правопису;

- пояснювати фонетичні зміни у давньопольській мові та сучасні явища з точки зору діяхронії;
- пояснювати морфологічні зміни та сучасний стан словозміни у польській мові.

Методика викладання польської мови

Методика навчання польської мови. Лекція як методична одиниця. Структура лекції. Тема лекції. Дидактична мета. Методи навчання. Конспект лекції. Контрольна робота. Контроль досягнень учнів. Критерії оцінювання учнів.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- програму вивчення польської мови у класах з польською мовою викладання;
- програму навчання польської мови, як іноземної;
- методи, що застосовуються вчителями польської мови у Польщі і на Україні.

Студенти повинні вміти: на практиці застосовувати здобуті на заняттях знання;

- самостійно опрацьовувати тематичні блоки окремих тем з мови та літератури;
- оперувати методичною термінологією;
- поєднувати теорію з практикою;
- на практиці використовувати отримані знання. Готувати конспекти окремих лекцій та тематичних блоків;

.вільно оперувати дидактичним матеріалом;

проводити заняття з польської мови;самостійно готувати конспекти лекцій.

Стилістика і культура польської мови

Стилістика як розділ мовознавства. Характеристика функціональних

стилів. Стилізація та її види. Фонетичні стилістичні засоби. Словотвірні стилістичні засоби. Флексійні стилістичні засоби. Синтаксичні стилістичні засоби. Стилістичні помилки...

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- основні функціональні стилі польської мови;
- характеристичні риси кожного функціонального стилю;
- способи збагачення усного та писемного мовлення;
- стилістичні засоби, що служать для певного змісту або емоцій;
- опанувати вміння правильно послуговуватися польською мовою;

Студенти повинні вміти:

- на практиці відрізнати стилістично навантажені окремі акти мови;
- самостійно застосовувати стилістичні засоби у своїй усній і письмовій мові.

Сучасна польська мова

Фонетика, фонологія і морфонологія

Фонетика сучасної польської мови. Основи фонології. Природа польського наголосу. Система голосних і приголосних польської мови. Фонетичні зміни у мовленнєвому потоці. Морфонологія. Поняття про чергування, види альтернацій. Фонетичний аналіз польських слів і текстів.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- принципи класифікації польських звуків;
- природу польського наголосу та правила наголошування слів;
- фонетичні зміни у мовленнєвому потоці;
- чергування голосних і приголосних;
- основні положення фонології;

-поняття складу і правила поділу на склади;

-норми правильної вимови.

Студенти повинні вміти:

-здійснювати фонетичний аналіз слів;

-правильно вимовляти і наголошувати;

-знати систему фонетичного письма і транскрибувати польські тексти.

Синтаксис

Синтаксис як розділ граматики. Сегментація речення.

Просте речення, його структура. Головні члени речення. Порядок

синтаксичного розбору. Другорядні члени речення, їх види. Складні речення.

Паратакса та гіпотакса. Складносурядні та складнопідрядні речення, їх типи.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

-основні синтаксичні теорії;

-основні синтаксичні одиниці;

-види синтаксичних зв'язків;

-класифікації висловлювань, речень, членів речення;

-основні відмінності синтаксичних понять польської і української мов.

Студенти повинні вміти:

-здійснювати синтаксичний аналіз простого і складного речення;

-правильно визначати головні і другорядні члени речення;

-визначати види граматичних зв'язків між словами і реченнями.

Лексикологія і лексикографія

Історія польської лексикографії. Типи словників. Типи словникових дефініцій. Пряме і переносне значення слів. Пряме і етимологічне значення слів. Зміст і форма слова. Запозичення. Синоніми, антоніми, омоніми. Фразеологія як мовознавча дисципліна. Семантична та формальна класифікація фразеологізмів. Культура мови. Мовна помилка, види мовних помилок. Мовна норма. Критерії мовних норм. Напрями зацікавлень сучасного польського мовознавства.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- основні види словників, їх призначення. авторів;
 - джерела польської фразеології;
 - оперувати матеріалом з фразеології (семантичний та формальний поділ);
- типи мовних помилок;

Студент повинен вміти:

- на практиці користуватись різними видами словників
- правильно використовувати фразеологічні шаблони;
- визначати походження та види фразеологізмів;
- оперувати синонімами, утворювати антоніми;
- самостійно утворювати омонімічні пари;
- виявляти лексичні запозичення;

Морфологія

Морфологія – вступ. Морфеми, класифікація морфем. Критерії поділу лексем: семантичні, морфологічні, синтаксичні. Поділ лексем на частини мови. Флексійна характеристика іменника. Парадигми іменників. Особливості відмінювання іменників. Флексійна характеристика прикметників. Парадигма

відмінювання прикметників. Прості та складені форми прикметників.
Флексійна характеристика числівників. Класифікація числівників. Флексійна характеристика займенників. Значеннєвий та граматичний поділ займенників.
Відмінювання особових займенників. Флексійна характеристика дієслова.
Відмінювання дієслів. Безособові форми дієслів. Невідмінювані частини мови: частка та вигук.

Словотвір

Словотвір як розділ науки про мову. Основні словотвірні терміни.
Словотвір іменників. Словотвірні категорії іменникових дериватів. Неологізми: словотворчі, семантичні, художні запозичення. Словотвір дієслів. Префіксальна деривація дієслів. Словотвір прикметників. Ступені порівняння прикметників.
Словотвір прислівників. Ступені порівняння прислівників.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- одиниці та категорії лексичної системи мови, смислову структуру слова, синтагматичні та парадигматичні відношення у лексиці;
- критерії визначення похідного слова;
- словотвірні категорії;
- типи морфем сучасної польської мови.

Студенти повинні вміти:

- робити лексичний, морфемний та словотвірний аналіз слова, класифікувати лексичні категорії;
- аналізувати семантичну структуру слова;
- аналізувати структуру багатозначного слова;

Спеціальність „Польська мова і література“, 1 семестр – залік, 2 семестр – залік, 3 семестр – залік, 4 семестр – екзамен, 5 семестр – залік, 6 семестр – екзамен, 7 семестр – екзамен.

Старослов'янська мова

Поняття про старослов'янську мову. Історія виникнення і розвитку старослов'янської мови. Пам'ятки старослов'янської писемності. Фонетична система старослов'янської мови в порівняльно-історичному освітленні. Зредуковані **ь, ъ**, їх позиції, зредуковані **и, ы**. Зміни праіндоєвропейських голосних та приголосних на слов'янському мовному ґрунті. Тенденція до висхідної звучності складу. Монофтонгізація дифтонгів та дифтонгічних сполучень. Зміни у фонетичній системі старослов'янської мови, відображені в писемних пам'ятках. Занепад зредукованих. Процеси, пов'язані із занепадом зредукованих. Морфологія: іменник, займенник, прикметник, числівник, дієслово. Синтаксис.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- походження і розвиток старослов'янської мови;
- місце старослов'янської мови серед інших слов'янських мов;
- особливості фонетичної системи старослов'янської мови;
- історичні зміни у звуковій системі старослов'янської мови;
- методи дослідження в мовознавстві;
- класифікацію частин мови старослов'янської мови;
- граматичні категорії, відмінювання;
- особливості дієслова старослов'янської мови;
- особливості синтаксису старослов'янської мови.

Студенти повинні вміти:

- дати характеристику системи голосних і приголосних фонем старослов'янської мови;

- дати характеристику фонетичної структури слова, будови складу в старослов'янській мові;
- аналізувати історичні зміни у звуковій системі старослов'янської мови;
- застосовувати порівняльно-історичний метод дослідження, метод внутрішньої реконструкції для простеження джерела праслов'янських звуків;
- характеризувати граматичні особливості частин мови у старослов'янській мові;
- аналізувати особливості синтаксису старослов'янської мови.

ВСТУП ДО СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Мета курсу – розширення лінгвістичного світогляду студентів, розвиток мовного чуття, створення лінгвістичної бази для подальшого вивчення слов'янських мов та філологічних дисциплін, самоудосконалення мовних навиків; дати уявлення про праслов'янську та різні слов'янські мови, про слов'ян у давні часи, висвітлити питання походження і розвитку писемності та книгодрукування у слов'ян, познайомити з історією та сучасним станом слов'янської філології.

Завдання дисципліни – розкрити сутність, становлення та етапи розвитку слов'янської філології в її взаємозв'язках з історією, культурою та буттям слов'янських народів, слов'янська філологія розглядається як складова частина слов'янознавства, що вивчає життя слов'янських народів в історичному, лінгвістичному та етнографічному аспектах. Ознайомити студентів з діяльністю слов'янських філологів XVIII, XIX та XX ст.

Вимоги до знань та умінь:

Студент повинен знати:

- історію давніх слов'ян та їх поділ на три групи;
- історію виникнення та поширення праслов'янської мови;
- генеалогічну класифікацію слов'янських мов;
- звукові співвідношення сучасних слов'янських мов;
- історію виникнення письма та книгодрукування у слов'ян.

Студенти повинні вміти:

- аналізувати, зіставляти мовні явища в різних мовах;
- виконувати різні види завдань, які допомагають встановити і пояснити генеалогічну близькість слов'янських мов;
- аналізувати сучасні мовні факти з діахронічної точки зору;
- відновлювати праслов'янські форми слів та пояснювати сучасні мовні факти через призму діахронії.

Спеціальність „Українська мова і література“, „Російська мова і література“, „Польська мова і література“, „Чеська мова і література“, I семестр – залік.

СТИЛІСТИКА ЧЕСЬКОЇ МОВИ

У курсі розглядаються об'єкт вивчення стилістики як галузі мовознавства, її головні завдання як науки, основні напрямки розвитку сучасної стилістики чеської мови. Поняття стилю. Стилї та жанри.

Перелік інших тем курсу: “Фонетична і графічна стилістика”, “Функціональна стилістика”, “Стилістична лексикологія”, “Стилістичне розшарування словника”, “Стилістична граматики”, “Стилістична семасіологія”, “Літературний дискурс”, “Стилістичні ресурси фразеології, морфології, синтаксису”.

Вимоги до знань та умінь

Знати:

- різницю між лінгвостилістикою і літературознавчою стилістикою;
- засоби стилістичного аналізу художнього тексту;
- стилістичні засоби мови;
- стилістичну теорію як загальну систему художнього зображення твору.

Уміти:

- робити стилістичний аналіз тексту;
- *виділяти і користуватися стилістичними емоційними конотаціями.*

ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

Назва навчальної дисципліни: ділова українська мова.

Статус навчальної дисципліни: нормативна.

Рік, коли читається навчальна дисципліна: 2.

Семестр, коли читається навчальна дисципліна: III.

Мета навчальної дисципліни:

18. формування комунікативної компетентності студентів;
19. набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвитку креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоздатності сучасного фахівця;
20. вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері: вплив на співрозмовника за допомоги вмілого використання різноманітних мовних засобів, оволодіння культурою монологу, діалогу та полілогу; сприйняття й відтворення фахових текстів, засвоєння лексики і термінології свого фаху, вибір комунікативно виправданих мовних засобів, послуговування різними типами словників.

Завдання навчальної дисципліни:

- сформувати чітко і правильне розуміння ролі державної мови у професійній діяльності;
- забезпечити досконале володіння нормами сучасної літературної мови та дотримання вимог культури усного й писемного мовлення;

- виробити навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні;
- розвивати творче мислення студентів;
- виховати повагу до української літературної мови, до мовних традицій України;
- сформувати навички оперування фаховою термінологією, редагування, коригування та перекладу наукових текстів.

Зміст навчальної дисципліни:

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни:

Змістовий модуль 1. ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНО-СТИЛЬОВІ ОЗНАКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ.

Вступ. Державна мова – мова професійного спілкування. Законодавчі ознаки професійного спілкування.

Українська мова – минуле, сучасне, майбутнє. Стилі сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні.

Культура мовлення у професійному спілкуванні. Основи етикету. Специфіка ділового і приватного спілкування.

Змістовий модуль 2. ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ.

Спілкування як інструмент професійної діяльності.

Риторика. Культура усного фахового спілкування.

Усне ділове мовлення. Писемне ділове мовлення. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.

Документація з кадрово-контрактних питань. Довідково-інформаційні документи.

Етикет ділового листування.

Змістовий модуль 3. НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Науковий стиль у професійному спілкуванні. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні.

Українська термінологія у професійному спілкуванні.

Переклад і редагування наукових текстів.

Тривалість навчальної дисципліни: на вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ЄКТС.

Оцінювання: залік.

**ЛЕКСИКОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЯ, ЛЕКСИКОГРАФІЯ (3 сем.),
МОРФЕМІКА, СЛОВОТВІР (4 сем.)**

Мета викладання дисципліни

Курсові „Сучасна українська літературна мова” належить провідна роль у системі лінгвістичних дисциплін, що викладаються на відділеннях „Українська мова та література” філологічних факультетів університетів (Чи в Інститутах філології). Головне завдання курсу – на основі досягнень сучасного мовознавства (із врахуванням вимог, що ставляться до вищої школи) забезпечити фахову підготовку студентів із сучасної української мови (зокрема з лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та словотвору).

2.2. Завдання вивчення дисципліни

У наслідок вивчення дисципліни студенти повинні

знати:

- теорію української лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки та дериватології, погляди провідних дослідників на ключові лінгвістичні феномени;
- характер співвідношення між предметом і поняттям, поняттям і концептом, словом і назвою;

- типи лексичного значення слова;
- види системних відношень між лексичними одиницями;
- наукові коментарі вчених про структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць, їх класифікації, джерела походження;
- основні лексикографічні праці, концепції і принципи укладання різних типів словників, найважливіші віхи в історії українського словникарства;
- особливості морфемного складу української мови, характер сполучуваності морфем, їх продуктивність, історичні зміни у структурі, основоцентричний та формантоцентричний підходи при характеристиці словотвірних явищ, процесів;
- комплексні одиниці словотвору, їх характер, структуру, взаємозалежність;
- способи словотворення;
- принципи лексичного, фразеологічного, морфемного і словотвірного аналізів відповідних мовних одиниць;
- **основні тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.**

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. СИНТАКСИС

Нормативна навчальна дисципліна для студентів за напрямом підготовки 6.020303 – Філологія (Українська мова і література, Польська мова і література).

Рік – 4 рік підготовки студентів денної форми навчання.

Семестр – 7-8.

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів-філологів систематизованих наукових знань про традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації синтаксичних категорій і синтаксичних одиниць з послідовним розмежуванням: 1) формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного аспектів; 2) аналізом зв'язків між складниками словосполучень, речень (простих і складних), складного синтаксичного цілого; 3) встановлення відношень (предикативних, напівпредикативних, суб'єктних,

об'єктних, атрибутивних, обставинних, апозитивних, синкретичних, єднальних, приєднувальних, градаційних, зіставних тощо) між компонентами, які структурують синтаксичні одиниці.

Завдання навчальної дисципліни – забезпечити фахову підготовку майбутніх спеціалістів, допомогти студентам практично оволодіти нормами писемного та усного літературного мовлення, сформувати в них міцні навички культури письма.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- класичні та новітні підходи до вивчення синтаксису, прізвища вчених-лінгвістів та їх основні праці;
- всі синтаксичні одиниці, їх структурно-семантичні особливості;
- будову всіх типів речень;
- явище синтаксичної кореферентності, основні закономірності вияву;
- принципи української пунктуації;

вміти:

- аналізувати всі синтаксичні одиниці;
- бачити і розуміти будову простого й складного речення;
- розставляти відповідні розділові знаки;
- добирати кореферентні синтаксичні структури, демонструючи знання синтаксичного багатства української мови та вміння користуватися ним на практиці.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

Синтаксис простого речення

Змістовий модуль 1. Вступ. Словосполучення;

Змістовий модуль 2. Просте двоскладне речення. Головні члени речення;

Змістовий модуль 3. Другорядні члени речення;

Змістовий модуль 4. Односкладні речення. Неповні речення;

Змістовий модуль 5. Просте ускладнене речення.

Синтаксис складного речення

Змістовий модуль 1. Складне речення. Складносурядне речення;

Змістовий модуль 2. Складнопідрядне речення;

Змістовий модуль 3. Багатокомпонентні складнопідрядні речення;

Змістовий модуль 4. Безполучникове складне речення;

Змістовий модуль 5. Складна синтаксична конструкція. Складне синтаксичне ціле.

VIII. Фахове спрямування та кваліфікаційні вимоги до фахівців

Напрямок підготовки	Кваліфікація	Можливість працевлаштування
Філологія (польська мова і література)	ОКР бакалавр (польська мова і література)	Навчально-педагогічні заклади, тур-бюро, перекладацьке бюро, тур-агенції, ЗМІ

IX. Глосарій термінології з навчальних дисциплін

Глосарій термінології зі вступу до мовознавства

Мовознавство, загальне мовознавство, теоретичне мовознавство, діахронія, синхронія, фонетика, фонема, звук, артикуляція, наголос, інтонація, фонологічна система, морфема, граматичне значення, граматична категорія, слово, лексичне значення, лексема, речення, синтаксис, модальність, тема, рема, соціолінгвістика, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, комунікативна лінгвістика.

Глосарій термінології з латинської мови

Мертва мова, класична латинська мова, sermo vulgaris, вокалізм, монофтонг, дифтонг, консонантизм, контракція, синкопа, апокопа, асиміляція, ротацизм, інфінітив, індикатив, імператив, кон'юнктив, активний стан, пасивний стан, система інфекта, система перфекта, супін, дієприкметник, герундій, герундив, відкладні дієслова, неправильні дієслова, безособові дієслова, іменник, відміна, відмінок, число, substantiva singularia tantum, substantiva pluralia tantum, рід, genus commune, прикметник, ступені порівняння, суплетивізм, препозиція, постпозиція, прислівник, займенник, числівник, прийменник, сполучник, вигук, частка.

Глосарій із літературознавчих дисциплін:

Алегорія - іносказання, коли під конкретним зображенням предмета, людини, явища ховається інше поняття.

Алітерація - повторення однорідних приголосних звуків, що надають літературному тексту особливу звукову та інтонаційну виразність; один з видів звукопису.

Амфібрахій - трискладові розміри вірша з наголосом на другому складі.

Анапест - трискладові розміри вірша з наголосом на третьому складі.

Антитеза - художнє протиставлення характерів, обставин, понять, що створює враження різкого контрасту.

Афоризм - короткий вислів, що виражає значну, глибоку думку в оригінальній художньо загостреній формі. Афоризм нагадує прислів'я, але на відміну від неї належить певній особі (письменнику, вченому і ін)

Балада - один із жанрів ліро-епічної поезії: сюжетний вірш, в основі якого лежить якийсь незвичайний випадок, пов'язаний з історичною подією або переказом; зазвичай героїчного, легендарного або фантастичного характеру.

Літературний герой - дійова особа, персонаж твору.

Гіпербола - надмірне перебільшення властивостей зображуваного предмета.

Гротеск - граничний перебільшення, засноване на химерному поєднанні

фантастичного і реального, жахливого і [смішного](#); згущення сатиричного зображення явищ, предметів і людей.

Дактиль - трискладові розміри вірша з наголосом на першому складі.

Деталь - один із засобів створення художнього образу; виразна подробиця в творі (частина зовнішнього світу, [портрета](#) і т.п.), яка допомагає читачеві уявити і глибше зрозуміти не тільки [характер](#), обстановку, але і в цілому твір, авторське ставлення до зображуваного.

Діалог - розмова двох або кількох осіб; основна форма розкриття людських характерів у драматичному творі.

Драма - рід літератури, драматичний твір, призначений для постановки на сцені, в якому основна [думка](#) розкривається через діалоги і монологи героїв, їхні вчинки і дії.

Драма у вузькому сенсі слова - п'єса з гострим [конфліктом](#), проте на відміну від трагедії тут [конфлікт](#) більш заземлений, звичайний і, так чи інакше дозволимо.

Жанр - вид художнього твору: [пісня](#), балада, [поема](#), [повість](#), [новела](#), [комедія](#) і тд.

Зав'язка - епізод [літературного](#) твору, в якому виникає основний [конфлікт](#).

Ідея - основна думка твору.

Інверсія - незвичайний порядок слів, порушення [послідовності](#) мовлення з метою надання фразі особливої виразності.

Інтонація - основний виразний засіб усної мови, що дозволяє передати ставлення мовця до [того](#), про що він говорить.

Іронія - насмішка, осміяння. Зазвичай істинний сенс висловлювання як би замаскований: говориться прямо протилежно тому, що мається на увазі.

Комедія - драматичний твір, в якому висміюють негативні риси людини або суспільного явища.

Комічне - смішне в житті та мистецтві.

Композиція - побудова художнього твору.

Конфлікт художній - зіткнення, протиборство персонажів або яких-небудь сил,

що лежить в основі розвитку дії літературного твору.

Кульмінація - епізод літературного твору, в якому художній конфлікт досягає найвищої точки у своєму розвитку і вимагає дозволу.

Монолог - розгорнуте висловлювання однієї особи, не пов'язане з репліками інших осіб.

Новела - невеликий за обсягом епічний твір, близьке до [розповіді](#), в основі якого лежить [опис](#) однієї події і авторська [оцінка](#) його.

Образ художній - художнє зображення людського [життя](#) в гранично конкретній формі, але несе в собі в той же час узагальнення і лист про естетичний і моральний ідеал [письменника](#) (художника).

Нарис - один із жанрів епічної, оповідної літератури, який відрізняється від інших достовірністю, тим, що в нарисі зображуються зазвичай події, що відбувалися в реальному житті. У той же час він зберігає особливості образного відображення життя.

Паралелізм - зіставлення; часто використовується в усній народній творчості.

Ландшафт - в художньому творі опис природи, яке не тільки дає можливість побачити, де відбувається [подія](#), але і допомагає зрозуміти його.

Персонаж - дійова особа художнього твору.

Пісня - невеликий ліричний твір, призначений для співу; [фольклорна пісня](#) виникає зазвичай разом з мелодією.

Повість - епічний жанр; за [характером](#) розвитку дії складніше оповідання, але менш розгорнутий, ніж [роман](#).

Поема - один із жанрів ліро-епічного твору, для якого [характерна](#) сюжетність, вираз автором або героєм своїх почуттів.

Псевдонім - вигадане ім'я або умовний [знак](#), під яким автор публікує свій твір.

Розв'язка - епізод літературного твору, в якому відбувається вирішення основного художнього [конфлікту](#).

Розповідь - епічний жанр, мала форма літературного твору, в якому дається

зображення якого-небудь епізоду з життя героя.

Ремарка - авторське пояснення в драматичному творі, за допомогою якого уточнюються місце дії, зовнішні і духовні відмінності персонажів, їх стан.

Репліка - фраза співрозмовника в діалозі, що виникла як відгук на слова партнера.

Ритм віршований - повторення однорідних звукових особливостей, чергування ударних і ненаголошених складів.

Рима - звукові збіги в кінці рядків.

Роман - епічний твір, яке охоплює життя, вчинки, зіткнення багатьох героїв, іноді - історію поколінь, розкриває різноманіття суспільних відносин. Для роману характерні розгалужений сюжет або кілька сюжетних ліній, об'єднаних спільним задумом.

Романтика - особливість літературної творчості, яка полягає в прагненні до зображення яскравих або вигаданих сторін життя.

Сарказм - їдка, уїдлива насмішка.

Сатира - найбільш нещадне осміяння недосконалості світу, людських пороків.

Строфа - частина вірша, об'єднана в єдине ціле римою, ритмом, змістом.

Сюжет - подія або ряд подій, зображених у творі в певній послідовності, що складають зміст художнього твору.

Тема - те, що покладено в основу літературного твору, головний предмет розповіді.

Трагедія - драматичний твір, у якому зображуються виключно гострі, непримиренні конфлікти, найчастіше завершуються загибеллю героїв. Ця боротьба виявляє височина прагнень і силу характерів дійових осіб.

Фантастика - різновид художньої літератури, в якій авторська вигадка створює нереальний, вигаданий світ, химерні образи і явища.

Фольклор - усні твори мистецтва слова.

Експозиція - епізоди, попередні зав'язці, виникнення основного конфлікту;

змалювання положення дійових осіб до початку дії.

Епіграф - яскраве вислів, що поміщається автором перед твором або частиною його з метою допомогти читачеві глибше зрозуміти зміст і сенс тексту.

Гумор - весела, добродушна насмішка над ким-небудь або чим-небудь.

Глосарій із сучасної польської мови:

WYRAZ PODSTAWOWY to wyraz, od którego tworzone są inne wyrazy.

WYRAZ POCHODNY to wyraz utworzony od wyrazu podstawowego:

pisać - pisarstwo, dom - domownik, biegać - bieżnia, cukier – cukierniczka.

SŁOWOTWÓRSTWO to nauka, która zajmuje się budową wyrazów pochodnych, ich relacjami formalnymi i znaczeniowymi z wyrazami podstawowymi oraz wyjaśnia pochodzenie wyrazów.

Wyraz pochodny może być wyrazem podstawowym dla innych wyrazów:

mówić – mówca – mównica.

Rzeczowniki tworzone są od innych rzeczowników, przymiotników albo od czasowników. Przymiotniki powstają od innych przymiotników, rzeczowników albo czasowników. Czasowniki zaś tworzymy od innych czasowników, rzeczowników albo przymiotników.

Wyraz pochodny może być tworzony także od wyrażenia przyimkowego:

popołudniu - popołudniówka, pod brodą – podbródek.

Wyraz pochodny składa się z całości albo części wyrazu podstawowego, czyli TEMATU, który jest nazywany PODSTAWĄ SŁOWOTWÓRCZĄ, do której dołączany jest FORMANT:

nos - nosowy, pion - pionowy, rower – rowerek.

Podstawa słowotwórcza zwykle różni się od wyrazu podstawowego – pojawiają

się oboczne samogłoski albo spółgłoski:

gęś : gąska (ę:a), koza : kózka (o:ó).

Wyrazy podstawowe, których nie można podzielić słowotwórczo, są nazywane WYRAZAMI NIEPODZIELNYMI SŁOWOTWÓRCZO, w odmiennych formach wyodrębniamy tylko temat i końcówkę. FORMANT występuje:

po podstawie słowotwórczej jako przyrostek,

przed podstawą słowotwórczą jako przedrostek, zwykle w czasownikach dokonanych, które tworzone są odczasowników niedokonanych, tworzą też stopień najwyższy przymiotników oraz przysłówków.

RDZEŃ to najmniejsza podstawa słowotwórcza w temacie niepodzielnego słowotwórczo wyrazu. Jest kładnikiem wszystkich wyrazów pochodnych, nazywanych POKREWNYMI. Grupa wyrazów pokrewnych wraz z podstawą tworzy RODZINĘ WYRAZÓW:

klucz - kluczowy – klucznik.

Wyrazy pochodne mogą zawierać odmienne postacie rdzenia, które różnicowane są przez oboczności samogłoskowe i spółgłoskowe - RDZEŃ OBOCZNY:

pięć : piątka (ę:a), koło : kółko (o:ó).

Wyraz pochodny, który powstał z dwóch wyrazów podstawowych, jest nazywany WYRAZEM ZŁOŻONYM. Wyróżniamy:

2. złożenia - w tych wyrazach podstawy słowotwórcze łączy zazwyczaj cząstką -o- lub -i- (grotołaz),
3. zrosty - w tych wyrazach podstawy słowotwórcze nie są łączone dodatkowymi

częstkami (Wielkanoc),

4. zestawienia – te wyrazy pisane są osobną, lecz stanowią nazwę jednej rzeczy (maszyna do pisania).

SKRÓTOWCE są tworzone ze skróconych nazw urzędów, instytucji, stowarzyszeń, przedsiębiorstw, organizacji oraz od wyrazów pospolitych. Skrótownice pozwalają na zwarte budowanie wypowiedzi. Wyróżniamy:

1. Literowce, które tworzy się poprzez kolejne wymawianie nazw liter skróconego wyrazu, jak PKP - pekape (akcentujemy ostatnią sylabę);
2. Głoskowce, które tworzy się poprzez kolejne wymawianie głosek oznaczonych przez litery skrótu, jak PUP – Powiatowy Urząd Pracy, GUS – Główny Urząd Statystyczny (jeśli składają się z dwóch albo więcej sylab, akcentujemy na przedostatnią sylabę);
3. Grupowce, które tworzy się poprzez wymawianie pierwszych grup głosek, zwykle sylab skracanych wyrazów, które wchodzi w skład kilku wyrazowej nazwy, jak Pafawag – Państwowa Fabryka Wagonów;
4. Skrótownice mieszane, które tworzy się poprzez połączenie różnych sposobów odczytywania skrótów nazw, np. CPLiA - Cepelia.

Skrótownice są nieodmienne lub przyjmują wzorce odmiany rzeczowników.

KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA – tak nazywamy klasę wyrazów pochodnych o znaczeniu ogólnym, które jest analogiczne, jak nazwa cechy, czynności, wykonawcy czynności. Wyrazy takie można tworzyć przy pomocy formantów.

6. Czynność:

-anie, -enie, -cie (pisanie, krojenie, bicie),

-ka, -anka (rozgrywka, wyliczanka),

odrzućenie przyrostka wyrazu podstawowego (wybieg).

6. Wykonawca czynności:

-acz, -arz, -ca, -ak (palacz, malarz, odbiorca, pismak),

-iciel, -yciel, -ator (pocieszyciel, przedstawiciel, adorator).

9. Cecha:

-ość (marność),

-ota, -stwo (spiekota, panieństwo).

5. Narzędzie:

-arka, -acz, -nica, ałka, -ka (spawarka, zapylacz, nagrzewnica, gałka, nakrętka).

21. Miejsce:

-alnia, -arnia, -ownia, -isko (poczekalnia, palarnia, żwirownia, żwirowisko).

TYP SŁOWOTWÓRCZY – tak nazywamy klasę wyrazów pochodnych, które należą do tej samej kategorii, lecz zostały utworzone od tej samej części mowy i za pomocą tego samego formantu, jak malarz i pisarz albo poczekalnia i bawialnia.

Глосарій із ділової української мови:

Автобіографія – це документ з незначним рівнем стандартизації, у якому особа повідомляє основні факти своєї біографії у хронологічній послідовності, є обов'язковою складовою особової справи працівника.

Анотація – це стисла характеристика наукової статті, монографії, дисертації тощо.

Анотування – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики документа, що розкриває логічну структуру і зміст.

Бесіда – це розмова двох чи більше осіб з метою отримання певної інформації, вирішення важливих проблем.

Бланк документа – це зуніфікована форма (службового) документа з надрукованою послідовною інформацією реквізитів і місцем, відведеним для змінної інформації.

Виписки – це цитати (дослівне відтворення думок автора книжки) або короткий, близький до дослівного, виклад змісту потрібного уривка тексту.

Відгук – це 1) документ, що містить висновки уповноваженої особи (або кількох осіб) чи установи щодо запропонованих на розгляд вистави, рукописних робіт; 2) стисла форма письмової оцінки виконаної роботи (курсової, бакалаврської, дипломної, магістерської кваліфікаційних робіт, кандидатського чи докторського дослідження).

Державна мова – це закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики.

Дипломна робота – це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується на завершальному етапі навчання у ВНЗ.

Ділове спілкування – це цілеспрямований процес обміну інформацією, що переслідує конкретну мету.

Довідка – це документ інформаційного характеру, що підтверджує факти з життя й діяльності окремих громадян, різні обставини діяльності установ, організацій, підприємств.

Документ – це матеріальний об'єкт, що містить інформацію у зафіксованому вигляді, оформлений у зведеному порядку і має юридичну силу згідно з чинним законодавством.

Доповідна записка – це документ на ім'я керівника установи, у якому повідомляють про певний факт, подію, подають звіт про виконання службових доручень або взятих на себе зобов'язань.

Доповідь – це найпоширеніша форма публічного виступу, важливий

елемент системи зв'язків із громадськістю, яка порушує проблеми, що потребують розв'язання.

Заява – це письмове прохання, оформлене за певним взірцем, яке подають на ім'я офіційної особи або до установи чи організації з метою реалізації прав або захисту інтересів.

Звіт – це письмове повідомлення про виконання певної роботи (завдань, доручень за певний проміжок часу).

Конспект – стислий писаний виклад змісту чого-небудь, складається з плану й тез, доповнених фактичним матеріалом, що у сукупності є коротким письмовим викладом змісту книжки, статті, лекції тощо.

Культура мовлення – це культура мислення та культура суспільних (соціальних) і духовних стосунків людини.

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з певної дисципліни або з окремих його розділів.

Лист – це поширений вид документації, один із способів обміну інформацією.

Літературна мова – це унормована, регламентована, відшліфована форма існування загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей.

Мова професійного спілкування (професійна мова) – це функціональний різновид української літературної мови, яким послуговуються представники певної галузі виробництва, професії, роду занять.

Мовна норма – це уніфіковані, традиційні, найбільш поширені, свідомо фіксовані стандарти реалізації мовної системи, обрані в процесі суспільної комунікації.

Мовна політика – це система заходів (політичних, юридичних, адміністративних), спрямованих на регулювання мовних відносин в державі, зміну чи збереження мовної ситуації в державі.

Мовна ситуація – це ситуація взаємодії різних мов чи різних форм

існування однієї мови в певній державі з огляду на їхню функціональну специфіку й ареал поширення.

Мовленнєва професійна компетенція – це система умінь і навичок використання знань під час фахового спілкування для передавання певної інформації.

Мовленнєвий етикет – це реалізація мовного етикету в конкретних актах спілкування, вибір мовних засобів вираження.

Мовна професійна компетенція – це сума систематизованих знань про норми і правила літературної мови, за якими будуються правильні мовні конструкції та повідомлення за фахом.

Мовний етикет – це сукупність правил мовної поведінки, які репрезентуються в мікросистемі національно специфічних стійких формул і виразів у ситуаціях установаження контакту зі співбесідником, підтримка спілкування в доброзичливій тональності.

Наукова стаття – один із видів наукових публікацій, де подаються кінцеві або проміжні результати дослідження, висвітлюються пріоритетні напрямки розробок ученого, накреслюються перспективи подальших напрацювань.

Невербальні засоби спілкування – елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову природу) і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень.

Перемовини – це обговорення певного питання з метою з'ясування позицій сторін або підписання угоди.

План – це короткий перелік проблем, досліджуваних у науковому тексті; порядок розміщення частин якого-небудь викладу, його композиція.

Покликання – уривок, витяг з якого-небудь тексту, який цитують у викладі матеріалу, з точною назвою джерела й вказівкою на відповідну сторінку.

Пояснювальна записка – це документ особистого характеру, у якому пояснюються певні дії особи.

Презентація – це спеціально організоване спілкування з аудиторією, мета

якого переконати або спонукати її до певних дій.

Прес-реліз – це стисле повідомлення для преси про якусь важливу подію (прес-конференцію, презентацію, акцію тощо).

Прилюдний виступ – це виступ оратора перед аудиторією.

Промова – це заздалегідь підготовлений публічний виступ на певну актуальну тему, звернений до широкого загалу.

Протокол – це документ, що відбиває процес і результат роботи постійних та тимчасових колегіальних органів, проведення зборів, засідань, нарад, конференцій, обговорень тощо.

Професіоналізми, професійні слова – це слова та словосполучення, властиві мовленню певної професійної групи людей.

Резюме – це документ, у якому претендент повідомляє стислі відомості про освіту, трудову діяльність, професійний досвід і досягнення тощо.

Реквізити – це структурні елементи документа; інформація, зафіксована в службовому документі для його ідентифікації, організації обігу і / або надання йому юридичної сили.

Рецензія – документ, який передбачає коментування основних положень рецензованої праці (тлумачення думок автора, висловлення особистого ставлення до поставленої проблеми); узагальнену аргументовану оцінку; висновки про значення аналізованої праці.

Реферат – це 1) вторинний документ, результат аналітично-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді стислого викладу наукової праці, вчення, змісту джерела із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та збереженням його мовностилістичних особливостей; 2) вид письмового повідомлення, короткий виклад головних думок, поєднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення й оцінка.

Реферування – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документа, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків).

Система документації – сукупність певних документів, взаємопов'язаних за ознаками походження, призначення, виду, сфери діяльності та єдиних вимог до їх оформлення.

Список використаних джерел – важливий елемент бібліографічного апарату наукового дослідження, його вміщують наприкінці роботи, але готують до початку її написання. До нього заносять цитовані, аналізовані джерела, архівні матеріали, дотичні до теми.

Спілкувальний етикет – це сукупність мовних і немовних засобів спілкування, якими послуговуються у різних комунікативних ситуаціях.

Спілкування – діяльність людини, під час якої відбувається цілеспрямований процес інформаційного обміну.

Стиль – це сукупність мовних засобів, зумовлених потребами сфери, у якій вони використовуються, метою висловлювання та особливостями змісту інформації.

Стиль науковий – функціональний різновид літературної мови, що обслуговує сферу і потреби науки. Це стиль наукових монографій, статей, словників, підручників для ВНЗ, довідників, філософських трактатів, спеціальних галузевих журналів тощо.

Стиль офіційно-діловий – це мова ділових паперів, що використовуються в офіційному спілкуванні між державами, установами, приватною особою і установою і регулюють їх ділові взаємини.

Стиль розмовний – стиль щоденного неофіційного спілкування людей у побуті, на виробництві.

Теза – положення, висловлене в книжці, доповіді, статті тощо, правдивість якого треба довести.

Термін – це слово або усталене сполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття.

Фахова мова – це сукупність усіх мовних засобів, якими послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері.

Формуляр-зразок – це модель побудови формуляра службового документа, що встановлює сферу його застосування, формат, розміри берегів, вимоги до побудови конструкційної сітки та реквізити.

Характеристика – це документ, у якому в офіційній формі висловлено громадську думку про працівника, оцінено його ділові та моральні якості.

Глосарій із сучасної української мови:

АНТОНИМИ – «(від грец. *άντι* – префікс, що означає протилежність, протидію, і *ὄνομα* – ім'я, назва) – слова (переважно однієї частини мови) або їх окремі значення, а також стійкі сполучення, афікси, грамат. форми, зокрема синтакс. конструкції, що, тісно поєднуючись певною семант. спільністю, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями... (...багатий – бідний, жирний – пісний, яскравий – тьмянний...)» [Тараненко. – УМЕ. – С. 27].

АНТОНИМІЯ – «тип семантичних відношень лексичних одиниць, що мають протилежні значення (антонімів). Будучи категорією лексико-семантичної системи мови, А. є однією із мовних універсалій: вона властива всім мовам» [Новиков. – ЛЕС. – С. 35].

АРГОТИЗМИ – «слова і вислови з А. [Арго], уживані в загальнонар. мові» [Винник. – УМЕ. – С.31].

АРХАЇЗМ – «(від грец. *ἀρχαίος* – стародавній) – мовна одиниця, що на даному етапі є застарілою в мові або зовсім вийшла із загального вжитку.

АРХІСЕМА (ІНТЕГРАЛЬНА СЕМА, ГШЕРСЕМА, РОДОВА́СЕМА) – «(від гр. *archi* – головний, старший) – головна сема у структурі значення слова, що демонструє віднесення позначеного словом видового поняття до певного класу, ознака роду понять. Цей тип сем доповнив диференційні семи у 60-ті р. ХХ ст. на підставі розроблення однієї з методик компонентного аналізу – побудови лексичних полів (Ю. Найда, Д. Шмельов, М. Толстой та ін.). Archisema»; «Інтегральна сема: головна сема у структурі значення слова, що демонструє віднесення позначуваного словом видового поняття до певного класу...» [Селіванова. – С.

41; 202].

ВНУТРІШНЯ ФОРМА СЛОВА – «звуковий або морфемний комплекс (рідше окремий звук), що з різним ступенем виразності розпізнається всередині звукової оболонки слова як її мотивувальний образ... В.ф.с. вказує на ознаку, що з тих чи ін. причин була виділена мовцем як визначальна й диференціювальна для певного об'єкта і покладена в основу його назви» [Тараненко. – УМЕ. – С.80].

ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА – «слова, які не тільки виражають якість поняття, а й мають емоційний відтінок» [Ганич. – С. 118].

Лексика, «... пов'язана з конкретною оцінною семантикою, яку вносять у закінчення слова суфікси пестливості, згрубілості, зневаги, фамільярності тощо. У словотвірній семантиці слів типу *матусенька, батечко, рученята, однаковісінський, головань, товстелезний, костюмаха, машинерія* і под. постійно наявний оцінний компонент (позитивна або негативна оцінка) незалежно від контексту, в якому вживається подібне слово-поняття» [Єрмоленко. – УМ. – С.156].

ЕМОЦІЙНА ЛЕКСИКА – «слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності.

КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ – «методика опису структурної організації значення як набору мінімальних семантичних компонентів, кожний з яких виконує свою функцію і пов'язаний з іншими певними ієрархічним відношеннями. К.а. ґрунтується на парадигматиці й синтагматиці лексичного рівня мовної системи» [Селіванова. – С. 258].

КОНОТАЦІЯ – «(від. лат. *connote* – маю додаткове значення) – додаткові семантичні і прагматичні особливості («співзначення») лексичного значення та значень інших мовних рівнів, які нашаровуються на їхній предметно-поняттєвий аспект і можуть бути зумовлені як змістовою стороною, так і внутрішньою формою слова. На рівні власне семантичного аспекти

КОНТАМІНАЦІЯ – «(лат. *contaminatio* – забруднення, змішування...) – взаємодія мовних одиниць, яка приводить до утворення нового слова чи виразу

шляхом об'єднання, схрещення двох синонімічних чи близьких за звучанням слів або виразів. Наприклад, контамінованими є українські слова *хилитати* (з *хитати* і *хилити*), *цурпалок* (з *цурка* і *палка*)» [Ганич. – С. 111].

ЛЕКСИКОГРАФІЯ – «(від гр. *lexicos* *словниковий* або *lexicon* «словниковий запас» і *grapho* *пишу*) – розділ мовознавства, що займається укладанням, дослідженням словників і розробленням їх теоретичних засад.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ – «(від грец. *λεξικόν* – словесний, словниковий і *λόγος* – слово, вчення) – розділ мовознавства, що вивчає слово як осн. одиницю мови і словниковий склад мови – лексику. Лексикол. дослідження ведуться в аспекті теорії слова, у семант., стиліст., функт., істор., етимол., соціолінгв. та ін. аспектах» [Тараненко. – УМЕ. – С.281].

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ВАРІАНТ (ЛСВ) – «мовний знак, який складає єдність звучання та значення (тобто нормативу та семми), «зберігаючи незмінним лексичне значення в межах властивої йому парадигми та системи синтаксичних зв'язків» [І.В. Арнольд]» [Левицький. – АМВЛС. – С. 29].

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ (РОЗРЯДИ) – «у середині лексико-семантичних груп ... ще тісніше пов'язані семантичні об'єднання... – синоніми, антоніми, конверсиви, гіпоніми» [Кочерган. – ЗМ. – С. 120-123].

ЛЕКСИЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ – «найчисельніша група Д.; серед них розрізняють власне лексичні Д. і етнографізми. Лексичні Д. становлять дублети до літературних відповідників (**лєгінь – парубок, тійстра – торба, фудульний, бтний – гордий**) або синоніми часто з виразним експресив. Забарвленням (**баскалі́читися посміхатися.., єретувáтися сердитися...**)» [Гриценко. – УМЕ. – С. 136].

ОКАЗІОНАЛІЗМ, ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИЙ, АВТОРСЬКИЙ, СТИЛІСТИЧНИЙ НЕОЛОГІЗМ – «(від лат. *occasionalis* – випадковий) – незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене з порушенням законів словотворення чи норми мовної й існує лише в певному контексті, в якому воно виникло. О. зіставляються зі словами узуальними, від неологізмів відрізняються тим, що зберігають свою новизну незалежно від реального часу їх утворення:

«У кутку на гнилій соломі **захльобисто** хріп суверенів помічник, він же підсуверен, Оверко Блискп'ята» (Остап Вишня)» [Пустовіт. – УМЕ. – С. 400].

ОМОНІМИ – «(грец. ὁμώνυμος – однойменний...) – слова або їх окремі граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що при однаковому звучанні (або написанні) мають абсолютно різні значення (на відміну від полісемії)» [Тараненко. – УМЕ. – С. 401].

ОМОФОНИ – «(грец. ὁμόφωνος – однозвучний), або фонетичні О., – різні слова (переважно їхні окр. грамат. форми), що збігаються звучанням при відмінності їх фонемного складу і, відповідно, графіч. передачі: **лежу** (від **лежати**) і **лижу** (від **лизати**), **мене** (до **я**) і **мине** (від **минати**), **біль** і **білль**, а також синтакс. конструкції або слово й конструкція: **за шию** й **зашию**, **сонце** і **сон це**» [Тараненко. – УМЕ. – С. 403].

ОМОФОРМИ – «(від гр. ὁμός – однаковий і лат. forma – форма) – слова різних частин мови, які однаково звучать в окремих граматичних формах: *мило* (прислівник) і *мило* (іменник), *три* (числівник) і *три* (наказовий спосіб дієслова), *мати* (іменник) і *мати* (недоконаний вид дієслова), *посивіла* (дієслово минулого часу жіночого роду) і *посивіла* (дієприкметник)» [Єрмоленко. – УМ. – С. 115].

«... слова, звуковий склад яких збігається тільки в одній граматичній формі. Як правило, омоформами є лексеми, що належать до різних частин мови, напр.: іменник *мати* ... і дієслово *мати*» [СУМ Ф. – С. 235-236].

ОНОМАСІОЛОГІЯ – «(гр. ὀνομασία – назва, найменування) – розділ семасіології, в якому вивчаються способи номінації, принципи називання» [Єрмоленко. – УМ. – С. 115].

ОНОМАСТИКА – «(гр. ὀνομαστική – майстерність давати імена) – розділ мовознавства, що вивчає історію виникнення, розвитку власних імен у літературній мові та діалектах. Відповідно до категорії власних імен має кілька розділів – антропоніміку, топоніміку, астроніміку» [Єрмоленко. – УМ. – С. 114].

ПАРЕМІЯ – «(грец. παροιμία – притча, вислів, прислів'я, приказка і λόγος – слово, учення) – народний вислів, виражений реченням, а також короткими

ланцюжками речень, які передають елементарну сценку або найпростіший діалог. До П. зараховують прислів'я, приказки, примовки, загадки, прикмети, повір'я, віщі сні, ворожби, задачі, головоломки, скоромовки, замовляння, небилиці, нісенітниці, казкові формули та ін. П. – одночасно мовне і фольклорне явище» [МФЕ. – С. 291]. Див. **вісьловлення прецедентне**.

ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА (ПОХІДНЕ, ВТОРННЕ, НЕПРЯМ) – «одне із значень багатозначного слова, що пов'язане з прямим значенням і виникло внаслідок перенесення назви на інший предмет чи явище за подібністю, суміжністю чи функцією. Переносне значення завжди вторинне, похідне, воно протиставляється прямому. П.з.с. мотивоване прямим значенням слова. Напр.: прокидається дитина – *прокидається день*, гострий ніж – *гостре слівце*, залізний дріт – *залізні нерви*, золота обручка – *золоті руки*.

ПОЛІСЕМАНТ (БАГАТОЗНАЧНЕ СЛОВО) – слово, що має два чи більше «... зв'язаних між собою лексичних значень, що з'явилися в процесі розвитку первинного значення. Таким чином, одне слово служить назвою кількох різних предметів чи явищ дійсності. Наприклад, слово *чай* має такі значення: 1) південна вічнозелена рослина, із висушеного і спеціально обробленого листя якої приготують напій; 2) висушене і спеціально оброблене листя цієї рослини, з якого готують напій; 3) напій, настояний на листях» [Ганич. – С. 25].

ПОЛІСЕМІЯ (БАГАТОЗНАЧНІСТЬ), ПОЛІСЕМАНТИЗМ – (від гр. *polysemos* багатозначний, від *πολύς* – численний і *σήμα* – знак) – «наявність у семантичній структурі мовної одиниці двох і більше значень, тобто віднесеність її до двох чи більше об'єктів позначення» [Тараненко. – УМЕ. – С. 465].

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКА (СПІЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКА) ЛЕКСИКА – «слова, відомі від праслов'ян. епохи і відсутні в неслов'ян. мовах: **вчора, завтра; неділя, понеділок** та ін. дні тижня; **березень, квітень** та ін.; ... **пшениця; ... змія; ... серце, палець; ... великий, широкий, мілкий; червоний, синій; добрий, ... гордий**» [Тараненко. – УМЕ. – С. 273].

ПРОСТОРІЧНА ЛЕКСИКА – «слова, що вживаються здебільшого у розмовній побутовій мові, а також у художніх творах як стилістичний засіб

надання грубуватої, зневажливої характеристики зображуваному: *забр'юхатися, опецьок, варнякати, дрихнути, здохлятина, лопуховий, фітюльки, пишик і под.»* [Єрмоленко. – УМ. – С.142-143].

СЕМА – «(грец. σήμα – знак) – мінімальна семант. одиниця двосторонніх мовних знаків – морфем і слів, елементарне лекс. чи грамат. значення, яке є складовим елементом плану змісту цих одиниць. Синонім. назви: маркер, елементарний смисл, семантичний множник, компонент значення. Так, значення слова депеша складається з таких С., як 1) 'повідомлення', 2) 'офіційність', 3) 'терміновість'» [Кочерган. – УМЕ. – С. 530].

СЕМАНТИКА – «(фр. *semantique*, гр. *semantikos* – означальний, від *sema* – знак), – «1) план змісту в мові..., що складається із значень мовних одиниць різних рівнів..; 2) значення мовної одиниці; 3) розділ мовознавства, що вивчає план змісту в мові, значення мовних одиниць; 4) у семіотиці – один із основних аспектів знака (відношення знака до позначуваного об'єкта – на відміну від синтактики і прагматики) і, відповідно, один з основних розділів семіотики як науки» [Тараненко. – УМЕ. – С. 530].

СИНОНІМІЧНИЙ РЯД (СР) – «група слів або фразеологізмів, об'єднаних спільним значенням: *ледар – лежень, ледацюга, лінюха, дармоїд, баглай, лайдак, нероба, ледащо, лінюх, ні грач ні помагач, такий побожний, що другий день святкує*. Якщо слово багатозначне, то кожне його окреме значення входить у різні С.р.: *великий, видатний, геніальний поет і великий, здоровенний камінь»*

СЛОВНИК – «1. Словниковий склад мови, лексика» [Тараненко. – УМЕ. – С. 563].

СЛОВО – «найменша самостійно і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлена значеннева одиниця мови, яка співвідноситься з пізнаним і вичленуваним окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) і основною функцією якої є позначення, знакова репрезентація цього елемента – його називання, вказування на нього або його вираження» [Тараненко. – УМЕ. – С. 565]

СПІЛЬНОСХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА (СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА) ЛЕКСИКА – «...

слова, що походять із східнослов'ян. діал. зони, яка існувала від 6 ст. н.е. до становлення окр. східнослов'ян. мов і риси якої частково відбилися в літ.-книжній давньоруській мові: » [Тараненко. – УМЕ. – С. 273].

СТАРОГРЕЦЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ – давні запозичення з грецької мови: «до ... старогрецьких запозичень (візантійського періоду) належать: *баня, буйвіл, вапно, вишня, єхидна, канат, кедр, кипарис, кит, корабель, корал, крокодил, лавр, левада, лиман, мак, мигдаль, миска, м'ята, огірок, палата, парус*. Окрему групу становлять старогрецизми, які були запозичені до української мови через старослов'янську внаслідок поширення церковно-релігійних текстів: *ангел, акафіст..*; із запровадженням християнства: *Андрій, Анастасія, Антип, Антін, Архип, Василь, Докія, Євген, Кирило, Кузьма, Микола, Григорій, Олена, Петро, Микита, Олександр, Остап, Панас, Степан, Софія, Федір, Харитина, Явдоха*» .

СТАРΟΣЛОВ'ЯНІЗМИ (ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНІЗМИ) – «лексичні, фонетичні, фразеологічні запозичення зі старослов'янської мови» [Русаніський. – УМЕ. – С. 591].

СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНА (МАРКОВАНА) ЛЕКСИКА – «слова, що несуть на собі відбиток різних функціональних та експресивних стилів. Напр.: *химерити, репрезентувати, пропозиція, класно, анічогісінько*»

ТАБУ – «(з полінезійських мов *ta* – виділяти, відзначати і *pu* – зовсім, цілком, *tapu* (*tabu*) – зовсім виділений) – заборона вживання певних слів (лайливих, вульгарних, нецензурних), зумовлена культурними, етичними, моральними чинниками. Звичайно Т. замінюються евфемізмами» [Єрмоленко. – УМ. – С. 181].

ТЕОРІЯ ІЄРАРХІЇ МОВНИХ РІВНІВ – «теорія французького мовознавця Еміля Бенвеніста, згідно з якою мовні одиниці планом вираження спираються на нижчий рівень, а планом змісту входять до вищого рівня» [Кочерган. – ОЗМ. – С. 382]

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ДІАЛЕКТИЗМИ. Див. **лексичні діалектизми, етнографічні діалектизми (етнографізми) та семантичні діалектизми.**

ТЕРМІН – «(лат. *terminus* – рубіж, межа) – слово або словосполучення, що

позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо. Основними ознаками Т. є: системність; наявність дефініції; тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля...; стилістична нейтральність; точність семантики, висока інформативність» [Симоненко. – УМЕ. – С. 629].

ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ – «перетворення на термін певної лексичної одиниці (слова, словосполучення) літературної мови. Пор.: *сила і сила струму, грати і кристалічні грати*» [МФЕ. – С. 410].

Результат термінологізації – «мовні одиниці, лексико-семантична структура яких має вихідне загальноживане значення і похідне – термінологічне. Це слова на зразок *башта*: 1) висока і вузька споруда багатогранної або круглої форми, що будується окремо або становить частину будівлі; вежа; 2) військ. – верхня обертова частина корпусу танка або броньованого автомобіля; вишка на судні, в якій містяться гармати й кулемети» [Панько. – С. 201]. Антонім: **детермінологізація**.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК – «різновид лінгвістичного словника, в якому подано термінологію галузі (чи кількох галузей) знань.

ФРАЗЕОЛОГІЗМ (ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ, ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ЗВОРОТ, ФРАЗЕМА) – «нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотворчій взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів. Напр., *лебедина пісня* ‘останній вияв таланту’»

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ АНТОНІМИ – «це щонайменше дві ФО однієї смислової і логічної сутності з протилежним значенням. Вони позначають одне й те саме явище в різних аспектах, не заперечуючи його, а вказуючи на протилежність дії чи відмінності в якісній оцінці: *...будуть (вийдуть) люди (з кого) – не буде пуття (з кого)*» [Ужченко. – ФСУМ. – С. 114].

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ВИРАЗИ – «стійкі за складом і вживанням фразеологічні звороти, які не тільки семантично подільні, але й повністю складаються зі слів з вільним значенням. Серед них розрізняються вирази комунікативного характеру (*вовків бояться – у ліс не ходити*) й номінативного (*трудові успіхи*)» [Ужченко.

– ФСУМ. – С. 124].

Стійкі одиниці такого типу «...не виступають семантичним еквівалентом окремого слова (...*за моє жито ще мене й бито; що легко нажити – з дому біжить*)» [СУЛІМ ЛФп. – С. 136].

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЄДНОСТІ – ідіоми, «узагальнено-цілісне значення яких мотивується наявністю в мові вільносинтаксичних омонімів: *права рука* (чия) ‘найближчий помічник і соратник’, *розв’язати руки* (кому) ‘дати волю діям, звільнитися від залежності, обмежень у чому-небудь’» [Алефіренко. – УМЕ. – С. 709].

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗРОЩЕННЯ – ідіоми, «значення яких з погляду сучасної мови зовсім не мотивуються, не впливають із суми значень слів-компонентів: *байдики бити* ‘ледарювати’, *показати, де раки зимують* (кому) ‘провчити, покарати’». «Серед ... основних ознак [фразеологічних зрощень] виділяють універсальні (загальномовні) й специфічні. До перших належать відтворюваність і стабільність компонентного складу, до других – семантичне перетворення фраземотворчих компонентів, смислова цілісність та експресивно-емоційний характер фразеологічної семантики. Одним з головних наслідків цих перетворень є цілісне значення Ф.» [Алефіренко. – УМЕ. – С. 709].

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОМОНІМИ – «фразеологічні одиниці, які повністю збігаються за компонентним складом, але не мають нічого спільного у значенні: *пускати півня* – означає «підпалити щось...», а також може мати значення «писнути, співаючи чи говорячи»; *дати волю рукам* – «побити когось» та інше значення – «обніматися кого-небудь»

АБРЕВІАТУРА – скорочене складне слово, утворене з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення. Розрізняють **ініціальні (буквені і звукові)** аббревіатури, утворені з назв початкових літер: *ТСН, БАМ*; **змішані, буквено-звукові**: *ДТСААФ*; аббревіатури, утворені поєднанням частини слова з початковими звуками або назвами початкових літер частин слів: *КамАЗ, райвно*; аббревіатури, утворені

поєднанням початкових частин слів: *військкор, юннат*; абрєвіатури, утворені поєднанням початкової (-их) частини (частин) слова з повним словом: *зарплата, санепідстанція*; абрєвіатури, утворені поєднанням початкової частини слова з початком і кінцем або тільки кінцем другого слова: *військкомат, мопед*; абрєвіатури, утворені поєднанням початкової частини першого слова повної назви з формою непрямого відмінка другого слова: *завскладом, компроти*.

АБРЕВІАЦІЯ – спосіб творення складноскорочених слів (абрєвіатур) на основі словосполучень. Таким способом утворюються тільки іменники.

АДВЕРБІАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в прислівники. Найчастіше в українській мові адвербіалізуються іменники в непрямих відмінках (без прийменників і з прийменниками) і прикметники: *бігом, кругом, напам'ять, до вподоби*.

АД'ЕКТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в прикметники. Найчастіше переходять у прикметники дієприкметники: *стояча вода, колюча шипшина, сіяне борошно, сушені яблука*. При переході в розряд прикметників дієприкметник втрачає дієслівні значення виду, часу, виражає статичну ознаку предмета, втрачає здатність керувати формами непрямих відмінків іменників і визначатися словами з обставинним значенням. Окремі прикметники дієприкметникового походження утворюють ступені порівняння: *болючий – болючіший, найболючіший*. Ад'єктивовані прикметники можуть відрізнятися від дієприкметників місцем наголосу *варений, печений* (дієприкметники), *варений, печений* (прикметники).

До розряду прикметників можуть переходити порядкові числівники, деякі займенники: *Першим* учнем у класі став Грицько; *Платня нічого* – краща, ніж по інших сторонах.

АЛОМОРФИ – морфи тотожні за значенням, спільні за походженням, але різні фонемним складом, що зумовлено їхньою позицією в слові чи сусіднім морфом у цілому як носієм певного значення: *рук-, руч-, руц-* (*рука, рученька, руці*).

АНТОНІМІЯ МОРФЕМ – здатність морфем вступати в антонімічні відношення: *вийти – зайти, носик – носище*.

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ – **морфологічний** (передбачає вивчення словотворчих морфем, що входять у склад похідних слів, оскільки вони одночасно вказують на певні морфологічні ознаки слова), **ономасіологічний** (спирається на необхідність вивчення семантики похідного слова), **структурний** (виявляє встановлення структурної відповідності між твірним і похідним словами).

АФІКС – загальна назва всіх морфем, крім кореня, службова морфема, що є носієм додаткового словотвірного або граматичного значення і належить до факультативних (не обов'язкових) у слові. Термін *афікс* є родовим щодо таких видових понять, як *префікс, суфікс, закінчення, постфікс, інтерфікс*.

АФІКСАЛЬНА ОСНОВА – основа слова, яка має афіксальні морфемі: *надземний, прадавній*.

АФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ – способи творення слів з допомогою афіксів. До афіксальних належать суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний, постфіксальний, флективний способи.

АФІКСОЇДИ – це морфемі перехідного типу, які займають проміжне місце між кореневими та афіксальними морфемами. Див. префіксоїди, суфіксоїди.

БЕЗАФІКСНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ (НУЛЬСУФІКСАЦІЯ) – творення слів без участі афіксів, шляхом усічення твірної основи: *перехід, молодь*.

БЕЗАФІКСНІ СЛОВА – слова, які мають тільки кореневу морфему (незмінні слова, службові частини мови, первинні прислівники): *какаду, хакі, тут, над*.

ВАЛЕНТНІСТЬ МОРФЕМ – властивість морфем поєднуватися з певними мовними елементами для творення слів. У лінгвістиці розрізняють семантичну валентність (сполучуваність морфем з урахуванням їх лексичного значення: *диплом-ник*), примусову валентність (сполучуваність твірної основи (кореневої морфемі) тільки з конкретно афіксальною морфемою: *глибоч-інь*), вільна

валентність (сполучуваність твірної основи (кореневої морфемі) з кількома синонімічними або варіантними афіксальними морфемами: *ліс-н-ий, ліс-ов-ий, ліс-ок, про-ліс-ок*).

ВАРІАНТИ МОРФЕМИ (ДУБЛЕТИ) – різновиди морфем, тотожні за значенням, які мають спільне походження, відрізняються фонемним складом і можуть взаємно замінювати одна одну. Варіанти морфемі поділяються на повні (вільно варіюються в оточенні будь-яких морфів: *на широкому (ім) полі*) та часткові (замінюються в оточенні тільки частини морфів: *довіра, довір'я (й+а)*).

ВІЛЬНА МОРФЕМА – це така коренева морфема, що може або самотійно, або у сполучі з флексією вживатися як окреме самотійне непокідне (з позицій словотворення) слово: *весна, ліс*.

ВІЛЬНА ОСНОВА – основа слова, яка має вільну кореневу морфему (див. вільна/зв'язана морфема).

ГЕТЕРОГЕННІ АФІКСИ – афікси, за допомогою яких слово змінює частиномовну належність: *тихий – тих-о*.

ГОМОГЕННІ АФІКСИ – афікси, при додаванні яких, слово не змінює частиномовної належності: *двері – двір-ник*.

ГРАМАТИЧНА ОСНОВА – морфологічно незмінна частина слова (словоформи), що обов'язково містить корінь (або кілька коренів), повторюється без зміни звукового складу в усіх граматичних формах слова і є носієм його загального лексико-граматичного значення.

ДЕКОРЕЛЯЦІЯ – це зміна характеру і значення морфем і співвідношень їх у слові при збереженні ним первісної кількості і порядку морфем: у формах теперішнього часу дієслів *ходиш, несеш* виділяються особові закінчення *-иш, -еш*, а в давньоруській мові голосні *и, е* входили до складу основи.

ДЕРИВАЦІЯ – процес словотворення.

ЗАКІНЧЕННЯ (ФЛЕКСІЯ) – морфема, що займає кінцеву позицію в змінюваному слові і є засобом творення форм слова: *весел-ий, посміхал-а-ся, зна-ють*.

ЗВ'ЯЗАНА ОСНОВА – основа слова, яка має зв'язаний корінь (див.

радиксоїд).

ЗВ'ЯЗАНИЙ КОРИНЬ – див. радиксоїд.

ЗМІННІ СЛОВА – слова, які мають граматичні категорії, що вираджаються за допомогою різних мовних засобів: *зима, чекають, скошена, високий*.

ІНТЕР'ЕКТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови у вигуки: *Матінко! Лелечко!*

ІНТЕРФІКС – міжморфемна прокладка, яка відіграє в структурі слова з'єднувальну функцію: *лісостеп, шосейний, деповець*.

ІНТЕРФІКСАЦІЯ – поєднання морфем у слові за допомогою інтерфікса: *лісостеп, землекопалка*.

ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ В МОРФЕМНІЙ БУДОВІ СЛОВА – див. *спрощення, перерозклад, ускладнення, декореляція*.

КОМПЛЕКСНІ ОДИНИЦІ СЛОВОТВОРУ – див. *словотвірна пара, словотвірний ланцюжок, словотвірний тип, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо, словотвірний ряд, словотвірна категорія*.

КОМПОЗИТНА ОСНОВА – основа слова, яка складається з двох і більше кореневих морфем: *землекопалка, світловодолікування*.

КОНФІКС (ЦИРКУМФІКС) – афікс, що складається з двох компонентів (біморфема) – префікса і суфікса, одночасно вживаних для утворення нового слова: *подорожник, по-перше*.

КОНФІСКАЦІЯ – творення слів за допомогою конфіксів; префіксально-суфіксальний спосіб творення.

КОН'ЮНКЦІОНАЛІЗАЦІЯ – перехід інших частин мови у сполучники шляхом набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення сполучника: *Я знаю, що ти маєш на меті*.

КОРЕНЕВА МОРФЕМА (КОРИНЬ) – неподільна головна морфема, спільна для всіх споріднених слів, яка є носієм загальної семантичної ідеї цих слів: *весна, веснувати, веснянка, весняний*.

КОРЕНЕВА ОСНОВА – проста основа, до складу якої входить лише один

корінь: *без, на, тут.*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛОВА – використання існуючих у мові слів для називання нових предметів, понять тощо, переосмислення значення слова: *Донжуан – донжуан, каменяр – Каменяр.*

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛОВА (ЗРОЩЕННЯ) – утворення нових слів із словосполучень унаслідок зрощення їх компонентів: *горицвіт, запанібрата, натщесерце.*

МОДИФІКАЦІЯ – тип деривації, утворення похідного слова з новим стилістичним відтінком у значенні: *свекруха – свекрушище, тато – татусь.*

МОТИВОВАНЕ СЛОВО (ВИВІДНЕ, ПОХІДНЕ) – слово з вивідною основою, утворене від іншого слова, яке щодо взятого є мотивуючим. Воно завжди включає мотивуючу основу й словотворчий засіб (формант): слово *залізничник* мотивоване словом *залізниця*.

МОРФ – найменша значуща частина, яка виділяється в складі словоформи, конкретний представник морфеми: морфи *гон-, ган-, гін-, жен-, гн* у словах *гонити ганяти, перегін, женуться, знати.*

МОРФЕМА – найменша неподільна значуща одиниця мови, яка виступає як носій певного лексичного чи граматичного значення слова і регулярно відтворюється відповідно до моделей цієї мови; це узагальнений тип конкретних різновидів морфів.

МОРФЕМІКА – розділ мовознавства, який вивчає морфемну структуру слова. У колі уваги морфеміки – вичленування морфем, їх класифікація і структура, особливості морфемних стиків, а також типи морфемосполучень та різні процеси спрощення і перерозподілу в складі морфем; сукупність морфем, наявних у мові.

МОРФЕМНА ОСНОВА СЛОВА – частина змінюваного слова без закінчення: *доброт- а, спати, весел-ять-ся.*

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ СЛІВ – див. *суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний, безафіксний, постфіксальний* та ін.

МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ СЛІВ

(КОНВЕРСІЯ) – виникнення нового слова внаслідок переходу слова чи певної його форми з однієї частини мови в іншу: *знайомий, учителька, удень*. Див. *субстантивізація, ад'єктивізація, адвербіалізація, прономіналізація, нумералізація, інтер'єктивізація, партикуляція, препозиціоналізація, кон'юнкціоналізація*.

МОР ФОНЕМА – дві або більше фонем, які чергуються в аломорфах однієї і тієї ж морфеми відповідно до морфологічної структури мови: *рік – річний, кров – кривавий*.

МОРФОНОЛОГІЧНІ ЯВИЩА – див. чергування, усічення, інтерфіксація, накладання (суміщення), наголос.

МОРФОНОЛОГІЯ – розділ науки про мову, в якому вивчається фонема як елемент побудови морфем і слів. Це вчення про фонемну комбінаторику морфем, про використання фонологічних протиставлень для вираження тих чи інших морфологічних відмінностей про зв'язок фонології і морфології.

МОРФОТАКТИКА – правила формальної, семантичної та стилістичної сполучуваності морфем.

МУТАЦІЯ – тип деривації, утворення похідного з новим лексичним значенням: *дослідити* □ *дослідник, бандура* □ *бандурист*.

НАГОЛОС – виділення складу в слові або слова в реченні властивими для певної мови фонетичними засобами (посилення голосу, підвищення тону в поєднанні із збільшенням тривалості звучання).

НАКЛАДАННЯ (СУМІЩЕННЯ) – морфонологічне явище, за якого фонемний склад попередньої морфеми збігається з фонемним складом початку наступної морфеми, а тому їх поєднання супроводжується суміщенням тотожних сегментів: *Смоленськ + -ськ- = смоленський*.

НЕЗМІННІ СЛОВА – слова, які не мають різних граматичних форм словозміни. До них належать службові частини мови (прийменники, сполучники, частки), вигуки, прислівники, дієприслівники, інфінітиви, невідмінювані іменники, невідмінювані прикметники, окремі присвійні займенники, окремі числівники: *в, щоб, не, ой, гарно, сумувавши, співати*,

таксі, бордо, її, багато.

НЕКОМПОЗИТНА ОСНОВА – основа слова, яка має тільки одну кореневу морфему: *сумн-о, гарн-ий*.

НЕПОХІДНА (НЕМОТИВОВАНА) ОСНОВА – це основа, значення якої є немотивованим, вона складається лише з кореня: *ліс, вод-а, жовт-ий*.

НЕРЕГУЛЯРНА МОТИВАЦІЯ – це така мотивація, при якій члени словотвірної пари розрізняються унікальними словотворчими засобами: *пін* □ *попадя, банк* □ *ва-банк*.

НЕСУЦІЛЬНА (ПЕРЕРВАНА) ОСНОВА – основа слова, яка перервана закінченням: *переглядаються, налякалася*.

НУЛЬОВА МОРФЕМА – афікс, що не має матеріального вираження (флексія, суфікс), але є показником похідності слова або граматичної форми, носієм словотвірного та граматичного значення: *сад-0, пішохід-0-0, заяв-0-а*.

НУМЕРАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в числівники: *тьма народу, безліч птахів*.

ОКАЗІОНАЛІЗІМ (ІННОВАЦІЯ) – індивідуально-авторське слово, вжите в певному контексті: *лілеління, літатенятонько* (Микола Вінграновський).

ОМОНІМІЯ МОРФЕМ – здатність морфем бути тотожними за звуковою / графічною оболонкою, але різними за значенням: суфікс *-ин-* □ „одиничність” (*стеблина*), „присвійність” (*материн*).

ОСНОВА СЛОВОЗМІНИ – частина слова без закінчення: *сонц-е, весн-а*.

ОСНОВА ФОРМОТВОРЕННЯ – частина слова, яка залишається після відкидання закінчення і формотворчого афікса: *ходи-ти*.

ОСНОВОСКЛАДАННЯ – утворення похідного слова за допомогою поєднання двох і більше основ. Розрізняють основоскладання чисте (*кіловат-година*), основоскладання + інтерфіксація (*лісосмуга*), основоскладання + інтерфіксація + суфіксація (*землекопалка*), основоскладання + інтерфіксація + нульсуфіксація (*пішохід*).

ОСНОВОЦЕНТРИЧНА ДЕРИВАТОЛОГІЯ – напрямок дослідження словотвірної системи мови з опертям на твірну основу як типологізувальний

чинник.

ПАРТИКУЛЯЦІЯ – перехід інших частин мови в частку: *Вона і не знала, що таке життя...*

ПЕРЕРОЗКЛАД – це історична зміна морфемних меж у складі слова, такий мовний процес, в результаті якого в похідному слові змінюються межі між твірною основою і словотворчим афіксом внаслідок переходу звукового елемента однієї морфеми до сусідньої морфеми: від суфікса *-ик-* утворилися суфікси *-ник-*, *-льник*, *-ільник-*.

ПОДІЛЬНІСТЬ ОСНОВИ – здатність членуватися на морфеми: *за-сум-ува-ти*, *в-ловл-ю-ють*.

ПОЛІМОТИВАЦІЯ (МНОЖИННА МОТИВАЦІЯ) – це мотивація похідного двома і більше похідними: *розвеселити* □ *розвеселитися*, *веселитися* □ *розвеселитися*.

ПОЛІСЕМІЯ МОРФЕМ – наявність в одній морфемі двох і більше пов'язаних між собою значень: суфікс *-ар-* □ „професія” (*пекар*), „назви людей за діяльністю” (*кобзар*).

ПОСТФІКС – афікс, який стоїть у слові чи в словоформі після кореня, суфікса, флексії. Постфікс приєднується в цілому до слова, залишає систему флексій незмінною, словотворче значення його – модифікаційне. До таких афіксів в українській мові належать *-ся*, *-сь*, *-но*, *-бо*, *-то*, *-таки*, *-будь*, *-небудь*, *-те*: *зоглядатися*, *глянь-бо*, *заходьте*, *щось*, *що-небудь*.

ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою постфікса: *хитати* □ *хитатись*, *скажи* □ *скажи-но*.

ПОХІДНА ОСНОВА – це основа, що має обов'язкові компоненти (твірну основу та афікс). Її значення мотивується значенням цієї твірної основи: *жовтень*, *по-перш-е*.

ПОХІДНЕ СЛОВО (ДЕРИВАТ) – це слово, утворене від іншого слова за допомогою тих чи інших словотворчих засобів: *село* □ *сільський*, *тихий* □ *тихо*.

ПРЕПОЗИЦІОНАЛІЗАЦІЯ – перехід інших частин мови в прийменник:

вздовж дороги, поруч мене.

ПРЕФІКС – це морфема, що стоїть перед коренем (безпосередньо чи перед іншим префіксом) і служить для творення нових слів чи граматичних форм слова: *пра-мова, су-цвіття.*

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів: *йти* □ *зайти, воля* □ *неволя.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНИЙ (КОНФІКСАЛЬНИЙ) СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою префікса і суфікса: *наш* □ *по-нашому, батьківський* □ *по-батьківськи.*

ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНО-ПОСТФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою префікса, суфікса і постфікса: *жах* □ *ужахнутися.*

ПРЕФІКСАЦІЯ – творення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів. Префіксація – досить продуктивний спосіб творення дієслів. В іменниках і прикметниках цей спосіб розвинений менше.

ПРЕФІКСОЇД – коренева морфема, що вживається для творення нових слів, виступаючи в ролі словотворчого префікса: *нівколо, напівтемрява.*

ПРОНОМІНАЛІЗАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови в займенники внаслідок втрати чи послаблення їхнього лексичного значення і набуття узагальненого вказівного значення.

У такому значенні можуть вживатися іменники (*діло було зимою*), прикметники (*Семенові вчувалась певна мелодія*), числівник *один* (*в одній долині, під горою, і високий явір зеленів*).

РАДИКСОЇД (ЗВ'ЯЗАНИЙ КОРИНЬ) – корінь, який відомий лише в поєднанні з афіксами (термін О.О. Реформатського): *замикати, замок, замкнути.*

РЕДЕРИВАЦІЯ (зворотне словотворення) – утворення слова не шляхом ускладнення морфологічної будови вивідного слова, не додаванням словотвірних морфем, а спрощенням морфологічної будови слова. Так, *дояр*

утворено від *доярка*.

РЕДУПЛІКАЦІЯ – повне чи часткове повторення словотворчого афікса, кореня, основи слова або цілого слова як спосіб утворення слів, описових форм чи фразеологічних одиниць: *ген-ген, сила-силенна, кінець кінцем*.

СИНОНІМІЯ МОРФЕМ – збіг за основним значенням морфем: префіксів (*з'єднувати* – *поєднувати*, *спокій* - *супокій*), суфіксів (*горбок* – *горбик*, *глибина* – *глибінь*), закінчень (*братові* – *брату*, *шести* - *шістьом*).

СЛОВОСКЛАДАННЯ – один із способів морфологічного словотворення, при якому нове слово утворюється шляхом об'єднання в одне ціле двох чи кількох слів: *ліжко-диван, зелений-зелений*.

СЛОВОТВІР (ДЕРИВАТОЛОГІЯ) – розділ науки про мову, що вивчає творення нових слів на основі наявних у словниковому складі, які мотивують похідні утворення; це вчення про будову похідних слів, про засоби і способи їх творення. Словотвір встановлює й описує структуру та значення похідних слів, їх складові компоненти, основні засоби й способи деривації, словотвірні моделі, вивчає групування похідних слів у словотвірні ряди і гнізда, з'ясовує принципи побудови й організації словотвірної системи в цілому.

СЛОВОТВІР ДІАХРОНІЧНИЙ (історичний) – вивчає шляхи виникнення похідних слів у різні періоди розвитку мови, їх первісну словотвірну структуру та історичні зміни в ній.

СЛОВОТВІР СИНХРОНІЧНИЙ (описовий) – вивчає систему словотвірних засобів на певному етапі розвитку мови, в тому числі і на сучасному.

СЛОВОТВІРНА КАТЕГОРІЯ – це сукупність похідних утворень із спільним загальним словотвірним значенням, яке виражене комплексом словотворчих засобів: *коваль, копач, страйкар*.

СЛОВОТВІРНА МОДЕЛЬ – схема структурної будови дериватів, яким властива спільність частин мови твірних і тотожність афікса: *заявити* □ *заява*, *носити* □ *ноша*. У лінгвістиці розрізняють такі словотвірні моделі: продуктивні (за їх зразком активно творяться нові слова у певний момент

розвитку мови), непродуктивні (за їх зразком майже не утворюються нові похідні слова), регулярні (за їх зразком утворюються довгі ряди похідних), нерегулярні (за їх зразком не поповнюється ряд похідних новими утвореннями).

СЛОВОТВІРНА МОТИВАЦІЯ – відношення між двома однокореновими словами, значення одного з яких або визначається через значення інших (*стіл* □ *столік*, тобто „маленький стіл”, *працювати* □ *працівник*, тобто „той, хто працює”), або тотожне значенню іншого в усіх компонентах, крім граматичного значення частини мови (*ходити* □ *хід*, *тихий* □ *тихо*).

СЛОВОТВІРНА ПАРА – це мінімальний бінарний ланцюжок, який складається з твірного й похідного слів і є ланкою розширеного словотвірного ланцюжка, наприклад, *студент* □ *студентський*.

СЛОВОТВІРНА ПАРАДИГМА – це сукупність похідних, які мають одну твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення:

конячий
кінь □ *кінський*
коник.

СЛОВОТВІРНА СИСТЕМА – сукупність взаємозв'язаних одиниць словотвору певної мови, які функціонують на її синхронному зрізі.

СЛОВОТВІРНЕ ГНІЗДО – це вся сукупність однокоренових слів, упорядкована відношеннями похідності:

грація □ *граціозний* □ *граціозно*
граціозність.

СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК – це ряд спільнокоренових слів, організованих за принципом послідовної похідності від вихідної ланки до кінцевої: *газ* □ *газувати* □ *загазувати* □ *загазований* □ *загазованість*.

СЛОВОТВІРНИЙ РЯД – це ряд однотипно побудованих слів з одним і тим же формантом і лексично різними мотиваторами: *різати* □ *різник*, *служити* □ *служник*.

СЛОВОТВІРНИЙ ТИП – це формально-семантична схема побудови похідних слів певного способу словотворення, мотивованих словами тої чи

іншої частини мови, які мають одне й те саме словотвірне значення: *піаніст, арфіст, баяніст*.

СЛОВОТВОРЕННЯ – це процес, механізм, система і результат творення вторинних (похідних) слів, що перебувають між собою у типових структурно-семантичних зв'язках.

СЛОВОТВІРНЕ (дериваційне) ЗНАЧЕННЯ – значення похідних слів, яке встановлюється на базі семантичного зіставлення похідних та твірних і є спільним для слів цього типу: похідні *яблунька, берізка, дубок* виражають словотвірне значення „демінутивність”.

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ – структурно різні шляхи й прийоми творення нових слів на базі словотворчих ресурсів конкретної мови. Див. *морфологічні способи словотворення, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний способи творення слів*.

СПРОЩЕННЯ – це зміна в морфемній структурі слова, внаслідок якої у процесі розвитку мови похідна основа, що мала в своєму складі афікси, перетворюється на непохідну, кореневу: слово *засіб* пішло від займенникової основи *соб-і*.

СУБСТАНТИВАЦІЯ – перехід слів з інших частин мови до класу іменників (*вартувий ходив, визволені не забувають*).

Розрізняють **повну** субстантивацію (коли слова з інших частин мови остаточно перейшли в розряд іменників: *вожатий, пальне, лісничий, набережна*) і **неповну** (коли слово вживається і в значенні іменника, і в значенні тієї частини мови, до якої належало до субстантивації: *операційна, минуле*).

Субстантивація – це продуктивний спосіб утворення іменників головним чином від прикметників і дієприкметників. Субстантиви зберігають той тип словозміни, що властивий частині мови, від якої вони утворилися.

СУПЛЕТИВНА ОСНОВА – основа слова, утворена способом суплетивізму (утворення граматичних форм одного й того самого слова від різних коренів або основ): *гарно – краще, ловити – піймати, він – його*.

СУФІКС – це морфема, що виступає у слові після кореня (безпосередньо чи після іншого суфікса) й утворює нові слова чи граматичні форми: *міст-ок*, *їс-ти*, *добр-еньк-ий*.

СУФІКСАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ – з'єднувальний матеріал між коренем і суфіксом, який виконує у слові суто структурну (будівельну) роль: *індивід –у-ум*, *схем-ат-изм*.

СУФІКСАЦІЯ – творення нових слів або граматичних форм шляхом приєднання суфіксів до кореня чи основи слова. Особливо широко розвинене суфіксальне творення іменників і прикметників.

СУФІКСОЇД – коренева морфема, що виступає в ролі словотворчого суфікса: *сталевар*, *землемір*.

СУЦІЛЬНА (НЕПЕРЕРВАНА) ОСНОВА – морфемна основа слова, яку не перериває закінчення: *земленепроникний*, *живуть*.

ТВІРНА БАЗА ПОХІДНОГО СЛОВА (словотвірна база або мотивувальний компонент) – це найчастіше слово, рідше – словосполучення, прийменниково-відмінкові форми чи фразеологізми, які формують семантичну основу похідного слова: *весна* □ *весняний*, *між горами* □ *міжгір'я*, *точити баяндраси* □ *баяндрасити*, *карі очі* □ *кароокий*.

ТВІРНА ОСНОВА – основа, що є базою для нового вивідного слова. Вона може бути похідною і непохідною: *сон* □ *сонний* □ *сонно*.

ТРАНСПОЗИЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ – при транспозиції твірного в похідне лексичне значення залишається незмінним, але вивідне слово переходить в іншу частину мови, набуваючи нових категоріальних і граматичних ознак: *мовчати* – *мовчання*, *величний* – *величність*.

ФЛЕКСІЯ (ЗАКІНЧЕННЯ) – див. закінчення.

ФЛЕКТИВНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ – утворення нових слів за допомогою матеріально вираженої флексії: *кум* – *кума*, *золото* – *золотий*. У таких похідних флексія є засобом вираження словотвірного і граматичного значень.

ФОРМАНТ – семантичний, структурний, структурно-семантичний чи

інший елемент похідного слова, за допомогою якого воно утворилося і яким відрізняється від твірного: *ліс* □ *лісок*, *дід* □ *прадід*, *перший* □ *по-перше*.

ФОРМОТВОРЧІ АФІКСИ – службові морфеми, за допомогою яких утворюється граматична форма слова: *викопати*, *веселіший*.

ФУЗІЯ – злиття морфем, яке супроводжується зміною морфемного складу слова: *Одес-ськ-ий* □ *Одеський*, *мінерал-о-логія* □ *мінералогія*.

УНІФІКС – різновид одиничних (унікальних) зв'язаних морфем, подібних до афіксів. Розрізняють суфіксальні (*мудрагель*, *гульвіса*) та префіксальні уніфікси (*пергідроль*, *ва-банк*).

ЧЕРГУВАННЯ – закономірна взаємозаміна звуків в одній і тій самій морфемі в різних словоформах або словах: *ловити* – *ловлю*, *нога* – *ніженька* – *нозі*.

УНІВЕРБАЦІЯ – явище вторинної номінації, що пов'язане з перетворенням дієслівного стійкого найменування в синонімічне, здебільшого стилістично марковане, слово-універб. Утворене похідне мотивується повною назвою, є тотожним їй за значенням (або відрізняється лише стилістичним забарвленням), але відмінне за формою: *залікова книжка* – *заліковка*, *мобільний телефон* – *мобільник*.

УСКЛАДНЕННЯ – один із видів історичної зміни морфологічної будови слова: перетворення раніше невивідної основи на вивідну. Так, польське слово *flaszka* було запозичене як *фляжка* (слово з невивідною основою), але за аналогією до слів *книга* – *книжка*, *нога* – *ніжка* стало

Актуальне членування речення – поділ речення на дві частини залежно від комунікативного спрямування та інформативної мети висловлення: тему (дане, основне, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване).

Асемантичні сполучники – це сполучники, позбавлені власного значення, напр., сполучники підрядності *як*, *мов*, *щоб* тощо, які можуть приєднувати різні види підрядних речень.

Безсполучникове складне речення з однотипними (однорідними) частинами – речення, співвідносні з складносурядними, виражають

одночасність, послідовність, зіставлення чи протиставлення: *Світає, край неба палає... (Т. Шевченко).*

Безсполучникове складне речення з різнотипними (неоднорідними) частинами – речення, співвідносні з складнопідрядними реченнями: *Я вірю: з каменя виростуть квіти (А. Малишко).*

Валентність – здатність слова вступати у зв'язки з іншими словами і залежить від семантичних і граматичних його властивостей: *малюю (що?) картину (чим?) пензлем.*

Вокативні речення – речення-звертання, які за своєю структурою збігаються із непоширеними звертаннями, але змістом багатші від нього, бо виражають якісь почуття, що ними супроводжується звертання до особи: *Ех, голубе, голубе...*

Генітивне речення – односкладне речення, головний член в яких виражається родовим відмінком, що передає не тільки значення наявності предметів, а й вказує на його кількісну ознаку: *А квітів!*

Детермінант – це другорядний член речення (обставина), що конкретизує висловлення; автономний семантичний поширювач речення, зумовлений комунікативними потребами.

Еліптичне речення – різновид неповних речень, де уявлення про неназваний член речення або його частину встановлюється з їх власного змісту або будови, тобто речення є структурно неповні (найчастіше з пропущеним присудком), але семантично повні: *В траві зеленій яблука червоні.*

Звертання – інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоту чи персоніфікований предмет, яким адресоване мовлення: *Чом ти, березо, така тужлива? (Л. Українка).*

Іменний складений присудок – присудок, у якому лексичне значення виражається іменною частиною, а граматичне – зв'язкою.

Інфінітивне речення – односкладне речення, де головний член виражений незалежним інфінітивом: *Слухати команду!*

Керування – спосіб підрядного зв'язку, при якому головне слово вимагає

від залежного певної відмінкової форми (з прийменником чи без нього).

Модальність – семантична категорія, що виражає відношення змісту висловлення до дійсності або суб'єктивну оцінку сказаного. Виділяють об'єктивну модальність, що властива будь-якому реченню і звичайно передається способом дієслова; і суб'єктивну модальність, яка нашаровується на основну і найважливішим засобом вираження якої є вставні слова.

Неповне речення – речення, у якому відсутній один або кілька членів речення, що найчастіше відновлюються з контексту чи ситуації (відповідно розрізняють контекстуально та ситуативно неповні речення).

Непоширене речення – речення, у якому наявні лише головні члени речення.

Непряма мова – чужа мова, введена в авторський текст як мова автора.

Нечленоване речення (слово-речення) – структурно нечленована синтаксична одиниця, що виражається частками, вигуками, модальними словами: *Овва який! Геть!*

Номінативне (називне) речення – односкладне речення, головний член якого виражається іменником (зрідка особовим займенником, числівником) у називному відмінку; субстантивованими словами або кількісно-іменним словосполученням із стрижневим словом у формі називного відмінка.

Однорідні члени речення – члени речення, що перебувають в однакових синтаксичних відношеннях з одним із членів речення і поєднуються між собою сурядним зв'язком.

Односкладне безособове речення – речення, головний член якого називає дію або стан, незалежні від активного діяча: *Світає. Мене морозить. Нема спокою.*

Односкладне неозначено-особове речення – речення, головний член якого виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами: *Шукають клопоту. Понасівали квітів.*

Односкладне означено-особове речення – речення, головний член якого

виражений дієсловом дійсного способу першої або другої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу, а також наказового способу і вказує особовим закінченням на означену особу-виконавця: *Лечу. Читай виразно!*

Односкладне узагальнено-особове речення – речення, головний член якого виражається найчастіше дієсловом другої особи однини теперішнього чи майбутнього часу дійсного способу або наказового способу, а означувана ним дія мислиться узагальнено, як така, що характерна для будь-якої особи: *Хочеш їсти калачі – не сиди на печі.*

Період – складне, переважно багатоконпонентне чи просте ускладнене речення, якому властива цілісність теми, повнота змісту і яке характеризується чітким інтонаційним поділом на дві частини – засновок і висновок. Перша частина вимовляється з поступовим наростаючим підвищенням голосу. Кінець засновку характеризується найбільшим підвищенням голосу. Після паузи зі спадною інтонацією вимовляється висновок.

Підмет – головний член двоскладного речення, який, указуючи на носія ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з іншим головним членом (присудком).

Підрядність – синтаксичний зв'язок, який вказує на граматичне підпорядкування одного компонента іншому в реченні чи словосполученні: *день (який?) сонячний; Блажен (хто?), хто вірує.*

Повне речення – речення, у якому наявні всі необхідні для розуміння змісту члени речення.

Поширене речення – речення, у якому, крім головних, наявні другорядні члени речення: *Реве та стогне Дніпр широкий (Т. Шевченко).*

Предикативність – комплексна синтаксична категорія, що виражає співвіднесеність повідомлення з дійсністю і формує речення як комунікативну одиницю.

Прилягання – спосіб підрядного зв'язку, за якого головне слово не вимагає від залежного певних граматичних форм, а поєднується лише за змістом:

прохання прийти, читання вголос, ідуть підстрибуючи.

Присудок – головний член двоскладного речення, який, указуючи на модально-часову характеристику носія предикативної ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з підметом.

Пряма мова – дослівно відтворений чужий вислів, у якому збережено його лексичні, синтаксичні та інтонаційні особливості: *І тихо-тихесенько я промовляла: „Сон літньої ночі, мені тебе жаль”* (Л. Українка).

Пунктуація – система правил про вживання на письмі розділових знаків; розділ мовознавства про використання розділових знаків.

Речення – основна комунікативна одиниця, яка оформлюється за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки.

Синтаксис – розділ граматики, що вивчає систему синтаксичних одиниць і правила їх функціонування.

Складнопідрядне речення з неоднорідною супідрядністю – конструкція, у якій підрядні частини різного типу пояснюють головну в цілому (одночленна неоднорідна супідрядність) чи підрядні частини будь-яких типів пояснюють різні члени головної частини (різночленна неоднорідна супідрядність).

Складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю – конструкція, у якій всі підрядні частини однаково пояснюють головну частину в цілому або якийсь один її член речення.

Складнопідрядне речення з послідовною підрядністю – конструкція, у якій перша підрядна пояснює головну, друга – першу, третя – другу і т. д.

Складнопідрядне речення нерозчленованої структури – речення, підрядна частина якого стосується одного слова (словосполучення) в головній частині і приєднується до неї за допомогою асемантичних сполучників і сполучних слів.

Складнопідрядне речення розчленованої структури – речення, підрядна частина якого відноситься до головної частини в цілому і приєднується до неї семантичними сполучниками і сполучними словами.

Стверджувальне речення – речення, в якому стверджується те, що висловлюється про предмет мовлення: *Поет – це медіум історії* (Л. Костенко).

Текст – повідомлення, яке складається з кількох чи багатьох речень, характеризується змістовою і структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту сказаного.

Узгодження – спосіб підрядного зв'язку, за якого форми залежного компонента зумовлюються граматичними формами головного слова. Розрізняють повне (*синій вечір*) і неповне (*дівчина-інженер*) узгодження.

Член речення – мінімальна синтаксична одиниця, що виконує у реченні формально-синтаксичні функції і виражається повнозначними словами або сполуками слів. Виділяють головні (підмет, присудок) і другорядні (додаток, обставина, означення) члени речення.

Аломорф – це морф певної морфеми, зовнішня несхожість якого порівняно з іншими морфами тієї самої морфеми зумовлена фонемним складом сусідніх морфів, тобто позицією у слові; це морфи певної морфеми, що зазнали фонетичної модифікації, зумовленої граматичною позицією у слові.

Афікс – морфема, що є носієм додаткового словотвірного або граматичного значення і належить до службових і необов'язкових морфем у слові.

Афіксоїд – це проміжна афіксоподібна морфема, що є частиною складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносною з основою чи коренем, яка повторюється з тим самим значенням у багатьох словах, наближаючись за словотвірними функціями до афіксів.

Валентність морфеми – це здатність морфеми поєднуватися з певною сукупністю спів мірних одиниць морфемної підсистеми мови.

Валентність морфем семантична – це вибір сполучуваних морфем з урахуванням їх лексичного значення.

Валентність морфем формальна – це залучення твірних морфів для деривації похідних через структурні засоби разом із чергуванням фонем.

Варіанти морфеми – це морфи, які об'єднуються в одну морфему і характеризуються такими ознаками: мають тотожне значення; мають різне фонетичне оформлення; знаходяться в одній граматичній позиції; можуть

взаємозамінюватися, не змінюючи значення слова.

Деривація лексична – це таке словотворення, при якому лексичне значення похідного відмінне від лексичного значення твірного.

Деривація синтаксична – це таке словотворення, при якому твірна база і похідне належать до різних частин мови, а їх лексичні значення збігаються.

Інтерфікс – беззначеннева сполучна морфема у слові.

Інтерфіксація – це таке морфонологічне явище, при якому на морфемному шві з'являється асемантична прокладка.

Конфікс – афікс, що має єдине неподільне значення, але складається з двох частин, які розташовані перед коренем і після нього.

Корінь – ядерний компонент морфемної будови слова, що є носієм лексичного значення, повторюється у всіх граматичних формах слова і споріднених із ним словах.

Морф – це конкретний репрезентант морфем у конкретному слові, вияв морфем, її видозміни, різновиди, які зустрічаються у складі певної словоформи.

Морфема – елементарна мінімальна одиниця мови, що має значення, неподільна за формою у межах одного слова, але подільна за семантикою.

Морфема дериваційна – це така морфема, основна функція якої полягає у творенні нового (похідного) слова.

Морфема модифікаційна – морфема, яка доповнює, уточнює, тобто частково змінює значення твірного, зокрема вона вносить у його семантику інформацію, що стосується певних об'єктивних ознак предмета чи інтенсивності ознаки.

Морфема мутаційна – морфема, яка вносить зовсім нову інформацію в значення твірного, формуючи нові поняття.

Морфема нульова – це афікс, що не має вираженого показника граматичного або словотвірного значення, який в інших таких випадках передається вираженими за допомогою звука чи звукосполюки афіксальними морфемами.

Морфема сегментна – це морфема, яку можна виділити внаслідок поділу (сегментації) мовленнєвого потоку.

Морфема суперсегментна – це така морфема, що не виділяється в потоці мовлення, а існує лише в ньому, „накладаючись” на кілька сегментних морфем.

Морфема транспозиційна – це морфема, яка виконує синтаксичну функцію, тобто переводить твірне слово у розряд синтаксичних дериватів.

Морфема формотворча – це афікс, за допомогою якого утворюються форми того самого слова зі збереженням його лексичного значення, але із додаванням нових граматичних значень (наприклад, виду, ступеня порівняння тощо).

Морфеміка – розділ науки про мову, що вивчає морфемну структуру слова; морфемна підсистема мови, сукупність морфем мови.

Морфемна будова (склад) слова – це сукупність значущих частин, що виділяються у слові.

Морфонема – це звуки (фонемні), які групуються в морфах однієї і тієї ж морфемі, утворюючи фонемний ряд.

Морфонологія – підрозділ морфеміки, що досліджує звукові зміни в морфемах, зумовлені їх умовами взаємоприспосовування при об'єднанні в лінійному ряді.

Морфонологічна модель – це формальна схема побудови похідних слів того чи іншого словотвірного типу, які характеризуються наявністю чи відсутністю морфонологічного явища.

Морфонологічна позиція – це комбінаторний процес поєднання морфем та спричинені цим зміни їх звукового оформлення.

Морфонологічне явище – це явище, яке виникає на морфемному шві як результат взаємоприспосовування морфем.

Морфотактика – підрозділ морфеміки, що вивчає закономірності поєднання морфем відповідно до їх валентних властивостей.

Накладання (суміщення) – це таке морфонологічне явище, при якому фонемний склад фіналі попередньої морфемі збігається з фонемним складом

початку наступної морфемі, а тому процес їх поєднання супроводжується суміщенням тотожних сегментів.

Основа слова – це частина слова без закінчення.

Основа слова вільна – це така, що має у своєму складі вільний корінь.

Основа слова зв'язана – це така, яка включає в себе зв'язаний корінь (*причал*).

Основа слова компактна (суцільна) – це така, яка не розділяється словозмінним афіксом (*бер-у, нес-еш*).

Основа слова некомпактна (перервана) – це основа, структурну цілісність якої порушує словозмінний афікс (*бер-у-сь, нес-еш-ся*).

Основа слова неподільна дорівнює одній морфемі – кореню.

Основа слова непохідна – це основа, значення якої є немотивованим.

Основа слова подільна – основа, що, окрім кореня, має у своєму складі інші нефлективні афікси (суфікси, префікси, конфікси, постфікси).

Основа слова похідна – це основа, утворена від іншої основи за допомогою тих чи інших словотворчих засобів, яка містить в собі як обов'язкові компоненти твірну основу та афікс і значення якої мотивується значенням слова з цією твірною основою.

Основа слова проста – це така, що містить один корінь.

Основа слова складна – така, що має у своєму складі два і більше коренів.

Основа словотворення – це та частина слова, до якої додаються словотворчі афікси.

Основа формотворення – це та частина слова, до якої додаються словозмінні афікси (флексії).

Перерозклад – перерозподіл морфем усередині слова, що веде до іншого, ніж був раніше, поділу слова, до переміщення меж між морфемами внаслідок переходу звукового елемента однієї морфемі до сусідньої морфемі.

Постфікс – службова морфема, що розташована у слові (словоформі) після закінчення і виражає граматичне і (або) словотвірне значення.

Похідне слово – це слово, яке утворене від іншого слова за допомогою тих

чи інших словотворчих засобів.

Префікс – службова морфема, що розташована перед коренем або іншим префіксом, приєднується до всього слова, виконує словотворчу і (або) граматичну функцію.

Словотвір (дериватологія) – 1) це система словотвірної будови мови, яка утворилася за своїми внутрішніми законами протягом усього історичного розвитку мови; 2) розділ науки про мову, що вивчає структуру похідного слова і способи утворення нових слів.

Словотвірна категорія – це сукупність дериватем зі спільним загальним словотвірним значенням, вираженим певним комплексом словотворчих засобів.

Словотвірна мотивація – це відношення між двома однокореновими словами, значення одного з яких або а) визначається через значення іншого, або б) тотожне значенню іншого в усіх своїх компонентах, крім граматичного значення частини мови.

Словотвірна мотивація безпосередня – це мотиваційні відношення двох слів, які відрізняються один від одного тільки одним формантом.

Словотвірна мотивація вихідна – це мотивація даного похідного немотивованим словом.

Словотвірна мотивація невихідна – це мотивація даного похідного слова мотивованим.

Словотвірна мотивація неединична (множинна) – це мотивація даного похідного слова декількома словами, які відрізняються від похідного рівною кількістю формантів.

Словотвірна мотивація опосередкована – це мотиваційні відношення двох слів, одне з яких відрізняється від другого комплексом афіксів.

Словотвірна парадигма – це сукупність похідних, які мають одну і ту ж твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення.

Словотвірна структура слова – це формально виражена похідність слова, його організація, яка об'єднує в собі різні за функцією частини – формантну і мотиваторну.

Словотвірне гніздо – це вся сукупність однокореневих слів, упорядкована відношенням похідності.

Словотвірний ланцюжок – це ряд спільнокореневих слів, пов'язаних між собою відношенням послідовної похідності.

Словотвірний ланцюжок бінарний – це словотвірний ланцюжок, що дорівнює словотвірній парі.

Словотвірний ланцюжок кільцевий – це словотвірний ланцюжок, у якому частина мови початкового слова і частина мови кінцевого слова збігаються.

Словотвірний ланцюжок лінійний – це словотвірний ланцюжок, у якому частиномовна належність початкового та кінцевого слова не зігаються.

Словотвірний ланцюжок полінарний – це словотвірний ланцюжок, що включає в себе більш ніж одну словотвірну пару.

Словотвірний тип – це формально-семантична схема побудови похідних слів певного способу словотворення, мотивованих словами тої чи іншої частини мови, які мають одне й те саме словотвірне значення.

Словотвірний тип нетранспозиційний – це такий, у якому частина мови твірного збігається з частиною мови похідного.

Словотвірний тип транспозиційний – це такий, у якому частина мови похідного не збігається з частиною мови твірного.

Спрощення – це зміна у морфемній структурі слова, у результаті якої у процесі розвитку мови похідна основа, що мала у своєму складі афікси, перетворюється у непохідну, кореневу.

Суфікс – службова морфема, що розташована в слові після кореня або іншого суфікса перед закінчення, іншим суфіксом чи в самому кінці слова і надає йому нового значення або ж його відтінку.

Уніфікс – це різновид одиничних зв'язаних морфем, подібних до афіксів.

Усічення – це таке морфонологічне явище, при якому відбувається скоочення кінцевої частини (фіналі) твірної основи у процесі взаємоприспосовування морфем.

Ускладнення – мовний процес, протилежний процесу спрощення, у

результаті якого слово простої, неподільної морфемної структури перетворюється у слово з подільною структурою; тобто одна морфема поділяється на дві.

Фіналь – це кінцеві відрізки твірної основи, які складаються з голосної, приголосної фонемі або сполучення фонем.

Флексія, або закінчення, – це словозмінний афікс, що виражає граматичні значення (роду, числа, відмінка, особи) і реляційні, тобто синтаксичні відношення одного слова до інших слів у реченні або до речення в цілому.

Формант – це семантичні, структурні, структурно-семантичні та інші елементи похідного слова, якими воно утворилося і якими відрізняється від твірного.

Чергування – це таке морфонологічне явище, при якому процес взаємоприспосовування морфем супроводжується зміною їх фонетичної будови.

Глосарій із основ наукових досліджень:

Аналіз – це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини.

Анотація – це стисла характеристика наукової статті, монографії, дисертації тощо.

Анотування – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики документа, що розкриває логічну структуру і зміст.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної середньої освіти здобула базову вищу освіту, спеціальні знання й уміння, достатні для виконання професійної діяльності даного рівня.

Бібліографічні покликання – це сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю.

Випуски – це цитати (дослівне відтворення думок автора книжки) або короткий, близький до дослівного, виклад змісту потрібного уривка тексту.

Відгук – це 1) документ, що містить висновки уповноваженої особи (або кількох осіб) чи установи щодо запропонованих на розгляд вистави, рукописних

робіт; 2) стисла форма письмової оцінки виконаної роботи (курсової, бакалаврської, дипломної, магістерської кваліфікаційних робіт, кандидатського чи докторського дослідження).

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

Дедуція – така розумова конструкція, у якій висновок щодо якогось елемента множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини.

Дипломна робота – це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується на завершальному етапі навчання у ВНЗ.

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, який пов'язаний з активним і цілеспрямованим втручання дослідника в природні умови існування предметів і явищ або створенням штучних умов, необхідних для виявлення його відповідної властивості.

Індукція – перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому.

Конкретнонаукова (або частково наукова) методологія – це сукупність ідей або специфічних методів певної науки, які є базою для розв'язання конкретної дослідницької проблеми; це наукові концепції, на які спирається даний дослідник.

Конспект – стислий писаний виклад змісту чого-небудь, складається з плану й тез, доповнених фактичним матеріалом, що у сукупності є коротким письмовим викладом змісту книжки, статті, лекції тощо.

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з певної дисципліни або з окремих його розділів.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні знання й уміння, достатні для виконання професійних завдань і обов'язків інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності.

Мета наукової роботи – це сукупний кінцевий результат, це те, чого ми

хочемо досягти.

Метод – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. У найбільш загальному розумінні метод – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження. Він відповідає на запитання: як пізнати.

Методика – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи.

Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та операцій.

Методологія – вчення про правила мислення при створенні теорії науки.

Наука – це динамічний розвиток системи знань про об'єктивні закони природи, суспільства і мислення, отримані і перетворені у безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті спеціальної діяльності людей.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без осмислення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робляться висновки.

Наукова концепція – система поглядів, теоретичних положень, основних тверджень щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною ідеєю.

Наукова стаття – один із видів наукових публікацій, де подаються кінцеві або проміжні результати дослідження, висвітлюються пріоритетні напрямки розробок ученого, накреслюються перспективи подальших напрацювань.

Наукова теорія – це найвища форма розвитку наукового знання, яке дає цілісне уявлення про закономірності та сутнісні зв'язки певної сфери діяльності, тобто об'єкта даної теорії.

Науковий закон – внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток.

Науковий стиль – функціональний різновид літературної мови, що

обслуговує сферу і потреби науки, його основне призначення – повідомлення про результати наукових досліджень, систематизація знань.

Науковий факт – подія чи явище, що є основою для висновку або підтвердження.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обраний для вивчення.

Описовий метод – планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному (даному) етапі розвитку мови, тобто в синхронії.

План – це короткий перелік проблем, досліджуваних у науковому тексті; порядок розміщення частин якого-небудь викладу, його композиція.

Покликання – уривок, витяг з якого-небудь тексту, який цитують у викладі матеріалу, з точною назвою джерела й вказівкою на відповідну сторінку.

Порівняння – це процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

Предмет дослідження – це те, що міститься в межах об'єкта дослідження.

Рецензія – документ, який передбачає коментування основних положень рецензованої праці (тлумачення думок автора, висловлення особистого ставлення до поставленої проблеми); узагальнену аргументовану оцінку; висновки про значення аналізованої праці.

Реферат – це 1) вторинний документ, результат аналітично-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді стислого викладу наукової праці, вчення, змісту джерела із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та збереженням його мовностилістичних особливостей; 2) вид письмового повідомлення, короткий виклад головних думок, поєднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення й оцінка.

Реферування – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документа, знаходженні найвагоміших у

змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків).

Синтез – наслідок з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле.

Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні знання й уміння, достатні для виконання професійної діяльності відповідного рівня.

Список використаних джерел – важливий елемент бібліографічного апарату наукового дослідження, його вміщують наприкінці роботи, але готують до початку її написання. До нього заносять цитовані, аналізовані джерела, архівні матеріали, дотичні до теми.

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта, дає змогу отримати первинну інформацію про об'єкт дослідження.

Теза – положення, висловлене в книжці, доповіді, статті тощо, правдивість якого треба довести.

Термін – це слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини.

Філософська, або фундаментальна, методологія – вищий рівень методології науки, що визначає загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності.

